

ISSN : 2774-0218 (Online)

Wishing Journal Review (WJR)

วารสารภาวนาสารปริทัศน์

ปีที่ 02 ฉบับที่ 3 (กันยายน – ธันวาคม 2565)

Vol.2 NO.3 (September - December 2022)

Singtothong Temple, National office of Buddhism

วัดถ้ำสิงโตทอง, สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

Wishing Journal Review. (WJR)

ISSN : 2774-0218 วารสารภาวนาสารปริทัศน์

Volume 2 no 3 (September – December 2022) ปีที่ 2 ฉบับที่ 3 (กันยายน - ธันวาคม 2565)

กำหนดการเผยแพร่ ปีละ 3 ฉบับ

ฉบับที่ 1 มกราคม-เมษายน / ฉบับที่ 2 พฤษภาคม-สิงหาคม / ฉบับที่ 3 กันยายน - ธันวาคม

วัตถุประสงค์ (Objective)

เพื่อส่งเสริมการผลิตผลงานทางวิชาการและงานวิจัยด้านการศึกษาศาสนาและวัฒนธรรมประเพณี เพื่อให้บริการทางวิชาการในสังคมอุดมปัญญาและภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทย เพื่อเป็นเวทีแลกเปลี่ยนแนวคิดด้านการศึกษาพระพุทธศาสนาและปรัชญา และเพื่อประชาสัมพันธ์ผลงานและกิจกรรมศึกษาศาสนาและวัฒนธรรมประเพณี

คณะกรรมการที่ปรึกษา

พระธรรมปัญญาภรณ์ (ไพฑูริย์ ชินวโร)

พระครูศรีธรรมนาท

พระราชสุตาภรณ์ (ประศักดิ์ อคฺคปญฺโญ) รศ.ดร.

พระสุวรรณเมธาภรณ์ (ขุนทอง สุวณฺณเมโ) ผศ.

พระเมธีธรรมาจารย์ (ประสาน จันทสโร) รศ.ดร.

พระครูโสภณพุทธศาสตร์ (เชื้อว ชุตินฺธโร) ผศ.ดร.

ศาสตราจารย์ ดร. จำนง อติวัฒนสิทธิ

รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุยะพรหม

รองศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ บุญปู

รองศาสตราจารย์ ดร.ธีรยุทธ์ พึ่งเทียน

รองศาสตราจารย์ ดร.ชาติชาย พิทักษ์ธนาคม

บรรณาธิการ (Chief Editor) : พระครูภาวนาโชติคุณ, ดร.

ผู้ช่วยบรรณาธิการ (Assistant Editors) : ผศ. ดร. นิเวศน์ วงศ์สุวรรณ และ ดร. ดลนพร วราโพธิ์

กองบรรณาธิการ (Editorial Board)

ภายใน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ศาสตราจารย์ ดร. จำนง อติวัฒนสิทธิ

รองศาสตราจารย์ ดร. อินดา ศิริวรรณ

รองศาสตราจารย์ ดร. สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. นิเวศน์ วงศ์สุวรรณ

พระปลัดวรวิญญู อคฺคชโร, ดร.

ภายนอก

รองศาสตราจารย์ ดร. ชลวิทย์ เจียรจิต

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วันชัย สุขตาม

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ชนันภรณ์ อารีกุล

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

พระมหาฉัตรชัย ขยญาณเมธี, ดร.

รองเจ้าคณะอำเภอนากลาง จังหวัดหนองบัวลำภู

พระมหาคณาวุฒิ อคฺคปญฺโญ

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

พระมหานพพร อภิพนโร

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

เลขานุการ/ศิลปกรรม : ดร. ดลนพร วราโพธิ์

สำนักงาน วัดถ้ำสิงโตทอง ตำบลปากช่อง อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี 70150 โทร 032-206290

ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณากลับกรองบทความ (Peer Review)

ผู้ทรงคุณวุฒิภายใน

พระมหาสมบุญ สุธมโม รศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระณรงค์ ฐานวุฑโฒ ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระครูภาวนาโชติคุณ, ดร.	เจ้าคณะตำบลปากช่อง เจ้าอาวาสวัดถ้ำสิงโตทอง
พระครูวัชรสุวรรณาท, ดร.	รองผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เพชรบุรี
	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระครูสุนทรวัชรกิจ, ดร.	รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการวิทยาลัยสงฆ์เพชรบุรี
	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระมหากังวาน ธีรธมโม, ดร.	วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี
	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.อินตา ศิริวรรณ	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.สิน งามประโคน	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.ภัทรพล ใจเย็น	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.ชวาล ศิริวัฒน์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิเวศน์ วงศ์สุวรรณ	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ดร.ดลนพร วราโพธิ์	นักวิชาการอิสระ

ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณากลับกรองบทความ (Peer Review)

ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก

พระราชรัตนมณี (บุญเทียม ญาณินโท)	วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.ปิยะนาถ บุญมีพิพิธ	มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พรศักดิ์ สุจริตรักษ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชวน ภารังกุล	มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง
รองศาสตราจารย์ ดร.วิชชุดา หุ่นวิไล	มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
รองศาสตราจารย์ ดร.ชลวิทย์ เจียรจิต	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นภาพรณ ธีธัญญา	มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วันชัย สุขตาม	มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ฉันทธร ตินภพ	มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ รุ่งรังสิมา สัตยาไชย	มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชนันภรณ์ อารีกุล	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ดร. สีฟ้า ณ นคร	นักวิชาการอิสระ
ดร. อาทิตา ชูตระกูล	นักวิชาการอิสระ
ดร. ณัฏพงษ์ วิชัยอัชชะ	นักวิชาการอิสระ

สารจากบรรณาธิการ

วารสารภาวนาสารปริทัศน์ ปีที่ 2 ฉบับที่ 3 (กันยายน-ธันวาคม 2565) นี้ นับได้ว่าเป็นวารสารที่มีคุณภาพทางด้านวิชาการเกี่ยวกับการศึกษา สังคมศึกษา พระพุทธศาสนาและศิลปวัฒนธรรม ที่ได้รับการยอมรับในระดับชาติ และจักพัฒนาฐานข้อมูลปรากฏในศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย TCI (Thai-Journal Citation index Center) ในอนาคตอันใกล้นี้ บทความวิจัยและงานสร้างสรรค์ที่ได้รับการตีพิมพ์ในวารสารนี้ ถือว่าเป็นข้อมูลทางวิชาการที่มีประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษา การบริการวิชาการด้านสังคมและพระพุทธศาสนา และการประยุกต์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา กับ สังคมศาสตร์สมัยใหม่ อันเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศชาติต่อไป

สิ่งที่พึงตระหนักและพัฒนาควบคู่กันไปกับวิชาการคือความมีศีลธรรมและจรรยาบรรณของความเป็นนักวิชาการแบบสังคมพุทธ กล่าวคือ ต้องมีการศึกษาค้นคว้าข้อมูลอย่างละเอียดถึงแหล่งสังคมปฐมภูมิ สังคมทุติยภูมิ เศรษฐกิจ และสิทธิของบุคคลที่เกี่ยวข้อง พร้อมทั้งรายงานผลการวิจัยและข้อค้นพบตามความเป็นจริงในเชิงสร้างสรรค์ วิพากษ์ วิจัย อยู่บนฐานข้อมูลและหลักแห่งเหตุผล ที่สำคัญนักวิชาการทางสังคมทางพระพุทธศาสนานั้น พึงปลูกศรัทธามั่นคงในพระพุทธศาสนา สร้างสรรค์งานเพื่อให้สามารถนำไปพัฒนาประเทศชาติ และเทิดทูนไว้ซึ่งสถาบันพระมหากษัตริย์

ขออนุโมทนาทีมงานจัดทำวารสารภาวนาสารปริทัศน์ ที่ได้ช่วยกันผลิตงานวิชาการแก่สังคม สร้างองค์ความรู้บูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ให้ชาวโลกได้ศึกษาและนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างกว้างขวางสืบไป

(พระครูภาวนาโชติคุณ)

บรรณาธิการ

วารสารภาวนาสารปริทัศน์

~ ก ~

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาถ้อยแถลงบทความ (Peer Review)	(1)
สารจากบรรณาธิการ	i
สารบัญ	ก

Academic Articles/บทความวิชาการ

1. พุทธธรรมการสอนสังคมศึกษาเพื่อการอนุเคราะห์อย่างบูรณาการ
Buddha Dham in Teaching Social Studies for Integration Aiding
Kitinan Panya, Sukanyanat Obsin
กิตินันท์ ปัญญา, สุกัญญาณัฐ ออบสิน AA 1-18
2. Buddhism for Emotional Happiness Treatment in Social
พุทธธรรมเพื่อการบำบัดสุขภาวะทางอารมณ์ในสังคม
Sukanyanat Obsin
สุกัญญาณัฐ ออบสิน AA 19-34
3. Theory and Learning Model in Teaching Social Studies
ทฤษฎีและรูปแบบการเรียนรู้ในการสอนสังคมศึกษา
Phrakhru vorasitwitet (Mitvichien), Sukanyanat Obsin
พระครูวรสถิตวิเทศ (มิตรวิเชียร), สุกัญญาณัฐ ออบสิน AA 35-50

Research Articles/บทความวิจัย

4. The Integration Teaching Method of Phra Brahmapundit (Prayoon Dhammacittò)
and Bloom's learning behavior
การบูรณาการวิธีการสอนของพระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต)
กับพฤติกรรมการเรียนรู้ของบลูม
Asst. Prof. Dr. Niwes Wongsuwan
ผศ.ดร.นิเวศน์ วงศ์สุวรรณ AR 1-18

~ ข ~

สารบัญ

เรื่อง

หน้า

Research Articles/บทความวิจัย

- 5 Development of Effective Administrative Work: a Case Study Office of
Kanchanaburi Buddhist College

แนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพของงานธุรการ วิทยาลัยสงฆ์กาญจนบุรี

Naruemon Teerapattanakiat, Surachai Wongcharlee
waraporn pakpoom, Nittaya Intisan, Paiboon jantrapirom
Phrasamu Khemmawat wilaiphan, siriratn kongratn

นฤมล ตีระพัฒนเกียรติ, สุรัชชัย วงษ์ชาลี,
วรารณ ภาควณิ, นิตยา อินธิเสน, ไพบุลย์ จันทราภิรมย์
พระสมุห์เขมวัฒน์ อัจจุทโร, ศิริรัตน์ กองรัตน์

AR 19-34

คำแนะนำสำหรับผู้นิพนธ์บทความ

หนึ่ง

แบบฟอร์มส่งบทความเพื่อพิจารณาลงในวารสาร

พุทธธรรมการสอนสังคมศึกษาเพื่อการอนุเคราะห์อย่างบูรณาการ

Buddha Dham in Teaching Social Studies for Integration Aiding

กิตินันท์ ปัญญา¹ สุกัญญาณัฐ ออบสิน²

นิสิตดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์^{1 2}

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย^{1 2}

Kitinan Panya¹ Sukanyanat Obsin²

Ph.d Student for Department Teaching Social Studies, Faculty of Education¹

Mahachulalongkornrajavidyalaya University¹

บทคัดย่อ

พุทธธรรมการสอนสังคมศึกษาเพื่อการอนุเคราะห์อย่างบูรณาการนั้น คือการช่วยเหลือสรรพสัตว์ในครั้งที่ทรงตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้วนั้น เกิดจากพระพุทธรูปที่มีอยู่ในพระองค์ โดยเฉพาะพระปัญญาคุณและพระมหากรุณาธิคุณ ซึ่งพระพุทธรูปสามารถละอริชชา ตัณหา และอุปาทานได้แล้ว จึงทรงมีพระปัญญาและกรุณาเป็นแรงจูงใจในการกระทำกิจต่าง ๆ ในสังคม เพื่อช่วยเหลือสรรพสัตว์ให้พ้นจากความทุกข์เป็นฉันทะที่มุ่งหวังประโยชน์และความอยู่ดีมีสุขเพื่อผู้อื่นและสังคม พระพุทธรูปทรงให้ความช่วยเหลือผู้คนในสังคมทางด้านจิตใจแก่ผู้ประสบปัญหา หรือความทุกข์โดยเน้นการเยียวยาจิตใจ เพื่อให้บุคคลในสังคมเหล่านั้นพ้นจากความทุกข์ ความโศกเศร้า และมีคุณธรรมในจิตที่พัฒนาขึ้น จนกระทั่งเกิดดวงตาเห็นธรรม เป็นอริยบุคคล เป็นการบำเพ็ญพุทธกิจทางด้านปัญญา การที่พระพุทธรูปทรงให้ความช่วยเหลือโดยเน้นการส่งเสริมหรือพัฒนาจิตใจให้เจริญยิ่ง ๆ ขึ้น จนกระทั่งเกิดปัญญา รู้แจ้งสัจธรรม เป็นพระอริยบุคคล พ้นจากกิเลสและความทุกข์ คือพุทธธรรมเพื่อการสอนสังคมศึกษาเพื่อการอนุเคราะห์อย่างบูรณาการอย่างหาที่สุคติได้

คำสำคัญ: พุทธธรรม, สังคมศึกษา, การอนุเคราะห์อย่างบูรณาการ

Abstract

Buddha Dham in teaching social studies for integration aiding was for all being helpful. After Buddha got enlightenment which have kindness from him especially wisdom and compassion as he could be from ignorance passion and imagination. He who was wisdom and compassion to motivate all action in social for assisting all creatures without suffering then exist with happiness. Buddha has given all human being who got from mental suffering or

emphasized their mind suffering that for them without all suffering and the cultivate moral and ethical until developing them have been with consent to concrete Dhamma. They could have been an excellent path. There was Buddha' perform by wisdom and the search for helping by emphasizing mental development supporting more and more until getting clear from evil and suffering. That is Buddha Dham in teaching social studies for integration aiding a so on.

Keyword: Buddha Dham, social studies, integration aiding.

1. พุทธธรรมเพื่อการสอนสังคมศึกษาทางเศรษฐกิจระดับปัจเจกชน

ประเด็นปัญหาหลักของแต่ละชาติ มุ่งไปสู่หลักใหญ่ ๆ 4 ประเด็น คือ เศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง ความมั่นคง แต่ละประเด็นปัญหาล้วนมีความจำเป็นและอิงอาศัยกันและกัน ถ้าเศรษฐกิจดีอย่างอื่นก็พลอยหมดปัญหาไป หรือมีปัญหาที่เพียงเล็กน้อย ถ้าเศรษฐกิจมีปัญหา อย่างอื่นก็พลอยได้รับผลกระทบด้วย ทำให้เกิดภาวะสะตูดเป็นลูกโซ่ ในฐานะเศรษฐกิจเป็นเรื่องสำคัญอย่างนี้ พุทธธรรมจึงมองจึงมองเห็นว่าการจะลดปัญหาแก้ไขเรื่องเศรษฐกิจให้ลดน้อยลง หรือหมดปัญหา ต้องมีการศึกษาหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา และนำมาปรับใช้กับชีวิตประจำวัน จึงจะสามารถแก้ไขปัญหาได้ หลักพุทธธรรมที่จะนำมาศึกษาในบทเรียนนี้สามารถแก้ปัญหาเศรษฐกิจได้อย่างแน่นอน เพียงแต่ผู้ศึกษาต้องนำไปประยุกต์ใช้อย่างจริงจังเท่านั้น เพราะนี่คือคำสอนของพระพุทธเจ้า เป็นคำสอนของผู้หมดปัญหา สิ่งที้นำมาสอนจึงเป็นไปเพื่อหมดปัญหา มิใช่เป็นไปเพื่อให้เกิดปัญหา ทุกระดับของสังคมสามารถนำหลักพุทธธรรมไปปฏิบัติเพื่อขจัดปัญหาได้อย่างเหมาะสม ปัญหาจึงอยู่ที่ผู้ปฏิบัติ มิใช่อยู่ที่หลักการและวิธีการ เช่นเดียวกับคนไข้ การที่โรคจะหาย คนไข้ต้องรับประทานยาตามคำสั่งของแพทย์ มิใช่หายเพราะแพทย์สั่ง คำสอนทางพระพุทธศาสนามีไว้ให้คนปฏิบัติตาม ผู้ปฏิบัติจะได้รับประโยชน์เองโดยไม่ต้องรอฟังคำสั่งจากใคร ๆ ตัวอย่างหลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารด้านเศรษฐกิจ เช่น (นิเวศน์ วงศ์สุวรรณ, 2554 : 70)

ทฤษฎีมกัตถประโยชน์ หลักธรรมในพระพุทธศาสนา มิได้ปฏิเสธความร่ำรวยมั่งคั่ง แต่มีวิถีทางที่จะนำพาไปสู่ความร่ำรวยมั่งคั่งที่ยั่งยืนอย่างรอบด้าน รวมทั้งช่วยเสริมสร้างภูมิคุ้มกัน (ทรัพย์) ให้ปลอดภัย ไม่ใช่เพียงจนเดี๋ยวรวยโดยฉับพลัน **ในความรู้สึก** ของคนทั่ว ๆ ไปมักมีมุมมองและทัศนคติในลักษณะที่ว่า พระพุทธศาสนามีคำสอนที่มุ่งเน้นในทางให้มนุษย์ลดละซึ่งกิเลส นำพาวิถีชีวิตมุ่งตรงสู่ทางสายกลาง (มัชฌิมาปฏิปทา) ซึ่งดูเหมือนหนึ่งว่า ไม่ให้ความสนใจในมิติมาความมั่งคั่งด้านเงิน ๆ ทอง ๆ ของการดำเนินชีวิต แต่ในความเป็นจริงแล้ว “**หลักธรรมในพระพุทธศาสนา มิได้ปฏิเสธความร่ำรวยมั่งคั่ง แต่มีวิธีที่นำพาไปสู่ความร่ำรวยมั่งคั่งที่ยั่งยืน เสริมสร้างภูมิคุ้มกันในตัวเอง ไม่ใช่เพียงจนเดี๋ยวรวยโดยฉับพลัน**”

ยอมทำให้เข้าใจแจ่มแจ้งในเรื่องที่เป็นไปในลักษณะของประโยชน์สุขในปัจจุบัน ที่มีมิติที่ครอบคลุม การดำเนินชีวิตทั้งการอยู่ การกิน รวมถึงความสัมพันธ์ทางกิจกรรมของเศรษฐกิจในทุก ๆ เรื่องเลยทีเดียว นำพามาซึ่งความมั่นคงและสมบูรณ์ ซึ่งหลักธรรมที่นำพาสู่ความ “ร่ำรวยและมั่งคั่ง” อย่างยั่งยืนนั้นโบราณ ท่านเรียกว่า “หลักธรรมหัวใจเศรษฐี (อุ อา ก ส)” โดยมีสาระสำคัญโดยสรุป 4 ประการ กล่าวคือ

1. อุฏฐานสัมปทา เป็นอย่างไร ? คือ กุลบุตรหาเลี้ยงชีพด้วยความขยันในการงาน...เธอเป็นผู้ขยันขำขัน ขำนาถ ไม่เกียจคร้านในงานนั้น ประกอบด้วย ปัญญาเครื่องสอบสวน ตรวจตรา รู้จักวิธีปฏิบัติในเรื่องนั้น ๆ สามารถทำ สามารถจัดการ นี้เรียกว่า อุฏฐานสัมปทา

2. อารักขสัมปทา เป็นอย่างไร ? คือ กุลบุตรมีโภคทรัพย์มาก ที่หามาได้ด้วยความขยันหมั่นเพียรแล้ว ...เธอจัดการคุ้มครองโภคทรัพย์เหล่านั้นไว้โดยพิจารณาว่าทำอย่างไร พระราชาทั้งหลายจะไม่พึงบริโภครทรัพย์ เหล่านั้นเสีย พวกโจรไม่พึงลักไปเสีย ไฟไม่พึงไหม้ไปเสีย น้ำไม่พึงพัดพาไปเสีย นี้เรียกว่า อารักขสัมปทา

3. กัลยาณมิตตตา เป็นอย่างไร ? คือ กุลบุตรเข้าอาศัยอยู่ในหมู่บ้านหรือตำบลใดก็ตาม เธอเข้าสนิท สนมสนทนาปราศรัย ถกถ้อยปรึกษากับท่านที่เป็นคหบดีบ้าง บุตรคหบดีบ้าง พวกคนหนุ่มที่มีความประพฤติ เป็นผู้ใหญ่บ้าง คนสูงอายุที่มีความประพฤติเป็นผู้ใหญ่บ้าง ผู้ประกอบการด้วยศรัทธา...ศีล...จาคะ... และ (ปัญญา) เธอศึกษาเยี่ยงอย่างความเพียบพร้อมด้วยศรัทธา...ศีล..จาคะ และปัญญาของเธอ

4. สมชีวิตา เป็นอย่างไร ? คือ กุลบุตรเป็นผู้เลี้ยงชีวิตเหมาะสม ไม่ให้ฟุ่มเฟือยเกินไป ไม่ให้ผิดเคืองเกินไป โดยรู้เข้าใจในทางเพิ่มพูนและทางเสื่อมถอยแห่งโภคทรัพย์ ว่าทำอย่างนี้รายได้ของเราจึงจะเหนือ รายจ่าย และรายจ่ายของเราจึงจักไม่เหนือรายได้ เปรียบเหมือนคนช่างหรือลูกมือคนช่าง ยกตราซึ่งขึ้นแล้ว ย่อมรู้ว่าหย่อนไปเท่านั้น หรือเกินไปเท่านี้ ถ้าหากกุลบุตรนี้มีรายได้น้อย แต่เลี้ยงชีวิตอยู่อย่างฟุ่มเฟือย ก็จะมีผู้กล่าวหาเอาได้ว่า กุลบุตรผู้นี้ใช้สมบัติเหมือนกินมะเดื่อ ถ้ากุลบุตรนี้มีรายได้มาก แต่เลี้ยงชีวิตอย่างผิดเคือง ก็จะมีผู้กล่าวหาได้ว่า กุลบุตรผู้นี้คงจะตายอย่างคนอนาถา แต่ด้วยเหตุที่กุลบุตรเลี้ยงชีวิตเหมาะสม (อง.อรรถก. (ไทย) 23/144/289)

ประการที่หนึ่ง : ขยันหา (อุฏฐานสัมปทา) หมายถึง ความขยันหมั่นเพียร เสาะแสวงหาหนทาง วิธีการในการทำมาหากิน รวมถึงกินลึกลงไปในเรื่องของควมมีศีลธรรมและคุณธรรมนำทางความขยันนั้น เป็นไปในลักษณะของความขยันใน “สัมมาอาชีวะ” เป็นอาชีวะที่ถูกต้องตามครรลองคลองธรรม หากเป็นความ ขยันที่ผิดเพี้ยนจากครรลองคลองธรรมนำไปสู่การประกอบอาชีพที่ไม่สุจริตแล้วนั้น ไม่ใช่ความหมายของคำว่า ขยันตามหลักธรรมหัวใจเศรษฐี เกี่ยวเนื่องจาก หากประกอบอาชีพที่ไม่สุจริตแล้วล้วนแต่ นำพามาซึ่งความ เดือดร้อนในอนาคต เปรียบเสมือนเป็นการไปเปิดเบียนเอาทรัพย์สินของบุคคลอื่นมาเป็นของตัวเอง ถึงแม้ว่า หากในปัจจุบันกฎหมายนั้นยังไม่สามารถที่จะเอาผิดได้ แต่ตัวเราก็อ้างใจตัวเองว่า ทรัพย์สินดังกล่าวที่หามา ได้นั้นไม่ถูกต้องตามครรลองคลองธรรม ก็เกิดความทุกข์ใจในความกลัวว่าสักวันหนึ่งจะถูกจับได้และได้รับผล

กรรมนั้น ดังเช่นกรณีที่เราคงจะเคยได้ยินหรือเห็นตามข่าวสารทั่วไปที่มีแก๊งค์ตมตุนไปหลอกลวงชาวบ้านในรูปแบบต่าง ๆ ทั้ง ซึ่งการกระทำดังกล่าวนี้ถือเป็นการข่มขืนในช่องทางและวิธีการที่ผิด ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อนท้ายที่สุดก็นำพาให้ชีวิตของตนเองเดือดร้อน (ติดคุก) จากการกระทำดังกล่าว (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2557)

ประการที่สอง : รักษาดี (อารักขสัมปทา) หมายถึง การเก็บรักษาทรัพย์สินเป็นการต่อยอดมาจากเงินทองที่เราขยันหามาจากสัมมาอาชีพที่สุจริตนั้น กินลึกลงไปในการบริหารจัดการทรัพย์สินดังกล่าวให้งอกเงยออกดอกออกผลตามมาด้วย เป็นไปในลักษณะของการเก็บรักษาและใช้ไปในทางที่ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด หลักธรรม “อารักขสัมปทา (รักษาดี)” ในข้อนี้มีจุดมุ่งหมายสอนให้ประหยัคมัธยัสถ์รู้จักเก็บออมรวมความถึงรู้จักบริหารการใช้จ่าย ซึ่งนัยก็เปรียบเสมือนเป็นการดูแลรักษาคุ้มครองโภคทรัพย์ที่หามาได้ด้วยสัมมาอาชีพไม่ให้หมดไปในทางที่เสื่อมเสียและเป็นอันตรายต่อตนเองและผู้อื่นหรือให้รู้จักในคุณค่าของทรัพย์สินที่หามาได้โดยรู้จักเก็บและใช้ไปในทางที่เป็นประโยชน์ต่อตนและบุคคลอื่น

“รักษาดีในหลักธรรมของหัวใจเศรษฐกิจ จึงมีมิติที่ต่อยอดมาจากการขยันหาที่เมื่อได้ทรัพย์มาแล้วควรเก็บรักษาไม่ใช่สิ้นเปลืองโดยใช่เหตุ เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันทางการเงินให้กับอนาคตที่มีความไม่แน่นอนรออยู่ กินลึกลงไปถึงการใช้ไปในทรัพย์สินที่หามาได้ไปในทางที่ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยการบริหารจัดการที่ใช้สติและปัญญานำทาง ก่อนที่จะลงทุนในอะไร ควรที่จะศึกษาข้อมูลให้เข้าใจอย่างถ่องแท้ แจ่มแจ้ง เสาะแสวงหาข้อมูลให้มากที่สุดเพื่อนำมาเข้าสู่กระบวนการกลั่นกรองด้วยปัญญานำพาไปสู่การลงทุนที่มั่นคงและมีประโยชน์สูงสุด ไม่ใช่ลงทุนด้วยแรงขับ แรงบีบคั้นและบังคับจากภายนอก”

ประการที่สาม : ผูกไมตรีกับกัลยาณมิตร (กัลยาณมิตรตา) หมายถึง การรู้จัก “คบคนดี มีความเป็นเพื่อนแท้” ความเป็นเพื่อนแท้นั้นย่อมนำพามิตรไปในเส้นทางที่ดี ๆ จะพึงสังเกตได้ว่าหลักธรรมในข้อนี้ต่อยอดมาจากการขยันหาและรักษาดี เกียวเนื่องจาก มนุษย์เป็นสัตว์สังคมต้องมีการปฏิสัมพันธ์กับบุคคลรอบข้าง ดังนั้น หากว่าเรามีกัลยาณมิตรแล้ว ความเจริญก้าวหน้าก็เกิดขึ้น เช่น

ในวิถีชีวิตของสังคมเศรษฐกิจที่มนุษย์ถือเป็นสัตว์สังคมที่ต้องเข้าไปมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกันเองอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ สิ่งสำคัญอีกประการในการดำเนินชีวิตก็คือการเลือกคบมิตร ซึ่งถือได้ว่าเป็นเป็นองค์ประกอบสำคัญตามหลัก “มงคลชีวิต ๓๘ ประการ” อันเป็นหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาที่ว่าด้วยมงคลแรกคือ “ไม่คบคนพาล” และต่อยอดมงคลประการที่สองคือต้องรู้จัก “คบบัณฑิต” เป็นที่น่าพึงสังเกตว่าหลักธรรมมงคลชีวิตในพระพุทธศาสนาที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ยกเอามาว่าเป็นหลักปฏิบัติในลำดับที่ ๑ และ ๒ นั้นเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับคน บ่งชี้ให้เห็นว่าปัญหาที่สำคัญของการดำเนินชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนานั้นสิ่งสำคัญและต้องคำนึงถึงในเบื้องต้นคือเรื่องคน ดังที่เคยได้ยินได้ฟังมาบ่อย ๆ

ในทำนองที่ว่า “คนนี้เสียคนเพราะคบเพื่อนไม่ดี ส่วนคนนี้ได้ดีเพราะมีเพื่อนที่ดีคอยแนะนำและช่วยเหลือ เกื้อกูลไม่ให้เกิดทางผิด”

ประการที่สี่ : ดำรงชีวิตแบบพอเพียง (สมชีวิตา) หมายถึง การรู้จักคุณค่าของทรัพย์สินเงินทอง ที่หามาได้ใช้จ่ายให้เกิดประโยชน์สูงสุด ไม่ใช้จ่ายฟุ่มเฟือย รวมถึงกินลึกลงไปใน ความพอประมาณ ความสมเหตุสมผล ความสมดุล และสร้างภูมิคุ้มกันให้กับชีวิต เกี่ยวเนื่องมาจาก ความพอเพียง มีลักษณะอภาลิโก (ไม่เลือกกาลไม่เลือกสมัย) คือ สามารถใช้ได้ทุกเวลาและทุกสถานที่ เพราะเป็นหลักแห่งความเป็นจริงเสมอ “ความพอเพียง” มีคุณลักษณะ ที่สำคัญคือ (วสิน อินทรสระ, 2554 : 111)

ประการแรก ความพอประมาณ คือ เป็นความพอดีที่ไม่มากเกินไปและไม่น้อยเกินไป หรือ ไม่สุดโต่งทั้งสองด้านไม่ว่าจะเป็นมิติทางสังคม มิติทางการเมือง และมิติทางเศรษฐกิจ และที่สำคัญในความพอดีที่มีอยู่หรือได้มานั้นต้องไม่เบียดเบียนตนเองและไม่ก้าวข้ามไปเบียดเบียนคนอื่น เป็นความพอดีที่ตั้งอยู่บนหลักของศีลธรรมและคุณธรรมเป็นสำคัญ

ประการที่สอง ความสมเหตุสมผล ประกอบไปด้วย 1) ความสมเหตุสมผลในการจัดลำดับความสำคัญ เป็นการจัดลำดับความสำคัญในการตัดสินใจของทุกมิติทั้งเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม ในประเด็นที่มองถึงความสมเหตุสมผลทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม โดยมีผลประโยชน์ของส่วนรวมเป็นที่ตั้ง 2) ความสมเหตุสมผลในกระบวนการดำเนินการ เป็นการคำนึงถึงความเหมาะสมของวิธีการและขั้นตอนของการดำเนินการต้องโปร่งใส ไม่เอื้อผลประโยชน์ให้กับกลุ่มตนเองและพวกพ้อง ที่สำคัญต้องยึดหลักธรรมาภิบาล 3) ความสมเหตุสมผลในด้านผลกระทบหรือต้นทุนทางสังคม เป็นการคำนึงถึงผลกระทบที่มีต่อสังคมโดยรวมตลอดจนสิ่งแวดล้อม โดยยึดหลักของความสมดุลและดุลยภาพโดยรวมของมนุษย์กับมนุษย์และมนุษย์กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นที่ตั้ง

ประการที่สาม ความสมดุลของความสัมพันธ์ในมิติต่าง ๆ คือ เป็นความสมดุลทางหลักความคิด ความสมดุลทางหลักการพูด ความสมดุลทางหลักการปฏิบัติ รวมถึงความสมดุลในมิติอื่น ๆ ซึ่งเมื่อความพอเพียงเป็นการไม่ไปเบียดเบียนตัวเองและคนอื่น รวมทั้งการไม่ไปเบียดเบียนธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมด้วยแล้ว ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกันและความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในลักษณะดังกล่าวเป็นความสัมพันธ์ในเชิงอุดหนุน ส่งเสริม เกื้อกูลซึ่งกันและกัน เป็นการดำเนินความสัมพันธ์ที่แสวงหาประโยชน์ส่วนรวม ไม่แสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัวเป็นเป้าหมายหลัก เพื่อนำไปสู่จุดสมดุลทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง แทนการนำไปสู่จุดวิกฤติ

ประการที่สี่ การสร้างภูมิคุ้มกัน คือ ความสามารถในการรองรับหรือรับมือกับสภาวะการณ์ ความผันผวน และการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ได้เป็นอย่างดี เนื่องจาก ความพอเพียง ทำให้เกิดความสุขระหว่างมนุษย์กับมนุษย์และระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้น จึงได้รับผลกระทบไม่มาก และสามารถกลับสู่จุดสมดุลและดุลยภาพใหม่ได้อย่างรวดเร็ว

การดำรงชีพแบบพอเพียงตามแนวทางพระพุทธศาสนาสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้กับทุกคน ทุกองค์กรและทุกหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน เพราะเป็นหลักปฏิบัติที่สอดคล้องกับการทำประโยชน์ให้ถึงพร้อมในปัจจุบันด้วยความพอประมาณ สมเหตุสมผล สมดุล และเสริมสร้างภูมิคุ้มกันให้กับตนเอง ความพอเพียงหากจะแยกย่อยลงลึกไปในการทำมาหากินของการดำเนินชีวิตแล้วสามารถมองได้ใน 2 มิติ คือ

1) มิติพอเพียงอย่างวัตถุวิสัย เป็นลักษณะของความพอเพียงภายนอก คือ มีกินมีใช้ มีปัจจัยสี่เพียงพอ หรือที่คนส่วนใหญ่เข้าใจในความหมายที่ว่า พอสมควรตามอัตภาพ

2) มิติพอเพียงอย่างจิตวิสัย เป็นลักษณะของความพอเพียงภายใน คือ เป็นความพอเพียงในด้านความรู้สึก ซึ่งแต่ละคนมีไม่เท่ากัน บางคนมีเงินไม่มากก็ถือว่าเพียงพอแล้วสำหรับเขา แต่ในขณะที่บางคนมีทรัพย์สินเงินทองมากมายแต่ก็ยังไม่เพียงพอสำหรับเขา

2. พุทธธรรมการสอนสังคมศึกษาตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ความหมาย คำว่า “เศรษฐกิจ” มาจาก 2 คำ คือ เศรษฐ แปลว่า ดีเลิศ และว่า กิจ แปลว่า การประกอบกิจการ เมื่อรวมกันจึงได้ความว่า การประกอบกิจการงานเกี่ยวกับการผลิต การจำหน่าย จ่าย แจก การบริโภค และการใช้สอยสิ่งต่าง ๆ ให้ได้ผลดีเลิศ ส่วนคำว่า พอเพียง หมายถึง ความเหมาะสม หรือ ความพอดี เน้นการผลิตและการบริโภคแบบพออยู่พอกินเป็นหลัก ซึ่งไม่ได้เน้นกำไรสุทธิ หรือความร่ำรวยเป็นเป้าหมายสูงสุด และเมื่อรวมกันจึงได้ความว่า การผลิตจำหน่าย และบริโภคอย่างพอเหมาะพอดี นั่นเอง

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นระบบเศรษฐกิจที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงดำริขึ้น เพื่อแสวงหาทางออกจากวิกฤตเศรษฐกิจให้กับสังคมไทย ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ก็คือ “การที่พึ่งตนเองได้” วัตถุประสงค์ หรือเป้าหมายหลักของเศรษฐกิจพอเพียง คือ ความสงบสุขของผู้คนในสังคม ประชาชนมีกินมีใช้อย่างเพียงพอแก่ความต้องการ ที่สำคัญต้องไม่ทำตนและผู้อื่นเดือดร้อน เน้นให้คนในชุมชนพัฒนาขีดความสามารถในการผลิตและบริโภคอย่างพอเพียง ไปจนถึงขั้นการแปรรูปอุตสาหกรรมครัวเรือน สร้างอาชีพและเสริมทักษะทางวิชาการที่หลากหลาย ใช้ชุมชนดำรงอยู่ได้ด้วยการยึดหลักแห่งความถูกต้องดีงาม มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เป็นต้น (พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช)

แนวทางการปฏิบัติตามระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียง คือ การนำคำสอนทางพระพุทธศาสนา มาเป็นแนวทางในการประสานกลมกลืนกับวิถีชีวิตของชาวบ้าน ที่เป็นเกษตรกรอย่างชาญฉลาด และเป็นรูปธรรมหลักจริยธรรมดังกล่าว คือหลักการเดินสายกลาง หรือ มัชฌิมาปฏิปทา ในระดับโลภียธรรม การเดินสายกลาง คือธรรมที่เหมาะสมแก่ชาวบ้านทั่วไปได้แก่ ความเป็นรู้จักพอในการบริโภคใช้สอยทรัพยากรธรรมชาติ และ การใช้ชีวิตแบบไม่ฟุ้งเฟ้อ ฟุ้งเฟ้อ ซึ่งมีลักษณะเป็นการเน้นการลด ละ เลิก อบายมุข ด้วยการประพฤติตามหลักเบญจศีล และ เบญจธรรม ซึ่งถือเป็นหัวใจสำคัญของการเป็นวิถีพุทธ

แนวทางการปฏิบัติตนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

1. ประหยัด ลดละความฟุ้งเฟ้อ ตัดทอนค่าใช้จ่ายในทุกด้านที่ไม่จำเป็น ดังพระราชดำรัสว่า "ความเป็นอยู่ที่ต้องไม่ฟุ้งเฟ้อ ต้องประหยัดไปในทางที่ถูกต้อง"
2. ประกอบอาชีพด้วยความสุจริต ดังพระราชดำรัสที่ว่า "ความเจริญของคนทั้งหลายย่อมเกิดมาจากการประพฤติชอบและการหาเลี้ยงชีพชอบเป็นสำคัญ"
3. ละเลิกการแก่งแย่งผลประโยชน์และแข่งขันกันในการค้าขายกันอย่างรุนแรงดังอดีต ดังพระราชดำรัสว่า "...ความสุขความเจริญอันแท้จริงนั้น หมายถึงความสุขความเจริญที่บุคคลแสวงหามาได้ด้วยความเป็นธรรม ทั้งในเจตนาและการกระทำที่ไม่ใช่ได้มาด้วยความบังเอิญ หรือด้วยการแก่งแย่งเบียดเบียนมาจากผู้อื่น..."
4. ไม่หยุดนิ่งที่จะหาทางให้ชีวิตหลุดพ้นจากความทุกข์ยาก ขวนขวายใฝ่หาความรู้ให้เกิดมีรายได้จนถึงขั้นพอเพียง ดังพระราชดำรัสว่า "...การที่ต้องการให้ทุกคนพยายามที่จะหาความรู้และสร้างตนเองให้มั่นคงนี้เพื่อตนเอง เพื่อที่จะให้ตัวเองมีความเป็นอยู่ที่ก้าวหน้า ที่มีความสุข พอมีพอกิน เป็นขั้นหนึ่งและขั้นต่อไป ก็คือ ให้เกียรติว่ายืนได้ด้วยตนเอง..."
5. ลดละสิ่งชั่วให้หมดสิ้นไป ดังที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระบรมราโชวาทว่า "...พยายามไม่ก่อความชั่วให้เป็นเครื่องทำลายตัวทำลายผู้อื่น พยายามลด พยายามละความชั่วที่ตนเองมีอยู่ พยายามก่อความดีให้แก่ตัวอยู่เสมอ พยายามรักษาและเพิ่มพูนความดีที่มีอยู่นั้นให้งอกงามสมบูรณ์ยิ่งขึ้น..."

หลักธรรมในเศรษฐกิจพอเพียง ระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียง ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำริและพระราชทานไว้ให้เป็นแนวทางในการพัฒนาประเทศแก่คนไทยนั้น วัตถุประสงค์หรือเป้าหมายหลัก คือ ความสงบสุขของผู้คนในสังคม ประชาชนมีกินมีใช้อย่างเพียงพอแก่ความต้องการ ที่สำคัญต้องไม่ทำตนและผู้อื่นเดือดร้อน หากวิเคราะห์โดยละเอียดก็จะพบว่า ทรงประยุกต์มาจากหลักธรรมในพระพุทธศาสนา นั่นเอง จาก พระราชดำรัสอธิบายขยายความหมายของระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียงที่กล่าวมาข้างต้น นั้นทำให้เราพบว่ามีหลักธรรมต่อไปนี้ปรากฏเป็นรากฐานอยู่ในระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียง

หลักมัชฌิมาปฏิปทา (การปฏิบัติตนในทางสายกลาง) มัชฌิมาปฏิปทาในทางพุทธศาสนา หมายถึง ทางสายกลาง คือ การไม่ยึดถือสุดทางทั้ง 2 ได้แก่ อัตตกลิณณโยค คือ การประกอบตนเองให้ลำบากเกินไป และกามสุขัลลิกานุโยค คือ การพัวพันในกามในความสบาย เป็นหลักคำสอนที่ปรากฏในพระธรรมเทศนาถ้อยคำแรกของพระพุทธเจ้า ที่ทรงแสดงแก่ปัญจวัคคีย์ คือ ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร ที่เป็นไปเพื่อการรู้จักการดำเนินชีวิตให้เกิดความพอดี เป็นแนวทางของการแก้ทุกข์ที่เรียกว่า “อริยมรรคมีองค์ 8” โดยมุ่งเน้นให้มีความสุขกายและสุขใจไปด้วย ดังนี้

1. สัมมาทิฐิ คือ ปัญญาเห็นชอบ หมายถึง การปฏิบัติอย่างเหมาะสมตามความเป็นจริงด้วยปัญญา
2. สัมมาสังกัปปะ คือ ดำริชอบ หมายถึง การใช้สมองความคิดพิจารณาแต่ในทางกุศลหรือความดีงาม
3. สัมมาวาจา คือ เจรจาชอบ หมายถึง การพูดต้องสุภาพ แต่ในสิ่งที่สร้างสรรค์ดีงาม
4. สัมมากัมมันตะ คือ การประพฤติดีงาม ทางกายหรือกิจกรรมทางกายทั้งปวง
5. สัมมาอาชีวะ คือ การทำมาหากินอย่างสุจริตชน ไม่คดโกง เอาเปรียบคนอื่น ๆ มากเกินไป
6. สัมมาวายามะ คือ ความอุตสาหะพยายาม ประกอบความเพียรในการกุศลกรรม
7. สัมมาสติ คือ การไม่ปล่อยให้เกิดความพลั้งเผลอ จิตเลือนลอย ดำรงอยู่ด้วยความรู้ตัวอยู่เป็นปกติ

8. สัมมาสมาธิ คือ การฝึกจิตให้ตั้งมั่น สงบ สงัด จากกิเลส นิรณันอยู่เป็นปกติ (ที.ม. (ไทย) 10/299/348; ม.มู (ไทย) 12/149/123)

อตตา หิ อตตโน นาโถ (ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน)

หลัก อตตา หิ อตตโน นาโถ เป็นคำสอนให้บุคคลพึ่งตนเอง ซึ่งแนวทางของระบบเศรษฐกิจพอเพียง ก็ได้มุ่งเน้นให้พึ่งตนเองในการทำมาหาเลี้ยงชีพ ในการสร้างฐานะ และการเก็บรักษาทรัพย์ที่หามาได้ เพื่อใช้จ่ายใช้สอยในยามจำเป็น นอกจากเป็นที่พึ่งแห่งตนแล้ว จะต้องเป็นที่พึ่งของบุคคลอื่นด้วย นอกจากในระดับบุคคลแล้ว ยังมุ่งเน้นให้การพัฒนาประเทศชาติให้พึ่งตนเองในลักษณะ “เศรษฐกิจพอเพียง” นั่นคือการพัฒนาที่ไม่อิงเศรษฐกิจโลกจนเกินไป

หลักสันโดษ มุ่งให้บุคคลพึงพอใจในสิ่งที่ตนเองได้มา และใช้จ่ายในสิ่งที่ก่อให้เกิดประโยชน์ ให้บุคคลรู้จักประมาณ ได้แก่ การประหยัดและรู้จักออม ไม่ฟุ้งเฟ้อฟุ้งเฟ้อ ความเป็นอยู่อย่างสงบเรียบง่าย และโปร่งใส ไม่ทะเลาะทแยงต่อสู้ และเบียดเบียนบุคคลอื่น ไม่เอาเปรียบเอาเปรียบกัน อยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข สันโดษ มีความหมาย 3 นัยคือ ยินดีสิ่งที่เป็นของตน ยินดีในสิ่งที่มิใช่ และ ยินดีด้วยใจที่มั่นคง

โศกอาทิตย 5 เมื่อมีทรัพย์สิน ควรนำมาใช้ประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต ประกอบด้วย

- 1) ใช้จ่ายทรัพย์นั้นเลี้ยงตนเอง เลี้ยงครอบครัว มารดาบิดา ให้เป็นสุข
- 2) ใช้ทรัพย์นั้นบำรุงเลี้ยงมิตรสหาย ผู้ร่วมกิจการงานให้เป็นสุข
- 3) ใช้ป้องกันภัยอันตรายต่าง ๆ
- 4) ใช้เพื่อบำรุงสมณพราหมณ์

5. ทำพลี คือ การสละบำรุงสงเคราะห์ 5 อย่าง ได้แก่ 1) อติถิพลี (ใช้ต้อนรับแขก) 2) ญาติพลี (ใช้สงเคราะห์ญาติ) 3) ราชพลี (ใช้บำรุงราชการด้วยการเสียภาษีอากร) 4) เทวตพลี (บำรุงเทวดา) และ 5) ปุพพเปตพลี (ทำบุญอุทิศให้แก่บุพการี)

กามโศคสุข 4 (สุขของคฤหัสถ์ 4) คือ คนครองเรือนควรจะมีความสุข 4 ประการ ซึ่งคนครองเรือนควรพยายามให้เข้าถึงให้ได้ คือ

1. อติสุข - สุขเกิดจากการมีทรัพย์ เป็นหลักประกันของชีวิต โดยเฉพาะความอุ่นใจ ปลาบปลื้มภูมิใจว่าเรามีทรัพย์ที่หามาได้ด้วยกำลังของตนเอง
2. โภคสุข - สุขเกิดจากการบริโภคทรัพย์ หรือใช้จ่ายทรัพย์ คือ รู้จักใช้จ่ายทรัพย์นั้นให้เกิดประโยชน์แก่ชีวิตของตน เลี้ยงดูบุคคลอื่น และทำประโยชน์สุขต่อผู้อื่นและสังคม เป็นต้น
3. อนณสุข - สุขเกิดจากความไม่เป็นหนี้ ไม่ต้องทุกข์ใจ เป็นกังวลใจเพราะมีหนี้สินติดค้างใคร
4. อนวัชสุข - สุขเกิดจากความประพฤติที่ไม่มีโทษ คือ มีกายกรรม วาจากรรม มโนกรรมที่สุจริต ที่ใครจะว่ากล่าวติเตียนไม่ได้ มีความบริสุทธิ์ และมีความมั่นใจในการดำเนินชีวิตของตน

โดยสรุป เศรษฐกิจพอเพียง เป็นหลักเศรษฐกิจที่สอดคล้องกับหลักธรรมใน พระพุทธศาสนา กล่าวได้ว่าเป็นหลักเศรษฐศาสตร์ตามแนวพุทธ ที่มุ่งให้มนุษย์จำกัด หรือความอยาก หรือความต้องการของตนเอง แทนการกระตุ้นค้นหาหรือความอยาก เพื่อให้เกิดการบริโภคมากขึ้น (บริโภคนิยม) เนื่องจากพระพุทธศาสนาเห็นว่าความต้องการของมนุษย์นั้นไม่มีขีดจำกัด แต่ขณะเดียวกันทรัพยากรมีขีดจำกัด หากมีการใช้เกินความจำเป็น ทรัพยากรเหล่านั้นก็จะหมดสิ้นไปในที่สุด การปฏิบัติตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงจึงต้องหันมาแก้ไขที่ตนเองก่อน จำกัดความอยาก ความต้องการ ให้รู้จักพอดี ไม่บริโภคเกินความพอดีหรือตกเป็นทาสของวัตถุ

หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นแนวคิดที่ถูกหล่อหลอม มาจากความเป็นจริงแห่งธรรมชาติ ที่มนุษย์ทุกคนต้องศึกษาให้เข้าใจ และต้องนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน เพื่อที่จะได้เข้าใจถึงความเป็นจริงของธรรมชาติ ความเป็นจริงของชีวิต ว่าสิ่งใดควรทำ สิ่งใดไม่ควรทำ สิ่งใดควรยึดถือเป็นที่พึ่ง สิ่งใดไม่ควรยึดถือเป็นที่พึ่ง เมื่อได้ศึกษาจนเข้าใจ และนำไปปฏิบัติจนเกิดผลแล้วจนพบความเป็นจริงแห่งชีวิตว่าสิ่งที่จำเป็นต่อการดำรง ชีวิต คืออะไร เมื่อนั้นก็จะได้เข้าใจในหลักเศรษฐกิจพอเพียงเป็นอย่างดี เพราะหลักเศรษฐกิจพอเพียง

เป็นนโยบายที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นจริงของชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนานั้นเอง (นิเวศน์ วงศ์สุวรรณ, 2560 : 18)

ความสอดคล้องของหลักเศรษฐกิจพอเพียงกับหลักธรรมในพุทธศาสนา

1. เน้นความเป็นเศรษฐกิจแบบองค์รวม กล่าวคือ เป็นระบบการพัฒนาชีวิตของปัจเจกชน ควบคู่กับการพัฒนาสังคม ชุมชน และสิ่งแวดล้อม โดยมีจริยธรรมคือความเมตตา ความเกื้อกูลสงเคราะห์ ความสามัคคี ความไม่เห็นแก่ตัว ดังหลักของระบบเศรษฐกิจพอเพียงที่กล่าวไว้ว่า มนุษย์อยู่ดี ชุมชนอยู่ดี ธรรมชาติยั่งยืน
2. เป็นระบบเศรษฐกิจแบบมีขมิ้ม ที่มีสัมมาอาชีวะเป็นหัวใจสำคัญ ซึ่งสามารถโยงไปสู่การที่พระพุทธศาสนามีท่าทีปฏิเสธความสุดโต่ง 2 ด้าน คือ การหมกมุ่นในกามสุขอย่างเดียว และการทรมานตนเองในรูปแบบต่าง ๆ
3. เป็นระบบเศรษฐกิจ ที่มุ่งพัฒนาทั้งคนและทั้งกระบวนการทางเศรษฐกิจ ซึ่งถ้าคนไทยปฏิบัติตามระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียงก็จะส่งผลให้เกิดภาวะ “เศรษฐกิจอภังการ ธรรมอภังการ คนก็มีความสุข”
4. เป็นระบบเศรษฐกิจ ที่ไม่เบียดเบียนใครให้เดือดร้อน ไม่มุ่งทำลายทรัพยากรธรรมชาติจนกลายเป็นการทำร้ายธรรมชาติ
5. เป็นระบบเศรษฐกิจที่ฝึกให้มนุษย์ตระหนักรู้ถึงศักยภาพในด้านการสามารถพึ่งตนเองได้

3. พุทธธรรมเพื่อการสอนสังคมศึกษาในปกครองแบบสามัคคีธรรม

การปกครอง หมายถึง การดูแล การคุ้มครอง การบริหาร ให้บ้านเมือง สังคม ประเทศชาติสามารถอยู่ด้วยกันได้อย่างเป็นระบบระเบียบ เพื่อให้เกิดความสงบสุขอย่างแท้จริงด้วยระบบการปกครองแบบความสามัคคี การที่บุคคลในรัฐหรือประเทศและสังคมนั้น ๆ แสดงออกซึ่งการรวมกำลังเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพื่อทำงานอย่างใดอย่างหนึ่งอันเดียวกัน เพื่อทำงานอย่างใดอย่างหนึ่งให้สำเร็จสมประสงค์ตามความต้องการของรัฐ หรือประเทศ และสังคมนั้น ๆ และกำลังที่รวมกันนั้น เป็นได้ทั้งกำลังทางกาย กำลังทางใจ กำลังทางความรู้ กำลังทางทรัพย์ เพื่อร่วมกันสร้างประโยชน์และความสุข มิใช่รวมกำลังกันเพื่อทำลายหรือสร้างความเดือดร้อนให้แก่ผู้อื่น โดยมีองค์ประกอบด้านคุณธรรมที่เกี่ยวข้อง คือ ความรับผิดชอบ ไม่เห็นแก่ตัว มีใจเป็นธรรม และมีระเบียบวินัย ซึ่งสังเกตได้จากพฤติกรรมที่แสดงออกถึงความสามัคคี คือ การร่วมกันปฏิบัติงานด้วยความกลมเกลียวไม่ทะเลาะวิวาทคิดทำลายหรือแก่งแย่งชิงดีกัน มีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม ไม่เห็นแก่ตัว มีใจเป็นธรรมและมีระเบียบวินัย ซึ่งเกิดจากการรับรู้และสรุปตามความเข้าใจของแต่ละคน ในส่วนของรูปแบบการปกครองแบบสามัคคีธรรม เป็นรูปแบบการปกครองที่มีในสมัยพุทธกาล เป็นการปกครองที่ให้อำนาจแก่คณะบุคคลที่มีอำนาจได้ร่วมกันปกครอง เพื่อให้สามารถพัฒนาบ้านเมืองก้าวไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองได้อีกรูปแบบหนึ่ง ถ้าเปรียบในปัจจุบันแล้วถือว่าระบบประชาธิปไตยมีส่วนคล้ายมากที่สุดกับระบบสามัคคีธรรม หลักการปกครองแบบสามัคคีธรรมนั้นต้องใช้หลักธรรมที่จะช่วยก่อให้เกิดความสามัคคีในสังคมโดยตรง หลักธรรมที่ได้

กล่าวมาแล้วคือ หลักอคติ 4 หลักอภิธานิธรรม 7 ถือได้ว่าเป็นหลักธรรมของผู้ปกครองโดยตรง หลักทศ 6 และหลักสังคหวัตถุ 4 ถือได้ว่าเป็นหลักธรรมของผู้ที่อยู่ใต้การปกครอง ที่จะต้องปฏิบัติเพื่อให้สังคมเกิดความสามัคคีกัน และวิถีชีวิตการปกครองแบบสามัคคีธรรมนั้น ต้องเป็นไปเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ภายใต้การปกครองของรูปแบบสามัคคีธรรม เป็นวิถีชีวิตที่ต้องยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นให้มากที่สุด ต้องมีการประชุมหารือ ตกลงกันให้เรียบร้อย ก่อนที่จะได้ดำเนินการสิ่งใดออกมาสู่ ผู้ที่อยู่ใต้การปกครองในรูปแบบนี้ (ที.ม. (ไทย) 10/68/86; อง. สตตก, (ไทย) 20/20/18. ; ที. ป, (ไทย) 11/176/196.)

ความสำคัญของการปกครองแบบสามัคคีธรรมสามารถแบ่งออกเป็นประเด็นที่สำคัญ ดังนี้

1. การปกครองแบบสามัคคีธรรมต้องเคารพเหตุผลมากกว่าบุคคล คือ จะต้องไม่ศรัทธาในตัวบุคคล หนึ่งบุคคลใดจนลืมนึกถึงความสามารถที่แท้จริง โดยต้องยอมรับว่าทุกคนมีความสามารถ และมีสติปัญญาอยู่ในวงจำกัดอาจมีทักษะที่ถูกต้องในบางเรื่องและผิดในบางเรื่อง จะต้องไม่เคร่งครัดในระบบอาวุโสมากเกินไป ต้องยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่นเพื่อค้นหาเหตุผลที่ถูกต้องอย่างแท้จริง เพราะเหตุผลจะช่วยจรรโลงให้การปกครองแบบสามัคคีธรรมดำเนินไปได้

2. การปกครองแบบสามัคคีธรรมต้องรู้จักประนีประนอม ผู้ที่มีศรัทธาในระบอบนี้จะต้องรู้จักการยอมรับฟังความคิดเห็นของบุคคลอื่น ไม่ยึดมั่นในความคิดเห็นของตนเองอย่างมีดบอด ยอมผ่อนปรนหรือแก้ไข ปัญหาต่าง ๆ ตามเหตุผลที่ถูกต้องและเหมาะสม ยอมรับการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ โดยวิธีสันติมากกว่าการแก้ไข ด้วยวิธีที่รุนแรง

3. การปกครองแบบสามัคคีธรรมต้องมีระเบียบวินัย ผู้ที่อยู่ในสังคมประชาธิปไตยต้องเป็นผู้ที่มีระเบียบวินัยประพฤติปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของสังคม ถึงแม้การปกครองแบบสามัคคีธรรมจะมีส่วนที่คล้ายกับประชาธิปไตย ที่ให้มีสิทธิเสรีภาพแก่ประชาชนก็จริง แต่การใช้สิทธิเสรีภาพต้องอยู่ภายใต้ขอบเขตของกฎหมาย การใช้สิทธิเสรีภาพเกินขอบเขตจนไปละเมิดเสรีภาพของบุคคลอื่น ย่อมทำให้เกิดความสับสนอลเวง ความไร้ระเบียบในสังคม ดังนั้น สังคมจะดำรงอยู่ได้ถ้าคนในสังคมเป็นผู้มีระเบียบวินัย

4. การปกครองแบบสามัคคีธรรมต้องมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม ความรู้สึกรับผิดชอบต่อส่วนรวม มักเกิดขึ้นเนื่องจากความรู้สึกว่าตนเป็นเจ้าของประเทศ จะต้องประพฤติตนให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม เช่น การรักษาทรัพย์สินสมบัติของส่วนรวม และปฏิบัติตามกฎหมายบ้านเมือง เป็นต้น

สรรพสัตว์ทั้งหลายล้วนปรารถนาความสุข มนุษยชาติต่างปรารถนาอยากให้โลกมีสันติสุข มีการเรียกร้องหาสันติภาพกันทั่วโลก แต่จะมีสักกี่คนที่รู้ว่า สันติภาพภายนอกต้องเริ่มมาจากสันติสุขภายใน และสันติสุขภายในต้องเริ่มจากการฝึกฝนใจให้หยุดนิ่ง เว้นจากการปฏิบัติธรรมแล้ว ไม่มีวิธีอื่นใด ที่จะทำให้เราได้พบกับสันติสุขที่แท้จริง หากทุก ๆ คนในโลกตั้งใจปฏิบัติธรรม ให้เข้าถึงพระธรรมภายใน เมื่อนั้นจะซาบซึ้งว่าพระธรรมภายในเป็นแหล่งกำเนิดของความสุขที่แท้จริง แล้วคนทั้งโลกจะหันมาแสวงหาสันติภาพอย่างถูกวิธี ด้วย

การฝึกใจให้หยุดนิ่งพร้อม ๆ กัน เมื่อถึงเวลานั้นสิ่งที่เป็นความปรารถนาาร่วมกัน คือ สันติภาพโลก จะบังเกิดขึ้นอย่างแน่นอน

ความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน เป็นคุณธรรมที่สำคัญในการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะใหญ่อย่างมีความสุข เป็นปรากฏการณ์สำคัญที่สุด ในการที่จะทำให้สังคมประเทศชาติ มีความมั่นคงและปลอดภัย ไม่ถูกข้าศึกกรูกราน หรือถูกแทรกแซงให้บ้านเมืองระส่ำระสาย ความสามัคคีเป็นยิ่งกว่าป้อมปราการของบ้านเมือง ที่สูงตระหง่านเสียดฟ้า เพราะเป็นประดุกป้อมปราการ หรือกำแพงเมืองที่มีชีวิตจิตใจ ที่ทุกคนต่างมีความเข้มแข็ง พร้อมที่จะเสียสละรักษาประเทศชาติ แม้ข้าศึกจะมีพลังอำนาจ มีความสามารถมากมายเพียงไร แต่ก็ไม่สามารถทำลายกำแพงแห่งความสามัคคีของหมู่คณะไปได้ ความสามัคคีของหมู่คณะจึงนำสุขมาให้ นักปราชญ์บัณฑิตทั้งหลาย จึงยินดีในสามัคคีธรรม และสนับสนุนให้หมู่คณะรู้จักสมัครสมาน หากขาดความสามัคคี นั้นเปรียบเสมือนกลางร้ายว่า ความเสื่อมสลายกำลังจะเกิดขึ้นในไม่ช้า

4. พุทธจริยาการสอนสังคมศึกษาเพื่ออนุเคราะห์โลกอย่างบูรณาการ

ที่มาของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์แรก ตราบจนถึงองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าองค์ปัจจุบัน และเหล่าหน่อเนื้อพุทธางกูร พระบรมโพธิสัตว์ ผู้ทรงพระคุณเมตตาอันประเสริฐต่อสรรพสัตว์ทั้งปวง ให้พ้นจากภัยวิภังขสสารแต่ก่อนมานานนับ จะหาที่สุดมิได้ เหล่าสรรพสัตว์น้อยใหญ่หลงเวียนว่ายอยู่ในทะเลทุกข์แห่งวิภังขสสาร เกิดแล้วตาย ตายแล้วเกิด ไม่มีที่สิ้นสุด หลงอยู่ในทะเลแห่งความทุกข์ แต่ไม่รู้วาทนเองอยู่ท่ามกลางทะเลทุกข์ที่ไร้ฝั่ง ครั้นนั้น ได้ปรากฏมหาบุรุษผู้เปี่ยมไปด้วยเมตตาต่อสรรพสัตว์ทั้งหลายได้ดำริว่า ภพภูมิทั้งหลายที่หมู่สัตว์ได้เวียนว่ายตายเกิดครั้งแล้วครั้งเล่า ไม่มีที่สุด ไม่มีประมาณ วนเวียนอยู่ในทุกข์ ไปเกิดในสุคติภูมิก็ยินดีมีความสุข ไปเกิดในทุคติภูมิก็เป็นทุกข์หนักแสนสาหัสตัวเราเองก็ไม่ต่างไปจากผู้อื่น อย่างกระนั้นเลย เรามาหาหนทางที่จะออกจากสังสารวัฏนี้เถิด จากนั้นมหาบุรุษก็ได้อธิษฐานมั่นที่จะหาหนทางออกจากสังสารวัฏให้จงได้

ในช่วงนี้ท่านก็เพียรศึกษาหาความรู้ เพียรถามครูอาจารย์ท่านต่าง ๆ ครั้งไปเกิดไปจุติ ณ ภพภูมิอันเป็นสุคติภูมิ ก็เพียรถามยังท่านผู้เป็นใหญ่ในภพภูมินั้นว่ามีหนทางใด ในการที่จะออกจากสังสารวัฏนี้ ได้นับเป็นเวลานานแสนนาน ทิมหาบุรุษได้ท่องเที่ยวไปในภพภูมิต่าง ๆ เพื่อค้นหาสัจธรรม อันจะนำพาเราขึ้นสรพพสัตว์ให้พ้นจากวิภังขสสารในที่สุด ท่านมหาบุรุษก็ได้ทราบด้วยตนเองว่า ยังไม่มีผู้ใดสามารถหยั่งรู้ได้ว่าธรรมใดเป็นธรรมอันพิสุทธิ์ เป็นธรรมอันทำให้อาสวะกิเลสสิ้นลง หลุดพ้นจากการเกิดแก่เจ็บตาย แต่ในดวงจิตอันเปี่ยมไปด้วยเมตตาอันหาที่สุดไม่ได้ต่อมวลสรรพสัตว์ ท่านมีความมั่นคงอย่างแรงกล้าที่จะค้นหาสัจธรรมนั้นด้วยตัวของท่านเอง ณ จุดนี้เอง ที่เป็นจุดเริ่มต้นแห่งการบังเกิดพระมหาโพธิสัตว์พระองค์แรกขึ้นในมหาสังสารวัฏแห่งนี้ ในวินาทีที่พระองค์ทรงตั้งสัจจาธิฐานด้วยนัยยะพระทัยที่เปี่ยมไปด้วยพระเมตตาต่อสัตว์โลก

ในการที่พระองค์จะทรงเริ่มต้นบำเพ็ญบารมีเพื่อปรารถนาสัมมาสัมโพธิญาณ เพื่อรู้ชนสรรพสัตว์ทั้งหลาย ณ วินาทีนั้น พุทธาก็บังเกิดสันสะท้านสะเทือนลั่นไปทั้งจักรวาลน้อยใหญ่ ทวยเทพเทวาทั้งหลายต่างก็รับรู้ด้วยความเป็นทิพย์ว่า เป็นเหตุจากแรงอำนาจแห่งสัจจาธิฐานของพระมหาโพธิสัตว์เทพพรหมผู้ทรงความเป็นสัมมาทิฐิ ต่างก็โสมนัสการกับอุดมการณ์อันตั้งมั่นนี้ ครั้งจากพระชาตินั้นแล้ว พระมหาโพธิสัตว์เจ้า ผู้เป็นปฐมวงศ์ ก็ทรงบำเพ็ญบารมีอยู่ในห้วงแห่งวัฏฏะ จนพระบารมีทั้ง 10 ทศน์ ของพระองค์เต็มบริบูรณ์ พระมหาโพธิสัตว์เจ้าท่านทรงบำเพ็ญบารมีมาอย่างเหนียวยากยาวนานแสนเข็ญยิ่งนัก เนื่องจากยังไม่เคยมีท่านผู้ใด

ครั้นเมื่อพระมหาโพธิสัตว์ ท่านได้มาจุติยังพระชาติสุดท้าย พระองค์ก็ทรงบรรลุถึงซึ่งสัมมาสัมโพธิญาณ ตรัสรู้ขอบได้โดยพระองค์ทรงพบวิโมกข์ธรรม ธรรมอันเป็นเครื่องหลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิดอีกต่อไป ครั้งนั้นเอง มวลเหล่าทวยเทพมนุษย์และสัตว์ ล้วนแล้วแต่ยินดีปรีดาอัมเอนใจในธรรมอันประดุจน้ำอมฤตหลังขุโลมดวงจิตของเหล่าสรรพสัตว์น้อยใหญ่ให้ชุ่มเย็นด้วยธรรมปิติ หมู่สัตว์มากมายจำนวนนับไม่ถ้วน ได้ฟังธรรมและบรรลุธรรมอันเป็นอริยะภูมิวิสัย นับแต่พระโสดาบันจนถึงพระอรหันต์ผลในเวลาอันสั้น เมื่อพระองค์ทรงหยั่งพระญาณเห็นเหตุการณ์แล้ว ท่านก็ทรงหยั่งกำลังใจของสัตว์ทั้งปวงว่า มีจิตดวงใด จะทรงอารมณใจ ทรงบารมีพอที่จะสร้างบำเพ็ญบารมี เพื่อความเป็นพระพุทธเจ้าในอนาคตกาลได้หรือไม่ ครั้นทรงหยั่งรู้ว่ามี ก็ทรงบันลือสีหนาทและประกาศออกไปทั่วจักรวาลทุกภพภูมิว่า

“การบำเพ็ญบารมีเพื่อการปรารถนาเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นเอกองค์เนื่อนาบุญแก่หมู่สัตว์ทั้งปวง หากผู้ใดมีใจอาดูรในทุกข์ของหมู่สัตว์ทั้งหลายยินยอมแบกทุกข์ทั้งมวลของหมู่สัตว์นั้นไว้เต็มทั้งสองบ่าวยข้ามมหานทีเดือด อันหาฝั่งมิได้ มีอันตรายนล้นรายรอบในมหานทีนั้น ผู้ใดมีใจเปี่ยมไปด้วยเมตตาต่อสรรพสัตว์ ด้วยกำลังใจปานนี้ ก็พึงได้ได้อธิฐานจิตเพื่อตั้งต้นการบำเพ็ญบารมีเพื่อการปรารถนาสัมมาสัมโพธิญาณเกิด ” พุทธประเพณีที่จะไม่มีการประกาศพระพุทธานุศาสนาทบเขตกาลเขตสมัยกัน พุทธประเพณีที่พุทธภูมิจะต้องเอื้อเฟื้อในธรรมในความดี ในการบำเพ็ญบารมีต่อกัน นอกเหนือจากที่ทรงกำหนดแบบแผน แนวทางการสร้างบารมี เพื่อความเป็นพระพุทธเจ้า

ในกาลครั้งนั้น มีมากมายหลายท่านที่ได้ตั้งความปรารถนาให้ถึงซึ่งสัมมาสัมโพธิญาณ รวมทั้งก็มีอีกมากที่ได้อธิฐานพุทธภูมิพิเศษ อาทิ การปรารถนาเป็นพระพุทธรูปเจ้าองค์สุดท้ายบ้าง การเป็นพระพุทธรูปเจ้าผู้ทรงมีอายุพระพุทธานุศาสนายาวนานยาวนานที่สุดบ้าง การเป็นพระพุทธรูปเจ้าผู้ทรงมีพระสาวกสามารถรู้ชนสรรพสัตว์เข้าสู่พระนิพพานได้มากที่สุดบ้าง แต่ก็มีบางท่าน ที่บำเพ็ญบารมีช่วยส่งเสริมให้พุทธภูมิได้เข้าถึงการสร้างบารมีจนบรรลุเป็นพระพุทธรูปเจ้าให้มากที่สุด เป็นเหมือนพี่เลี้ยงที่คอยช่วยชี้แนะผลักดันผู้อื่นให้บรรลุเป็นพระพุทธรูปเจ้าโดยเร็ว ส่วนตัวเองจะบรรลุเมื่อไรก็ช่างขอให้ได้ช่วยพุทธภูมิท่านอื่นในช่วงกลางบ้าง ช่วงก่อนบ้าง อนันตยุค จึงได้มาเกิดใช้หนี้ที่ได้อธิฐานอยู่นี้ที่เราได้หยิบยกมาให้อ่านให้ฟังนี้ ก็เป็นเรื่องราวอันยาวนานที่พระท่านเล่าสืบต่อ

ให้ฟังอย่างค่อนข้างละเอียด เพื่อให้พุทธภูมิทั้งหลายได้เห็นภาพรวมของงานที่สมเด็จพระสังฆราชท่านได้ทรงวางรากฐานเอาไว้อย่างมั่นคงหนาแน่นและยาวนานจนสุดแก่ทุกซ์ ดังนี้ (ไสว มาลาทอง, ๒๕๔๒ : ๓๒)

4.1 พุทธัตถจริยา ทรงทำหน้าที่ของพระพุทธเจ้า เช่น ทรงวางสิกขาบทเป็นพุทธอาณัติ สำหรับควบคุมความประพฤติของผู้ที่เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนา ทรงแนะนำให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ปฏิบัติให้ถูกต้องตามหน้าที่ของตน ทรงวางพระองค์ต่อผู้ที่เข้ามาบวชและแสดงตนเป็นอุบาสกอุบาสิกา ในฐานะของบิดากับบุตร ผู้ปกครองกัลยาณมิตร ศาสดาผู้เอ็นดูเป็นต้น ตามสมควรแก่บุคคลและโอกาสนั้น ๆ จนสามารถประดิษฐานเป็นรูปสถาบันศาสนาสืบต่อกันมาได้

4.2 ญัตตจริยา ทรงบำเพ็ญประโยชน์แก่พระญาติ เช่น ทรงมีพระพุทธานุญาตพิเศษ ให้พระญาติของพระองค์ที่เป็นเดียรฉัตร (นักบวชนอกพระพุทธศาสนา) มาก่อน ให้เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนาได้โดยไม่ต้องอยู่ติตติยปริวาสก่อน (ติตติยปริวาส คือ วิธียุกรรมสำหรับเดียรฉัตรที่ขอบวชในพระพุทธศาสนา จะต้องประพฤติปริวาส (การอยู่ชดใช้หรืออยู่กรรม) ก่อน 4 เดือน หรือจนกว่าพระสงฆ์พอใจจึงจะอุปสมบทได้) หรือการที่พระพุทธเจ้าเสด็จไปโปรดพระญาติที่กรุงกบิลพัสดุ์ ทรงแนะนำให้พระญาติซึ่งกำลังจะทำสงครามกันได้เข้าใจในเหตุผล สามารถปรองดองกันได้

ญัตตจริยา เป็นคำเรียกพระจริยาวัตรของพระพุทธเจ้าที่ทรงปฏิบัติหน้าที่สงเคราะห์ญาติในฐานะที่เป็นญาติ กล่าวคือทรงสงเคราะห์พระบิดา พระมารดา ตลอดถึงพระประยูรญาติ พระบรมวงศานุวงศ์ให้ได้เข้าถึงพระรัตนตรัย เข้าถึงธรรม จึงถึงให้บวชในพระศาสนาและบรรลุมรรคผลนิพพาน เป็นต้นว่าเสด็จไปโปรดพระบิดาและพระประยูรญาติที่กรุงกบิลพัสดุ์หลังจากตรัสรู้ได้ไม่นาน เสด็จไปโปรดพระมารดาที่สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เสด็จไปห้ามพระญาติสองฝั่งมิให้รบพุ่งกันเพราะเหตุแย่งน้ำทำนา ประทานอุปสมบทให้แก่พระนันทะ พระนางรูปนันทา ซึ่งเป็นพระอนุชาและพระภคินีต่างมารดา ทรงแนะนำสั่งสอนจนได้เป็นพระอรหันต์ทั้งสองพระองค์

4.3 โลกัตถจริยา หมายถึง การบำเพ็ญประโยชน์ของพระพุทธเจ้าแก่ชาวโลกภายหลังจากตรัสรู้และเสวยวิมุตติสุข (ความสุขอันจากความหลุดพ้นจากกิเลสแล้ว) ทรงบำเพ็ญประโยชน์แก่โลก ในฐานะที่พระองค์เป็นสมาชิกคนหนึ่งของสังคมโลก ความสำเร็จในจริยาข้อนี้ทรงอาศัยพุทธะกิจประจำวัน ซึ่งขอกล่าวยืนยันไว้ในบทนี้อีกพอสังเขปมี 5 ประการ คือ

พุทธกิจประการที่ 1 เวลาเช้าเสด็จออกบิณฑบาต เพื่อเป็นการโปรดสัตว์โลกผู้ต้องการบุญ

พุทธกิจประการที่ 2 ในเวลาเย็นทรงแสดงธรรมแก่คนผู้สนใจในการฟังธรรม

พุทธกิจประการที่ 3 ในเวลาค่ำทรงประทานพระโอวาทให้ภรรมาฐานแก่ภิกษุทั้งหลาย

พุทธกิจประการที่ 4 ในเวลาเที่ยงคืน ทรงแสดงธรรมและตอบปัญหาแก่เทวดาทั้งหลาย

พุทธกิจประการที่ 5 ในเวลาใกล้รุ่ง ทรงตรวดูสัตว์โลกที่อาจจะรู้ธรรมซึ่งพระองค์ทรงแสดงแล้ว ได้รับผลประโยชน์ตามสมควรแก่อุปนิสัยบารมีของคนเหล่านั้น และพุทธกิจประการที่ 5 นี้เอง เป็นจุดเด่นในการทำงานของพระพุทธเจ้า จนทำให้ผู้ศึกษาพระพุทธศาสนาบางคนมีความรู้สึกว่ “ทำไมคนแต่ก่อนสำเร็จมรรคผลกันง่ายเหลือเกิน” ถ้าศึกษารายละเอียดแล้วจะพบว่า ไม่มีคำว่าง่ายเลย เพราะนอกจากจะอาศัยวาสนาบารมีของคนเหล่านั้นเป็นฐานอย่างสำคัญแล้ว การแสดงธรรมของพระองค์นั้น เป็นระบบการทำงานที่มีการศึกษาข้อมูลการประเมินผล การสรุปผล ในการแสดงธรรมทุกครั้ง

หลังจากที่บุคคลนั้น ๆ ปรากฏในข่ายพระญาณของพระพุทธเจ้า คือ ทรงรู้ว่าเขาเป็นใคร มีอุปนิสัยบารมีอย่างไร แสดงธรรมอะไรจึงได้ผล หลังจากแสดงธรรมแล้วผลจะออกมาเป็นอย่างไร ดังนั้น การแสดงธรรมทุกครั้งของพระพุทธองค์จึงบังเกิดผลเป็นอัจฉริยะ เพราะจะทรงแสดงเฉพาะแก่ผู้เป็นพุทธเวไนยคือสามารถแนะนำให้รู้ได้เป็นหลัก

5. อุดมการณ์งานยิ่งใหญ่ของสัพพัญญบุคคล

อุดมการณ์ของพุทธบุคคล (สัพพัญญ) หมายถึง การสร้างบารมีเพื่อที่จะเป็นพระพุทธเจ้าได้นั้น จะต้องอาศัยกำลังใจอันมหาศาล และใช้ระยะเวลาในการสร้างบารมีที่ยาวนานมาก จนกว่าจะได้มาตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์หนึ่ง มีเป้าหมายอันจะนำพาเรือชนสรรพสัตว์ให้พ้นจากวัฏสงสาร พระพุทธเจ้าจึงแบ่งได้เป็น ๓ ประเภท ตามพระบารมีที่ได้สั่งสมอบรมมา คือ (พระวิเศษพรหมคุณ, รศ .ดร.และคณะ, 2562 : 286)

5.1 พระปัญญาธิกคุณ คือ พระพุทธเจ้าที่ทรงสร้างบารมีประเภทมีพระปัญญาแก่กล้า มีปัญญาบารมีมาก คือรับจะมาตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า ก็จะมีพุทธบริษัท 4 อยู่จำนวนหนึ่งที่พาเข้านิพพาน ใช้ระยะเวลาในการสร้างบารมี 20 อสงไขยกับอีกแสนมหากัป เริ่มตั้งแต่ทรงดำริในพระทัยว่า จะเป็นพระพุทธเจ้าใช้เวลา 7 อสงไขย เมื่อสั่งสมกุศลธรรมแล้ว เปล่งวาจาว่าอยากเป็นพระพุทธเจ้า ใช้เวลาอีก 9 อสงไขย แล้วหลังจากได้รับพุทธพยากรณ์ครั้งแรกว่า จะได้เป็นพระพุทธเจ้าองค์หนึ่งในอนาคตกาลภายภาคเบื้องหน้าใช้เวลาอีก 4 อสงไขยกับอีกแสนมหากัป รวมแล้วใช้เวลาสร้างบารมีทั้งหมด 20 อสงไขยกับอีกแสนมหากัป

5.2 พระศรัทธาธิกพุทธเจ้า คือ พระพุทธเจ้าที่ทรงสร้างบารมีประเภทมีศรัทธาแก่กล้า คือมีศรัทธามาก ยึดเวลาไปอีกอยู่ในระดับกลาง ยังไม่รับเข้านิพพาน จะขอรวบรวมพุทธบริษัท 4 ให้ได้มาก ๆ แล้วจะได้พาเข้านิพพานทีละมาก ๆ ใช้ระยะเวลาในการสร้างบารมี 40 อสงไขยกับอีกแสนมหากัป เริ่มตั้งแต่ทรงดำริในพระทัยว่าจะเป็นพระพุทธเจ้าใช้เวลา 14 อสงไขยเมื่อสั่งสมกุศลธรรมแล้วเปล่งวาจาว่า อยากเป็นพระพุทธเจ้า ใช้เวลาอีก 18 อสงไขย และหลังจากได้รับพุทธพยากรณ์ครั้งแรกว่าจะได้เป็นพระพุทธเจ้าพระองค์ ในอนาคตกาลภาย

ภาคเบื้องหน้าใช้เวลาอีก 8 อสงไขยกับอีกแสนมหากัป รวมแล้วใช้เวลาสร้างบารมีทั้งหมด 40 อสงไขยกับอีกแสนมหากัป

5.3 พระวิริยาธิกพุทธเจ้า คือ พระพุทธเจ้าที่พระองค์ทรงสร้างบารมีประเภทมีความเพียรแก้กล้า เรียกว่าปรารธนาจะนำพาพุทธบริษัท 4 เข้านิพพานไปให้ได้มาก ๆ จะใช้เวลานานแค่ไหนก็ยอม เหมือนอย่าง พระศรีอริยเมตไตรย ใช้เวลาในการสร้างบารมี 80 อสงไขยกับอีกแสนมหากัป อีกหนึ่งเท่าของประเภทสัทธาธิก พุทธเจ้า เริ่มตั้งแต่ทรงดำริในพระทัยว่าอยากจะเป็นพระพุทธเจ้าใช้เวลา 28 อสงไขย เมื่อสั่งสมกุศลธรรมแล้ว เปล่งวาจาว่าอยากเป็นพระพุทธเจ้าอีก 36 อสงไขย และหลังจากได้รับพยากรณ์ครั้งแรกว่า จะได้เป็นพระพุทธเจ้าใช้เวลาอีก 16 อสงไขยแสนมหากัป รวมแล้ว 80 อสงไขยอีกแสนมหากัป

พระพุทธเจ้าทั้งสามประเภทนั้น จะต้องใช้เวลาในการสร้างบารมีที่ยาวนานมาก อย่างน้อยไม่ต่ำกว่า 20 อสงไขยกับอีกแสนมหากัป จนกระทั่งในพระชาติสุดท้ายของพระพุทธองค์ จึงได้รับพระนามว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้า คือต้องมีบารมีเต็มเปี่ยม ถึงจะเป็นผู้นำในการหลุดพ้นจากภพนี้ไปได้ ดังนั้น กว่าจะมา เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแต่เดิมพระองค์ก็เป็นปุถุชนธรรมดาเหมือนอย่างพวกเรา แต่ความคิดนั้นไม่เหมือนกับ ความคิดของพระองค์ใหญ่กว่า และยิ่งใหญ่คนทั่วไปคิดแค่ยิ่งใหญ่ แต่ด้วยพุทธวิสัยของพระองค์คิดใหญ่ ยิ่งขึ้นไปเรื่อย ๆ

มีสิ่งที่น่าศึกษาว่า พระพุทธเจ้าทุก ๆ พระองค์จะไม่เสด็จอุบัติในภพภูมิอื่น หรือในทวีปอื่น แต่จะ เสด็จอุบัติขึ้นเป็นมนุษย์ที่ชมพูทวีปเท่านั้น ทวีปในที่นี้หมายถึง ทวีปหรือโลกที่อยู่รอบ ๆ เขาพระสุเมรุในทิศ ทั้งสี่ ได้แก่ ชมพูทวีป อุตตรกุรุทวีป อปรโคยานทวีป ปุพพิเททวีป เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จอุบัติขึ้นในโลกคราว ใด ในกาลนั้น เรียกว่า อสฺสณฺญกัปป แปลว่า มหากัปที่ไม่ว่างเปล่าจากมรรคผลนิพพานในหนึ่งมหากัป มีระยะเวลาที่ยาวนานมาก แต่ไม่แน่ว่า พระพุทธเจ้าจะเสด็จอุบัติขึ้นมาในโลกนี้ทุกมหากัปเสมอไปหรือไม่ บาง มหากัปไม่มีพระพุทธเจ้าเสด็จอุบัติขึ้นมา เพราะฉะนั้น การที่บุคคลผู้ทรงคุณวิเศษเป็นนิตยโพธิสัตว์ จะเสด็จมา ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้านั้นจึงเป็นการยากมาก

6. สรุป

พุทธธรรมการสอนสังคมศึกษาเพื่ออนุเคราะห์อย่างบูรณาการ เป็นพลังแห่งความกรุณา ของ พระพุทธเจ้าประกอบไปด้วย ความเมตตา กรุณา เสียสละ ต้องการช่วยเหลือให้สรรพสัตว์พ้นจากความทุกข์ พระพุทธเจ้าทรงส่งพระสาวกออกประกาศพระศาสนา เพื่อช่วยเหลือสรรพสัตว์ พระองค์ทรงตัดสินพระทัยเผยแผ่ธรรมด้วยพระมหากรุณาเพื่ออนุเคราะห์สรรพสัตว์ให้พ้นจากความทุกข์

พระพุทธเจ้า ทรงเป็นแบบอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิตเพื่อเป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น เมื่อตรัสรู้เป็น พระพุทธเจ้าแล้ว ทรงตัดสินพระทัยเผยแผ่พระธรรมด้วยพระมหากรุณา เพื่ออนุเคราะห์สรรพสัตว์ให้พ้นจาก ความทุกข์ แม้ว่าจะทรงรู้สึกว่า เป็นการยากลำบากเพียงใดก็ตาม ทรงส่งพระสาวกออกไปประกาศพระศาสนา

เพื่อช่วยเหลือสรรพสัตว์ ทรงมีจิตที่ประกอบไปด้วยความเมตตา และกรุณาและปรารถนาจะช่วยเหลือผู้อื่นด้วยความบริสุทธิ์ใจ และเสียสละโดยไม่หวังผลตอบแทน พระพุทธจริยาอันเกิดจากการตั้งปณิธาน หรือการตั้งความปรารถนาที่เป็นพระพุทธเจ้าเพื่อช่วยเหลือ สรรพสัตว์ให้พ้นจากความทุกข์และสังสารวัฏ ตั้งแต่เมื่อครั้งที่ยังทรงเป็นพระโพธิสัตว์ โดยมีจุดเริ่มต้นมาจากการพิจารณาเห็นความทุกข์ของสรรพสัตว์และโทษภัยของกิเลสและสังสารวัฏ “เราตรัสรู้แล้ว จะให้ผู้อื่นตรัสรู้ด้วย เราพ้นแล้วจะให้ผู้อื่นพ้นด้วย เราข้ามได้แล้ว จะให้ผู้อื่นข้ามได้ด้วย”

พระพุทธเจ้าทรงลงมือช่วยเหลือ หรือ สงเคราะห์สรรพสัตว์ด้วยพระองค์เอง ทรงสอนให้พระสาวก หรือพุทธบริษัทมีจิตใจที่มีความเมตตา กรุณา เสียสละ ละคลายความเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน เพื่อกระทำประโยชน์หรือช่วยเหลือผู้อื่นอย่างไร้เงื่อนไข ทรงส่งพระสาวกออกไปประกาศพระศาสนา หรือเผยแผ่พระธรรม เพื่อเป็นการช่วยเหลือ สงเคราะห์ด้วยการให้ธรรมทาน พระพุทธเจ้าทรงให้ความสงเคราะห์ หรือช่วยเหลือให้ผู้ที่ได้รับความช่วยเหลือประสบความสุขทั้งในระดับ “โลกียะสุข” และ “โลกุตตรสุข” คือความเป็นพระอริยบุคคลอันเป็นอุดมคติสูงสุดในพระพุทธศาสนา

7. เอกสารอ้างอิง

นิเวศน์ วงศ์สุวรรณ. (2554). *จริยศาสตร์*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ.

_____. (2560). *จริยศาสตร์กับจริยธรรมสิ่งแวดล้อม*. พระนครศรีอยุธยา: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ปรีชา ช้างขวัญยืน. (2550). *ทรรศนะทางการเมืองของพระพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่ภูมิพลอดุลยเดช. *ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง*. [ออนไลน์]: แหล่งข้อมูล, <https://www.goyoknow.org/posts>, (สืบค้นเมื่อ 10/10/2565)

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2557). *ธรรมานุญชีวิต*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สหธรรมิก จำกัด.

พระวิเทศพรหมคุณ, รศ .ดร.และคณะ. (2562). *พุทธวิธีกับการสอนสังคมศึกษา*. กรุงเทพฯ : บริษัท จรัญสนิทวงศ์การพิมพ์ จำกัด.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎก ฉบับภาษาไทย*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

วสิน อินทรสระ. (2554). *จริยศาสตร์*. กรุงเทพฯ : บริษัท สำนักพิมพ์บรรณกิจ.

ไสว มาลาทอง. (2556). *คู่มือการศึกษาจริยธรรม*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา.

Volume 2 No 3 (September-December 2022)

ปีที่ 2 ฉบับที่ 3 (กันยายน-ธันวาคม 2565)

~ AA 18 ~

Wishing Journal Review.

วารสารภาวนาสารปริทัศน์

พุทธธรรมเพื่อการบำบัดสุขภาวะทางอารมณ์ในสังคม

Buddhism for Emotional Happiness Treatment in Social

สุกัญญาณัฐ ออบสิน¹

นิสิตดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์¹

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย¹

Sukanyanat Obsin¹

Ph.d Student for Department Teaching Social Studies, Faculty of Education¹

Mahachulalongkornrajavidyalaya University¹

บทคัดย่อ

สภาวะธรรมทางอารมณ์ทางอารมณ์ในสังคมทางพุทธศาสนา ได้แก่ อวิชชาธรรม คือ อารมณ์ที่น่าปรารถนา และ อนิฏฐาธรรม คืออารมณ์ที่ไม่น่าปรารถนา เป็นภาวะวิกฤติที่เกิดขึ้นจากจิตใจนับวันจะมากยิ่งขึ้น ทั้งความถี่และความรุนแรง บางครั้งไม่สามารถคาดเดาได้เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของอารมณ์ที่ควบคุมไม่ได้ ทำให้มนุษย์ต้องปรับตัวมากขึ้น ชุมชนและสังคมเองก็ต้องปรับตัวและช่วยเหลือซึ่งกันและกันมากขึ้น สามารถเกิดและมีอยู่ในทุกตัวตนของชายและหญิง ที่อาจมีสาเหตุเกิดมาจากพันธุกรรม การขัดเกลาทางสังคม และสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ล้วนมีผลต่อพฤติกรรมของการแสดงออกของผู้คนในสังคมมาอย่างต่อเนื่อง

คำสำคัญ: พุทธธรรม, สุขภาวะ, อารมณ์

Abstract

Buddhism for Emotional Happiness Treatment in Social as namely, deliberately follows mean agree with all action, and deliberately endures mean not agree with all action. There were been more of some crisis take place from our mental according to own their natural with frequency violent then some time cannot be guessed, because of they cannot control. So that, human being must be adaptation themselves for more and more. Societies and social also try to help to each other for all. There were been cause from their genes cultivate and environment which effect for their behavior and continue in social.

Keyword: Buddhism, Happiness, Emotional.

1. บทนำ

เหตุการณ์ความบ้ำคลั่งทางอารมณ์ของผู้ที่เครียดเพราะเสพสารเสพติดจนต้องถูกไล่ออกจากสัมมาชีพ และระเบิดอารมณ์ที่เกินวิสัยมนุษย์ปุถุชนจะพึงกระทำได้ กระทบกระเทือนถึงภาพลักษณ์ของประเทศในช่วง พริบตา เพราะความบ้ำคลั่งทางอารมณ์ และแล้วก็ปรากฏเป็นกระแสข่าวที่ Hot Issue ในข่าวทุกช่องและ หลาย ๆ ช่องทางทั้งในและต่างประเทศ ในยุคแห่งโลก IT, Information of Technology ซึ่งสำนักข่าวต่าง ๆ ทั้งในและต่างประเทศที่รายงานความโศกนาฏกรรมที่มีสาเหตุมาจากการณ์ชั่ววูบของบุคคล ๆ เดียว เปรียบเสมือนไม้ขีดเพียงก้านเดียวก็เผาผลาญได้ทั้งไร่อ้อย เป็นเพราะอารมณ์ที่ควบคุมไม่ได้ อารมณ์ที่อาจ ไม่ได้รับการขัดเกลอย่างเหมาะสมมาจากสังคมและสิ่งแวดล้อม ไม่สนใจใส่ใจสัมผัสหลักเมตตธรรมแห่งพุทธ ธรรม ที่จะนำมาซึ่งความอยู่เย็นเป็นสุข แต่ถ้าตรงกันข้ามก็อยู่ร้อนนอนทุกข์ (หรือนอนคุก) เช่น กรณีมีข่าวยิง กราดตามชุมชน โรงเรียน และล่าสุดคือที่เกิดขึ้นในจังหวัดหนองบัวลำพู สร้างความสูญเสียอย่างมหันต์ โดยเฉพาะชีวิตผู้บริสุทธิ์ ทั้งเด็ก ครู และบุคลากรทางการศึกษา สร้างความสะเทือนขวัญให้กับผู้ปกครอง ญาติ พี่น้อง และสังคมสุดที่จะหาสิ่งใดมาบรรยายและทดแทนได้ คงเป็นตราบาปให้กับญาติพี่น้องของผู้ที่ก่อเหตุร้าย ที่ควบคุมอารมณ์ไม่ได้ ซึ่งอาจต้องข้ามภพข้ามชาติ คงเป็นอนุสรณ์และอุทาหรณ์อันเลวร้ายที่ติดค้างอยู่ในความ ทรงจำของพ่อแม่ ผู้ปกครอง มีผลกระทบโดยตรงต่อสุขภาพจิตอีกหลายครอบครัว และเป็นโจทย์ให้ทุกสังคม ได้ใคร่ครวญว่า เหตุใดจึงต้องเกิดโศกนาฏกรรมเช่นนี้ เหตุใดต้องมาเป็นลูกหลานของตัวเอง และเหตุใดผู้ ก่อเหตุร้ายก็เป็นคนในชุมชนพื้นที่เดียวกัน สาเหตุหลักมาจากสิ่งใด เป็นพฤติกรรมส่วนบุคคล เป็นการขาดการ ขัดเกลที่เหมาะสมทางสังคม และสิ่งแวดล้อมเป็นแรงเร้าหรืออย่างไร คดีโลกโลกก็ว่ากันไปตามตัวบท กฎหมาย แต่ความบอบช้ำทางจิตใจอันยิ่งใหญ่ใครหรือจะมาเยียวยาให้ได้ และนี่คือโจทย์ของสังคมที่มองวัตถุ มาก่อนหลักพุทธธรรมใช่หรือไม่ สังคมไทยในอดีตเคยปรากฏเหตุการณ์อย่างนี้ไหม คำว่าสังคมน่าจะ ผู้คน น่ารัก สยามเมืองยิ้ม ยังคงความหลังอยู่ประมาณไหน และในบทความนี้ขอกล่าวโน้มน้าวเข้าสู่หลักพุทธธรรม คือเรื่องอารมณ์แห่งกัมมฐานเพื่อความสงบสุขตามธรรมมานุธรรมปฏิบัติ เป็นแสงเทียนส่องสว่างในจิตใจของ ความเป็นมนุษย์ที่พึงทราบต่อไป

2. ความหมายของอารมณ์ตามหลักพุทธธรรม

อารมณ์ตามหลักพุทธธรรม หมายถึงอารมณ์แห่งกรรมฐาน เป็นที่ตั้งแห่งการทำงานของจิต สิ่งที่ใช้ เป็นอารมณ์ในการเจริญภาวนา อุปกรณ์ที่ใช้ในการฝึกอบรมจิต หรืออุบายหรือกลวิธีเหนี่ยวนำให้เกิด สมาธิ กรรมฐานจึงเป็นสิ่งที่เอามาให้จิตกำหนด เพื่อให้จิตสงบอยู่ได้ ไม่เที่ยวเตลิดเลื่อนลอยฟุ้งซ่าน ไปอย่างไร จุติหมายและจะไม่ไปสร้างความสูญเสียใด ๆ ให้เกิดขึ้นกับชีวิตและสังคม ประกอบด้วย 2 ประการ ได้แก่ อิฏฐารมณ์ กับ อนิฏฐารมณ์ ดังต่อไปนี้

2.1 อนุธรรม คืออารมณ์ที่น่าปรารถนา น่าพอใจ หมายถึง ที่ดีปานกลาง เช่น สี เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะที่สวยงาม เป็นที่น่าปรารถนาของคนทั่วไป แต่ไม่ถึงกับ ประณีตจนเป็นทิพย์ เป็นอารมณ์ของจิตได้ทั้ง ๔ ขาติ แต่สำหรับชาติวิบาก กรรม จัดสรรให้เฉพาะ "กุศลวิบากที่เกิดจากกุศลกรรมที่ปานกลางเท่านั้น" ที่มีอนุธรรมเป็น อารมณ์ (กุศลวิบากที่เกิดจากกุศลกรรมที่ประณีต มีอติอนุธรรมเป็นอารมณ์ อกุศล วิบากซึ่งเกิดจากอกุศลกรรม มีอนิอนุธรรมเป็นอารมณ์)

2.2 อนิอนุธรรม คืออารมณ์ที่ไม่น่าปรารถนา ไม่น่าพอใจ หมายถึง อารมณ์ที่ไม่ดี เป็นสภาพที่หยาบทราม ไม่ประณีต เช่น สีที่ขากศพ เสียงต่ำ กลิ่นเหม็น รสเผ็ดจัด โผฏฐัพพะแข็งไป อ่อนไป ร้อนไป เย็นไป อนิอนุธรรมเป็นอารมณ์ของกุศลจิต อกุศลจิต วิบากจิต หรือกิริยาจิตก็ได้ แต่สำหรับวิบากจิต อนิอนุธรรมเป็นอารมณ์ของอกุศลวิบากเท่านั้น เพราะอกุศลกรรมจัดสรรให้อกุศลวิบากรู้เฉพาะอนิอนุธรรม (ที.ปา. (ไทย) 11/236/326; 472/338; อง.นวก. (ไทย) 23/206/366)

การประสบกับ อนิอนุธรรม หรือ อนิอนุธรรม เป็นธรรมที่เกิดเพราะเหตุปัจจัย การได้รับสิ่งที่น่าปรารถนา เป็นผลของกุศลกรรม แต่ถ้าเป็นผลของอกุศลกรรมแล้วจะทำให้ได้รับในสิ่งที่ไม่น่าปรารถนาไม่น่าใคร ไม่น่าพอใจ ไม่มีใครทำให้เลย ต้องมาจากเหตุ คือกรรมที่แต่ละคนได้กระทำแล้ว

อารมณ์ที่น่าปรารถนา กับ ไม่น่าปรารถนา เป็นธรรมที่มีจริง โดยที่ไม่มีใครไปเปลี่ยนแปลงความเป็นจริงของสภาพธรรมนั้น ๆ ได้ ถ้าเกิดความยินดี พอใจติดข้องในสิ่งใดหรือ เกิดความไม่พอใจ ในสิ่งใด ขณะนั้นเป็นผู้ถูกกิเลสทั้งหลายครอบงำ แล้ว ที่ติดข้อง ยินดีพอใจ หรือ แม้กระทั่ง ไม่พอใจ นั้น เพราะการได้สัมผัสกิเลสประเภทนั้น ๆ มาแล้ว เมื่อได้เหตุได้ปัจจัย กิเลสก็เกิดขึ้น เป็นธรรม ไม่ใช่เรา

ซึ่งจะเห็นได้ว่าเพราะมีตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ จึงมีการรู้อารมณ์ต่าง ๆ มี รูป เสียง กลิ่น รส เป็นต้น และโดยปกติของผู้ที่เป็นปุถุชนจะห้ามไม่ให้ติดข้อง จะห้ามไม่ให้ยินดีในสิ่งที่กำลังปรากฏ ก็เป็นสิ่งที่เป็นไปได้ จะห้ามไม่ให้โทษเกิดก็เป็นไปไม่ได้ เพราะสะสมมากกิเลสประเภทนั้น ๆ มาอย่างเนิ่นนานในสังสารวัฏฏ์ อีกทั้งยังไม่เห็นโทษของอกุศล ยังไม่เข้าใจธรรมตามความเป็นจริง จึงถูกกิเลสอกุศลครอบงำอยู่เป็นประจำ เมื่อได้เหตุได้ปัจจัยกิเลสก็เกิดขึ้นทำกิจหน้าที่ ส่วนผู้ที่ดับกิเลสทั้งปวงได้อย่างเด็ดขาดแล้ว กิเลสย่อมไม่เกิดขึ้น ไม่ว่าจะประสบกับอารมณ์ประเภทใด ๆ ก็ตาม ดังนั้น ผู้ที่หมดกิเลสแล้ว กับ สัตว์โลก ผู้ที่ยังมีกิเลสอยู่นั้น จึงแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง และยังบูรณาการเรื่องอารมณ์เข้ากับหลักโลกธรรม 8 ได้

3. อารมณ์กับโลกธรรม 8

ธรรมที่ครอบงำสัตว์โลกอยู่ และสัตว์โลกย่อมเป็นไปตามธรรมนั้น เรียกว่า โลกธรรม 8 หรือ เรื่องธรรมดาของโลก 8 ประการ มีความหมายและรายละเอียดดังต่อไปนี้ (อง.อภฺรฺก. (ไทย) 23/96/159)

3.1 ความหมาย คำว่า “โลกธรรม” แปลว่า ธรรมะประจำโลก แต่ถ้าแปลอย่างนี้ อาจชวนให้เข้าใจผิดคือให้เห็นไปว่า โลกธรรมเป็นข้อปฏิบัติของชาวโลก เพราะคำว่า “ธรรม” ในความรู้สึกของคนทั่วไปมักถือ

ว่าเป็นความดีทั้งนั้น แต่ในทางบาลีซึ่งเป็นที่มาของภาษา คำว่า “ธรรม” แปลได้หลายอย่าง คำว่า “โลกธรรม” นี้ ถ้าจะแปลให้ตรงความมุ่งหมาย ต้องแปลว่า “เรื่องของโลก” ซึ่งเป็นเรื่องราวธรรมดาที่เกิดขึ้นประจำโลก ใคร ๆ ก็ต้องพบ หลีกเลี่ยงไม่ได้

โปรดทำความเข้าใจอย่างนี้ก่อนคือสถานที่ต่าง ๆ มันมีเรื่องของมันประจำอยู่ เช่น ทะเลก็มีคลื่นซัดเข้าฝั่ง การที่คลื่นซัดเข้าฝั่งนั้นเป็นเรื่องของทะเล เรื่องของทุ่งนาก็มีคันนา มีวัวควายเรื่องของปากมีต้นไม้ มีเถาวัลย์ เรื่องของภูเขาก็มีกรวดมีหิน ฯลฯ ทุกสิ่งทุกอย่างเขามีเรื่องของเขาอยู่อย่างนั้น

เรื่องของโรงหนังเขาก็ฉายหนัง เรื่องของโรงลิเกเขาก็แสดงลิเก ไม่ว่าเราจะเข้าไปหรือไม่เขาก็ฉายเขาก็เล่นตามเรื่องของเขาอยู่อย่างนั้น โลกที่เราอยู่นี้มันก็มีเรื่องที่เรียกว่า เรื่องของโลกหรือโลกธรรม เราจะมาเกิดในโลกนี้หรือไม่มาเกิดก็ตาม โลกเขาก็มีเรื่องของเขาอยู่อย่างนี้

การเรียนเรื่องของโลกมีประโยชน์มาก คนที่อยู่ในโลกแต่ไม่รู้เรื่องของโลก ย่อมเป็นคนที่ไม่เต็มไปด้วยความทุกข์ เพราะตนต้องการอย่างหนึ่ง แต่โลกกลับมีเรื่องอย่างหนึ่งให้ ซึ่งตนไม่ต้องการ หรือตนต้องการให้โลกเป็นอย่างนี้ แต่โลกกลับเป็นไปเสียอย่างนั้น นักเข้าก็เสียอกเสียใจเป็นทุกข์ และอาจจะปล่อยตนให้ตกไปในทางชั่วทางเสียได้ การเรียนรู้เรื่องของโลกโดยถูกต้อง เป็นทางทำให้เรามีความทุกข์น้อยลง และตั้งมั่นอยู่ในความดีได้

3.2 องค์ประกอบ โลกธรรม มี 8 อย่าง คือ ได้ลาภ เสื่อมลาภ ได้ยศ เสื่อมยศ ได้รับสรรเสริญ ถูกนินทา ได้สุข ได้ทุกข์ และโลกธรรม 8 ถ้าจัดเป็นคู่จะได้ว่า มีอยู่ 4 คู่ คือ

- (1) ได้ลาภ-เสื่อมลาภ
- (2) ได้ยศ-เสื่อมยศ
- (3) ได้รับสรรเสริญ-ถูกนินทา
- (4) ได้สุข-ได้ทุกข์

3.3 โลกธรรม คู่ที่ 1 ได้ลาภ-เสื่อมลาภ

ลาภ หมายถึงการได้มาซึ่งสิ่งอันพึงใจ คือใครต้องการสิ่งใด ครั้นได้สิ่งนั้นก็จัดว่าเป็นลาภหรือพูดอย่างชาวบ้านเราว่า ได้ลาภ การได้ที่จัดว่าเป็นลาภนั้น จำเพาะการได้สิ่งอันพึงใจของผู้ได้เท่านั้น ถ้าได้สิ่งที่ไม่พึงใจคือได้สิ่งที่ไม่อยากได้ ไม่จัดว่าเป็นลาภ แต่เรียกว่าเป็นเคราะห์ ของสิ่งเดียวกันอาจเป็นลาภสำหรับคนหนึ่งและอาจเป็นเคราะห์สำหรับอีกคนหนึ่งก็ได้

เนื่องจากการดำรงชีวิตของคนเราต้องอาศัยวัตถุปัจจัยต่าง ๆ เช่น เงิน ข้าว น้ำ เสื้อผ้า ยานพาหนะ และบ้านเรือน ตลอดจนบุคคลต่าง ๆ เพราะฉะนั้นคนเราจึงมีความต้องการสิ่งเหล่านี้ทุกคน เมื่อได้มา ก็ถือว่าเป็นลาภและรู้สึกหวนหาไว้เพื่อตน ครั้นสิ่งที่ตนได้มาเหล่านั้นมีอันพินาศสูญหายไป ซึ่งเรียกว่าเสื่อมลาภ จิตใจก็เป็นทุกข์ด้วยความเสียดาย

แต่ไม่ว่าใครจะเสียชีวิตหรือไม่ก็ตาม ทุกสิ่งทุกอย่างก็ย่อมเป็นไปตามวิถีทางของมัน คือเกิดขึ้นแล้วก็เสื่อมสั่นไป จนแล้วกลับรวย รวยแล้วกลับจน เป็นไปได้ทั้งนั้น เพราะนั่นเป็นเรื่องของโลก

คนที่ไม่ศึกษาเรื่องของลางตามความเป็นจริง มักจะมีความคิดผิด ๆ เช่น

(1) ฝันลางในทางทุจริตต่าง ๆ เช่น ยักยอก ฉ้อโกง ตลอดจนปล้นสดมภ์

(2) เมื่อได้ลางสมหวัง มักจะมีความห่อเหิม หลงใหลในลาง และใช้ลางที่ได้มาเป็นทุนสร้างความชั่วซ้ำขึ้นในตน

(3) ครั้นไม่ได้ลางสมหวัง ก็น้อยเนื้อต่ำใจจนถึงทอดอาลัยตายอยากในชีวิต บางทีก็คิดลงโทษคนนั้น คนนี้ ว่าทำให้ตนมีอันเป็นไป

(4) เมื่อลางวิบัติสูญเสียไป ก็เสียใจเป็นทุกข์เกินเหตุ

ฝ่ายผู้ศึกษาเรื่องโลกธรรม ย่อมเข้าใจความเป็นจริงว่า การได้ลางก็ดี การเสื่อมลางก็ดี เป็นธรรมดาของโลกสมบัติกับวิบัติเป็นของคู่กัน รู้ตัวอย่างนี้แล้วย่อมพยายามประคองใจของตนไม่ให้ทุกข์จนเกินเหตุ และไม่ไห้เสียไปในทางที่ผิด

ตัวอย่างในพระไตรปิฎกเกี่ยวกับเรื่องการได้ลางและการเสื่อมลาง

เรื่องกาฬพายุขาด พระศาสดาเมื่อประทับอยู่ ณ พระเวฬุวันวิหาร ทรงปรารภพระเทวทัตผู้เสื่อมลางสักการะจึงตรัสพระธรรมเทศนา (ขุ.ชา. (ไทย) 28/240/86)

แท้จริง เมื่อพระเทวทัตผูกความโกรธอันไม่บังควรในพระตถาคต แล้วประกอบนายฆมังธนู โทษผิดของพระเทวทัตนั้น ได้ปรากฏเพราะปล่อยช้างนาฬาคีรี ลำดับนั้น คนทั้งหลายจึงพากันเลิกรุกฏเป็นต้นที่เริ่มต้นไว้แก่เธอเสีย แม้พระราชาก็ไม่ทรงเหลียวแลพระเทวทัตนั้นพระเทวทัตนั้นเสื่อมลางสักการะจึงเที่ยวขอใน กุลทั้งหลายบริโภคน้ำอยู่ ภิกษุทั้งหลายจึงนั่งสนทนากันในโรงธรรมสภาว่า อาวุโสทั้งหลาย พระเทวทัตคิดว่าจักยังลางสักการะให้เกิดขึ้น

แม้แต่ลางสักการะที่เกิดขึ้นแล้ว ก็ไม่อาจทำให้มันคง พระศาสดาเสด็จมาแล้วตรัสถามว่าภิกษุทั้งหลาย บัดนี้ พวกเธอนั่ง นทนากันด้วยเรื่องอะไร เมื่อภิกษุทั้งหลายกราบทูลให้ทรงทราบแล้ว จึงตรัสว่ามีไข้บัดนี้เท่านั้นนะภิกษุทั้งหลาย แม้ในกาลก่อน เทวทัตนี้ก็ได้เป็นผู้เสื่อมลางสักการะ แล้วทรงนำเอาเรื่องในอดีตมาสาธก ดังต่อไปนี้

ในอดีตกาล เมื่อพระเจ้าธนัญชัยครองราชสมบัติในนครพาราณสี พระโพธิสัตว์ได้เป็นวานรเผือกชื่อ ราชะ มีบริวารมาก มีร่างกายบริบูรณ์ส่วนวานรน้อยชายของพระโพธิสัตว์นั้น ชื่อโปฏฐปาทะ พราณผู้หนึ่งจับวานรพี่น้องทั้งสองนั้นได้ จึงนำไปถวายพระเจ้าพาราณสี พระราชาโปรดให้ใส่วานรทั้งสองนั้นไว้ในกรงทอง ให้บริโภคน้ำดอกคฤกน้ำผึ้ง ให้ดื่มน้ำเจือด้วยน้ำตาลกรวดปรนนิบัติเลี้ยงดูอยู่สักการะได้มีอย่างมากมาย วานรทั้งสองนั้นได้เป็นผู้ถึงความเป็นผู้เลิศด้วยลางและยศ ต่อมา พราณป่าคนหนึ่ง ได้นำเอาวานรดำใหญ่ตัวหนึ่ง ชื่อ

กาฬพาหุมาถวายพระราช วานรกาฬพาหุอันมาที่หลัง จึงได้มีลากสักการะมากกว่า ลากสักการะของวานรเผือกทั้ง องค์ก็เสื่อมถอยไป พระโพธิสัตว์มิได้พูดอะไรเลย เพราะประกอบด้วยลักษณะแห่งผู้คงที่ แต่วานรน้อยชาย เพราะไม่มีลักษณะแห่งผู้คงที่จึงทนดูสักการะของกาฬพาหุวานรไม่ได้ได้พูดกะพี่ชายว่า ข้าแต่พี่เมื่อก่อน ในราชสกุลนี้ ย่อมให้ของกินมีรสดีเป็นต้นแก่พวกเรา แต่บัดนี้พวกเราไม่ได้ เชนำไปให้เจ้าลิงกาฬพาหุเท่านั้น พวกเราเมื่อไม่ได้ลากสักการะจากสำนักของพระเจ้าธัญชัย จักทำอะไรอยู่ ณ สถานที่นี้ มาเถิดพี่พวกเราไปอยู่ป่าเถิด

วานรราชได้ฟังดังนั้น จึงกล่าวว่า ดูก่อนน้องโปฏฐปาทะ ธรรมในหมู่มนุษย์เหล่านี้ คือลาภ ความเสื่อมลาภ ยศ ความเสื่อมยศ นิพาสรรเสริญสุขและทุกข์ เป็นของไม่เที่ยง เจ้าอย่าเศร้าโศกเลย จะเศร้าโศกไปทำไม

วานรโปฏฐปาทะได้ฟังดังนั้น เมื่อไม่อาจทำความริษยาในลิงกาฬพาหุให้หายไปได้ จึงกล่าวว่า ข้าแต่พี่ราชะ พี่เป็นบัณฑิตแท้ ย่อมรู้ถึงผลประโยชน์อันยังมาไม่ถึง ทำอย่างไรหนอ เราจะได้เห็นเจ้าสาขมฤคผู้ลามกถูกเขาขับไล่ออกจากราชกุล

วานรราชได้ฟังดังนั้น จึงกล่าวว่า ลิงกาฬพาหุกระดิกหูและกลอกหน้ากลอกตา ทำให้พระราชกุมารทรงหวาดเสียวพระทัยอยู่บ่อย ๆ มันจักทำตัวของมันเองให้จำต้องห่างไกลจากข้าวและน้ำ

ฝ่ายลิงกาฬพาหุ พอล่วงไป 2-3 วันเท่านั้น ก็ทำกระดิกหูเป็นต้นต่อหน้าพระราชกุมารทั้งหลาย ทำให้พระราชกุมารทั้งหลายกลัว พระราชกุมารทั้งหลายเหล่านั้นตระหนกตกพระทัยกลัว ต่างทรงส่งเสียงร้องพระราชอาทรสถามว่า นี่อะไรกัน ได้ทรงสดับเรื่องราวอันแล้วรับสั่งว่า จงไล่มันออกไป แล้วให้ไล่ลิงกาฬพาหุนั้นออกไป ลากสักการะของวานรชาวทั้งสองก็ได้เป็นปกติตามเดิมอีก

สมเด็จพระบรมศาสดาครั้งทรงนำพระธรรมเทศานี้มาแล้ว ทรงประชุมชาดกว่า ลิงกาฬพาหุในครั้งนั้น ได้เป็นพระเทวทัต วานรโปฏฐปาทะในครั้งนั้น ได้เป็นพระอานนท์ส่วนวานรราชะในครั้งนั้นได้เป็นเราตถาคต ฉะนี้แล

จากเรื่องนี้เราจะเห็นว่า การได้ลาภและการเสื่อมจากลาภนั้นเป็นของคู่โลก เกิดขึ้นสลับกันไปมาไม่แน่นอน ผู้เป็นบัณฑิตเมื่อทราบดังนี้แล้ว ย่อมจะไม่ทำความเสียใจให้เกิดขึ้นจนเกินไปในคราวที่ต้องเสื่อมจากลาภ และย่อมจะไม่ประมาทหมัวเมาในคราวที่ได้ลาภมา ตั้งจิตของตนให้เป็นกลาง คงที่ไม่หลงดีใจหรือเสียใจไปตามเหตุการณ์นั้น และไม่คิดน้อยเนื้อต่ำใจหรือไปอิจฉาริษยาใครในคราวที่เห็นผู้อื่นได้ลากสักการะต่าง ๆ

3.4 โลกธรรม คู่ที่ 2 ไฉย-เสื่อมยศ

ยศ แปลว่า ความยิ่ง หรือความเด่น ซึ่งหมายถึงความยิ่งของคน หรือความเด่นของคน คนเรามีความยิ่งได้ 3 ทาง คือ

- (1) ยิ่งด้วยความเป็นใหญ่ เรียกว่า อีสริยยศ

(2) ยิ่งด้วยพวกพ้อง เรียกว่า บริวารยศ

(3) ยิ่งด้วยชื่อเสียง เรียกว่า เกียรติยศ

สรุปความได้ว่า ยศมีอยู่ 3 อย่าง คือ อีสริยยศ บริวารยศ และเกียรติยศ

อีสริยยศ หมายถึงความเป็นใหญ่ เช่น ยศทหาร ยศตำรวจ หรือตำแหน่งหน้าที่ปกครองคนอื่นในทางพลเรือน มณศักดิ์และฐานะตำแหน่งทางสงฆ์ ความเป็นหัวหน้า ความเป็นประมุข หรือแม้แต่ความเป็นผู้มีอิระแก๊ว รวมเรียกว่า อีสริยยศ

บริวารยศ หมายถึงความมีพวกพ้อง คือมีคนรักใคร่เคารพนับถือไม่ว่าจะอยู่ไหน ฐานะเพื่อนฝูงหรือผู้ร่วมงานก็ตาม ถ้ามีความรักใคร่นับถือกัน ก็เรียกว่าเป็นบริวารของกัน ความเป็นคนมีบริวารมาก นับว่าเป็นความเด่นอย่างหนึ่งของคนเรา

เกียรติยศ หมายถึงความเป็นคนมีชื่อเสียง แต่ชื่อเสียงที่นับว่าเป็นเกียรติยศหมายถึงชื่อเสียงที่เกิดจากความดีเท่านั้น เช่น เราทำความประโยชน์อย่างยิ่งใหญ่ หรือมีคุณความดีเป็นที่นิยมของคนทั้งหลาย แล้วผู้คนแซ่ซ้องสรรเสริญ อย่างนี้เรียกว่าเป็นผู้มีเกียรติยศ

ยศ เป็นสิ่งหนึ่งซึ่งอยู่ภายใต้กฎธรรมดา คือมีเกิดมีดับ เพราะฉะนั้น ผู้มียศในวันนี้ อาจกลายเป็นผู้ไร้ยศในวันหน้าก็ได้ และโดยทำนองเดียวกัน ผู้ไร้ยศในวันนี้ ถ้าทำความดีให้ยิ่งขึ้นอาจเป็นผู้มียศในวันหน้าก็ได้

คนที่ไม่ศึกษาเรื่องของยศตามความเป็นจริง มักจะกระทำผิดต่อยศได้หลายทาง เมื่อยังไม่มียศก็เร้าร้อนกระวนกระวายเพราะอยากได้ยศ ครั้นเลื่อนยศ ก็เศร้า ร้อยน้อยใจ ประพฤติชั่วช้า ชักตัวออกห่างจากความดี การรู้เรื่องของยศตามความเป็นจริง ย่อมทำให้จิตใจเป็นสุข ไม่เห่อเหิมเสริมตัวเมื่อได้ยศและไม่ต้องเดือดร้อนวุ่นวายจนเกินไปเมื่อเลื่อนยศ

ตัวอย่างในพระไตรปิฎกเกี่ยวกับเรื่องการได้ยศและการเลื่อนยศ เช่น

เรื่องที่ 1 เรื่องว่าด้วยยศและเกียรติ ยศเป็นโฉนด ภิกษุบางรูปในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้อันชนทั้งหลายสักการะเคารพ นับถือ บูชาบนอบน้อมแล้ว เป็นผู้ได้จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริวาร ในกาลก่อน คือในคราวเป็นสมณะ นี้เรียกว่า ยศเกียรติเป็นโฉนด ภิกษุบางรูปในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้อันชนทั้งหลายสรรเสริญเกียรติคุณว่าเป็นบัณฑิตผู้ฉลาด มีปัญญา เป็นพหูสูตร มีถ้อยคำไพเราะ มีปฏิภาณดี ทรงจำพระสูตรบ้าง ทรงจำพระวินัยบ้าง เป็นพระธรรมกลีบข้าง เป็นผู้ถือการอยู่ป่าเป็นวัตรบ้าง เป็นผู้ถือการเที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตรบ้าง เป็นผู้ถือการทรงผ้าบังสุกุลเป็นวัตรบ้าง เป็นผู้ถือการทรงไตรจีวรเป็นวัตรบ้าง เป็นผู้ถือการเที่ยวบิณฑบาตตามลำดับตรอกเป็นวัตรบ้าง เป็นผู้ถือการห้ามภตในภายหลังเป็นวัตรบ้าง เป็นผู้ถือการอยู่ในเสนาสนะตามที่เขาจัดให้เป็นวัตรบ้าง เป็นผู้ได้ปฐมฌานบ้างเป็นผู้ได้ทุติยฌานบ้าง เป็นผู้ได้ตติยฌานบ้าง เป็นผู้ได้จตุตถฌานบ้าง เป็นผู้ได้อากาสนัญญาตนสมาบัติบ้าง เป็นผู้ได้วิญญูญญาตนสมาบัติบ้าง เป็นผู้ได้อา

กัญญาญายตนสมาบัติบ้าง เป็นผู้ได้เนวสัจญานาสัจญายตนสมาบัติบ้าง ในกาลก่อน คือในคราวเป็นสมณะ นี้เรียกว่า เกียรติ

คำว่า ยศและเกียรติในกาลก่อนของภิกษุณั้ย่อมเสื่อมไปมีความว่า มัยต่อมา เมื่อภิกษุณั้ยบอกคินพระพุทฺธ พระธรรม พระสงฆ์สิกขา เวียนมาเป็นคฤหัสถ์ ยศนั้นและเกียรตินั้ย่อมเสื่อมไปคือ เสื่อมรอบสิ้นไป หมดไปสูญไป ลายไป เพราะฉะนั้นจึงชื่อว่า ยศและเกียรติในกาลก่อนของภิกษุณั้ย่อมเสื่อมไป

จากเรื่องนี้เราจะเห็นได้ว่า ยศและเกียรติ เป็นของที่มีได้ก็เสื่อมได้ ขึ้นอยู่กับการเลือกปฏิบัติตนของคนนั้นว่า จะเป็นไปในทิศทางไหน

เรื่องที่ 2 เรื่องว่าด้วยความลำเอียงทำให้เสื่อมจากยศ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ความลำเอียง 4 ประการนี้ ความลำเอียง 4 คืออะไร คือลำเอียงเพราะชอบกัน ลำเอียงเพราะชังกัน ลำเอียงเพราะเขลา ลำเอียงเพราะกลัว ภิกษุทั้งหลาย นี้แลความลำเอียง 4 ประการ บุคคลใดประพฤติล่วงธรรมเพราะความชอบกัน เพราะความชังกันเพราะความกลัว เพราะความเขลา ยศของบุคคลนั้นย่อมเสื่อม เหมือนดวงจันทร์ข้างแรมฉะนั้น

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ความไม่ลำเอียง 4 ประการนี้ ความไม่ลำเอียง 4 คืออะไร คือไม่ลำเอียงเพราะชอบกัน ไม่ลำเอียงเพราะชังกัน ไม่ลำเอียงเพราะเขลา ไม่ลำเอียงเพราะกลัวภิกษุทั้งหลาย นี้แล ความไม่ลำเอียง 4 ประการ บุคคลใดไม่ประพฤติล่วงธรรมเพราะความชอบกันเพราะความชังกัน เพราะความกลัว เพราะความเขลา ยศของบุคคลนั้นย่อมเพิ่มพูน เหมือนดวงจันทร์ข้างขึ้น ฉะนั้นจากเรื่องนี้เราจะเห็นว่า บุคคลที่ปราศจากความลำเอียงย่อมจะทำให้ยศของเขาเพิ่มพูนขึ้นได้ส่วนบุคคลที่มีความลำเอียงย่อมจะทำให้ยศของเขาเสื่อมลงได้ ดังนั้นให้เราฝึกเป็นผู้ที่ไม่มีความลำเอียงต่อใคร ๆ ก็จะเป็นผลดีต่อทั้งตนเองและผู้อื่น

3.5 โลกธรรม คู่ที่ 3 ได้รับสรรเสริญ-ถูกนินทา

สรรเสริญ ได้แก่ การกล่าวขวัญถึงความดี เรากล่าวขวัญถึงความดีของใคร จะต่อหน้าหรือลับหลังผู้นั้นก็ตาม เรียกว่าสรรเสริญผู้นั้น โดยทำนองเดียวกัน ถ้าใครกล่าวขวัญถึงความดีของเรา ก็เรียกว่าเขาสรรเสริญเรา การที่มีผู้สรรเสริญเช่นนี้ เรียกว่าง่าย ๆ ว่า ได้รับสรรเสริญนินทา ได้แก่การพูดถึงความไม่ดีของผู้อื่นในที่ลับหลัง เช่น การพูดถึงความผิดของใครในที่ลับหลังเขา เรียกว่านินทาเขา และผู้นั้นเป็นผู้ถูกเรานินทา โดยทำนองเดียวกัน ถ้ามีใครพูดถึงความไม่ดีของเราในที่ลับหลังเรา ก็เรียกว่าเขานินทาเรา และเราเป็นผู้ถูกนินทา

แต่ทั้งนี้ต้องเข้าใจด้วยว่า การพูดที่เป็นการนินทานั้นหมายถึงการพูดด้วยเจตนาจะประจานความไม่ดีของเขา ถ้าพูดเพื่อการอย่างอื่น เช่น ครูเล่าถึงความประพฤติชั่วของคนใดคนหนึ่งให้นักเรียนฟัง เพื่อมิให้นักเรียนถือเป็นตัวอย่าง หรือผู้มีหน้าที่หยาบยกความผิดของผู้ใดผู้หนึ่งปรึกษาหารือกัน เพื่อหาทางแก้ไข เป็นต้น ไม่จัดว่าเป็นการนินทา การนินทานั้นจำเพาะพูดด้วยเจตนาประจานเท่านั้น

การสรรเสริญ เป็นที่พอใจของผู้ได้รับ เพราะทำให้ใจเบิกบานมีความสุขส่วนการนินทาไม่มีใครชอบ คือไม่มีใครอยากให้คนอื่นมานินทาตัว แต่เป็นธรรมดาของโลกอีกเหมือนกัน ที่คนเราทุกคนจะต้องถูกโลก

ธรรมทั้งสองอย่างมากระทบใจ ไม่มีใครเลยที่ได้รับแต่สรรเสริญอย่างเดียว และก็ไม่มีใครอีกเหมือนกันที่ถูก
นินทาโดยส่วนเดียว แม้แต่พระพุทธองค์ผู้สิ้นกิเลส แล้วไม่คิดชั่วทำชั่ว ก็ยังไม่พ้นจากคนนินทา

คนที่ไม่ศึกษาเรื่องโลกธรรม เมื่อได้รับสรรเสริญย่อมมัวเมาประมาท และเมื่อถูกนินทาย่อมทุกข์ระกำ
ใจ แต่ผู้ได้ศึกษาโลกธรรมตามจริงย่อมเป็นผู้มีสติ คอยตักเตือนตนไม่ให้วันโหวงจนเกินไป ในเมื่อถูกนินทา
หรือได้รับสรรเสริญก็ตาม

ตัวอย่างในพระไตรปิฎกเกี่ยวกับเรื่องการได้รับสรรเสริญและการถูกนินทา

เรื่องที่ 1 เรื่องควรปฏิบัติตัวอย่างไรเมื่อมีคนสรรเสริญหรือติเตียนพระรัตนตรัย

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย คนเหล่าอื่นจะฟังกล่าวติเรา ติพระธรรม ติพระสงฆ์ก็
ตาม เธอทั้งหลายไม่ควรทำความอาฆาต โทมนัสแค้นใจในคนเหล่านั้น ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย คนเหล่าอื่นฟัง
กล่าวติเรา ติพระธรรม ติพระสงฆ์ ก็ตาม ถ้าเธอทั้งหลายจักขุนเคืองหรือจักน้อยใจในคนเหล่านั้น ด้วยเหตุนี้
อันตรายพึงมีแก่เธอทั้งหลายนี้แหละ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย คนเหล่าอื่นฟังกล่าวติเรา ติพระธรรม ติพระสงฆ์ ก็
ตาม ถ้าเธอทั้งหลายจักขุนเคืองหรือจักน้อยใจในคนเหล่านั้น เธอทั้งหลายถึงรู้คำที่เป็นสุภาสิตของคนเหล่าอื่น
ได้ละหรือ ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ขอนั้นหาได้พระเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย คนเหล่าอื่นฟังกล่าวติเรา ติพระธรรมหรือติพระสงฆ์ก็
ตาม ในคำที่เขากล่าวตินั้น คำที่ไม่จริง เธอทั้งหลายควรแก้ไขให้เห็นโดยความเป็นจริงว่า นั่นไม่จริงแม้เพราะเหตุ
นี้ นั่นไม่แท้แม้เพราะเหตุนี้ แม้ข้อนั้นก็ไม่มีในเราทั้งหลายและในเราทั้งหลายก็ไม่มีข้อนั้น

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย คนเหล่าอื่นฟังกล่าวชมเรา ชมพระธรรม หรือชมพระสงฆ์ ก็ตามเธอทั้งหลายไม่
ควรทำความเพเลียดใจ เบิกบานใจในคำขมนั้น ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย คนเหล่าอื่นฟังกล่าวชมเรา ชมพระ
ธรรม หรือชมพระสงฆ์ก็ตาม ถ้าเธอทั้งหลายจักเพเลียดใจดีใจ เบิกบานใจในคำขมนั้น ด้วยเหตุนี้ อันตราย
พึงมีแก่เธอทั้งหลายนี้แหละ

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย คนเหล่าอื่นฟังกล่าวชมเรา ชมพระธรรม หรือชมพระสงฆ์ ก็ตามในคำที่เขากล่าว
ขมนั้น คำที่จริง เธอทั้งหลายควรปฏิญาณให้เห็นโดยความเป็นจริงว่า นั่นจริงแม้เพราะเหตุนี้ แม้ข้อนั้นก็ไม่มี
เราทั้งหลาย และในเราทั้งหลายก็มีข้อนั้น

จากเรื่องนี้จะเห็นได้ว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแนะนำตรัสสอนให้พระภิกษุ รู้จักวิธีวางตนและ
ปฏิบัติตนให้เป็น เมื่อพบกับบุคคลที่อาจติเตียนหรือสรรเสริญต่อพระรัตนตรัยก็ตาม โดยการค่อยๆ ชี้แจงไป
ตามความเป็นจริง ให้บุคคลเหล่านั้นได้รับทราบเพื่อไม่เป็นการก่อเวรต่อใคร ๆ และเพื่อไม่ให้เกิดอันตรายต่อ
พระภิกษุเองด้วย ซึ่งเหมาะสมต่อสมณสาธูป และสมณภูมิต่อนักปฏิบัติธรรมเป็นอย่างยิ่ง

เรื่องที่ 2 เรื่องผู้ไม่ถูกนิทาไม่มีในโลก

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวันมหาวิหาร ทรงปรารภอุบาสกชื่ออตุลละ ตรัสพระธรรมเทศนา
นี้ว่าด้วยที่อตุลละโกรธพระเรวตเถระเพราะท่านไม่พูดด้วย

อตุลละนั้นเป็นอุบาสกชาวกรุงสาวัตถี มีอุบาสกเป็นบริวาร 500 คน วันหนึ่ง พาพวกอุบาสกเหล่านั้นไป
วิหาร เพื่อต้องการฟังธรรม ใครจะฟังธรรมในสำนักพระเรวตเถระ ไหว้พระเรวตเถระแล้วนั่ง ก็ท่านผู้มีอายุนั้น
เป็นผู้ยินดีในการหลีกเร้น เทียวไปผู้เดียวเหมือนราชสีห์ ฉะนั้นท่านจึงไม่กล่าวอะไรกับอุบาสกนั้น เขาโกรธว่า
“พระเถระนี้ ไม่กล่าวอะไร” จึงลุกขึ้นไปยังสำนักพระสารีบุตรเถระยืนอยู่ ณ ส่วนข้างหนึ่ง

เมื่อพระเถระกล่าวว่า “พวกท่านมาด้วยต้องการอะไร” จึงกล่าวว่า “ท่านขอรับ ผมพาอุบาสกเหล่านี้
เข้าไปหาพระเรวตเถระ เพื่อต้องการฟังธรรม พระเถระไม่กล่าวอะไรแก่ผมนั้นเลย ผมนั้นโกรธท่านจึงมาที่นี่ ขอ
ท่านจงแสดงธรรมแก่ผมเถิด” ลำดับนั้น พระเถระกล่าวว่า “ถ้าอย่างนั้น พวกท่านจงนั่งเถิดอุบา กทั้งหลาย”
แล้วแสดงอภิธรรมกถาอย่างมากมาย

อตุลละโกรธคนผู้พูดมาก อุบาสกโกรธว่า “ชื่อว่าอภิธรรมกถา ละเอียดยิ่งนักสุขุมยิ่งนัก พระเถระแสดง
อภิธรรมอย่างเดียวนั้นมากมาย พวกเราต้องการอะไรด้วย พระอภิธรรมนี้” ดังนี้แล้ว ได้พาบริษัทไปยังสำนักพระ
อานนทเถระ

แม้เมื่อพระเถระกล่าวว่า “ทำไม อุบาสก” จึงกล่าวว่า “ท่านขอรับพวกผมเข้าไปหาพระเรวตเถระ
เพื่อต้องการฟังธรรม ไม่ได้แม้แต่การสนทนาและปราศรัยในสำนักของท่าน เลยโกรธ แล้วจึงมายังสำนักของ
พระสารีบุตรเถระ แม้พระเถระนั้น ก็แสดงอภิธรรมอย่างเดียวละเอียดนัก มากมายแก่พวกผม พวกผมโกรธแม้
ต่อพระเถระนั้นว่า พวกเราต้องการอะไรด้วยอภิธรรมนี้ แล้วจึงมาที่นี่ ขอท่านจงแสดงธรรมกถาแก่พวกผมเถิด
ขอรับ”

พระเถระกล่าวว่า ถ้าอย่างนั้น ขอพวกท่านจงนั่งฟังเถิด พระเถระแสดงธรรมแก่พวกเขาแต่น้อย ๆ ทำ
ให้เข้าใจง่าย

อตุลละโกรธคนผู้พูดน้อย พวกเขาโกรธแม้ต่อพระเถระแล้ว ก็ไปยังสำนักพระศาสดา ถวายบังคมแล้ว
นั่ง ณ ส่วนข้างหนึ่ง ลำดับนั้น พระศาสดาตรัสกะพวกเขาว่า “อุบาสกทั้งหลาย พวกท่านมาทำไมกัน”

พวกอุบาสกกราบทูลว่า เพื่อต้องการฟังธรรม พระเจ้าข้า

พระบรมศาสดาตรัสว่า ก็พวกท่านฟังธรรมแล้วหรือ

พวกอุบาสกกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เบื้องต้น พวกข้าพระองค์เข้าไปหาพระเรวตเถระ ท่าน
ไม่กล่าวอะไรกับพวกข้าพระองค์ พวกข้าพระองค์โกรธท่านแล้ว จึงไปหาพระสารีบุตรเถระ พระเถระนั้นแสดง
อภิธรรมแก่พวกข้าพระองค์มากมาย พวกข้าพระองค์กำหนดอภิธรรมนั้นไม่ได้ จึงโกรธ แล้วเข้าไปหาพระอาน
นทเถระ พระเถระนั้น แสดงธรรมแก่พวกข้าพระองค์น้อยนัก พวกข้าพระองค์โกรธแม้ต่อท่าน แล้วมาในที่นี้

การนิทาสรรเสริญเป็นของเก่า พระศาสดา ทรงสดับถ้อยคำของเขาแล้ว จึงตรัสว่า “อตุละ ข้อนั้น เขาเคยประพาดิกันมาตั้งแต่โบราณทีเดียว คนทั้งหลายติเตียน ทั้งคนนิ่ง ทั้งคนพูดมาก ทั้งคนพูดน้อยทีเดียว ด้วยว่าผู้อันเขาพึงติเตียนอย่างเดียวกันนั้น หรือว่าผู้อันเขาพึงสรรเสริญอย่างเดียวกันไม่มีเลย แม้พระราชาทั้งหลาย คนบางพวกก็นินทา บางพวกก็สรรเสริญ แผ่นดินใหญ่ก็ดี พระจันทร์และพระอาทิตย์ก็ดี ชาติผู้มีอากาศเป็นต้นก็ดี คนบางพวกนินทา บางพวกสรรเสริญ แม้พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ประทับนั่ง แดงธรรมในท่ามกลางบริษัท 4 บางพวกนินทา บางพวก สรรเสริญ ก็การนินทาและสรรเสริญของพวกอันธพาลไม่เป็นประมาณ แต่ผู้ที่ถูกบัณฑิตผู้มีปัญญาติเตียนจึงชื่อว่า เป็นอันติเตียน ผู้อันบัณฑิต สรรเสริญแล้ว ชื่อว่าเป็นอันสรรเสริญ” ดังนี้แล้ว ได้ทรงภาษิตพระคาถาเหล่านี้ว่า

“อตุละ การนินทาและสรรเสริญนั้น เป็นของเก่า นั้นไม่ใช่เป็นเหมือนมณีในวันนี้ คนทั้งหลายย่อมนินทา ผู้นิ่งบ้าง ย่อมนินทาผู้พูดมากบ้าง ย่อมนินทาผู้พูดพอประมาณบ้าง ผู้ไม่ถูกนินทา ไม่มีในโลก คนผู้ถูกนินทา โดยส่วนเดียว หรือว่าอันเขาสรรเสริญโดยส่วนเดียวไม่ได้มีแล้ว จักไม่มี และไม่มีอยู่ในบัดนี้ หากว่าวิญญูชนใคร่ครวญแล้วทุก ๆ วัน สรรเสริญผู้ใด ซึ่งมีความประพฤติไม่ขาดสาย มีปัญญา ผู้ตั้งมั่นด้วยปัญญาและศีล ใครเล่าย่อมควรเพื่อติเตียนผู้นั้นผู้เป็นดังแห่งทองชมพูท แม้เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ก็สรรเสริญเขา ถึงพรหมก็สรรเสริญแล้ว” ในกาลจบเทศนา อุบาสกเหล่านั้นทั้ง 500 ดำรงอยู่แล้วในโสดาปัตติผล

จากเรื่องนี้เราจะเห็นว่า ไม่มีใครในโลกนี้ที่ไม่เคยถูกนินทาและไม่มีใครในโลกนี้ที่ไม่เคยได้รับการสรรเสริญ กล่าวคือ ทั้งที่ผ่านมาในอดีต ในปัจจุบัน และต่อไปในอนาคตคนเราทุกคนบนโลกนี้จะต้องได้รับการถูกนินทาและได้รับการสรรเสริญด้วยกันทั้งสิ้นไม่มีเว้นแม้แต่ผู้เดียว ดังนั้น ให้เราทุกคนทำใจให้เป็นกลาง หัดมองและทำความเข้าใจในความจริงข้อนี้ ก็จะทำให้เป็นผู้ที่ไม่ต้องประสพกับทุกข์เพราะถูกนินทา และไม่ประมาทหมั่นมาหาตสดีเมื่อได้รับคำสรรเสริญจากผู้อื่น

3.6 โลกธรรม คู่ที่ 4 ได้สุข-ได้ทุกข์

โลกธรรมคู่นี้ เป็นคู่รวมยอด คือสภาพความเป็นอยู่ของคนเรา เมื่อว่าอย่างรวมยอดแล้วมีอยู่สอง ภาพ คือสุขกับทุกข์ แม้โลกธรรมสามคู่ข้างต้น ถ้าจะว่าถึงผลกันแล้วก็รวมลงในข้อนี้ด้วยเหมือนกัน การที่คนเราอยากได้ลาภ อยากได้ยศ อยากได้รับสรรเสริญ ที่แท้ก็คืออยากได้สุข และที่พากันเกลียดความเสื่อมลาภ ความเสื่อมยศ และการถูกนินทา ที่แท้ก็คือการเกลียดทุกข์

สุข และ ทุกข์ ในโลกธรรมข้อนี้หมายถึงความสุขและความทุกข์ ที่เกิดจากเหตุสารพัดอย่าง เหตุที่ทำให้เกิดสุข เช่น รู้สึกแข็งแรง หายป่วย มีความร่ำรวยสอได้ ชนะการแข่งขัน ฯลฯ ส่วนเหตุที่ทำให้เกิดทุกข์ เช่น เจ็บป่วย ถูกจับกุมฟ้องร้อง ถูกทวงหนี้ อบตก ถูกดู ถูกตำพราจากของรักสูญเสีย ฯลฯ

คนทุกคนชอบความสุข ไม่ชอบความทุกข์ แต่ธรรมชาติของโลกบังคับทำให้การดำรงชีวิตต้องประสบกับความทุกข์บ้างความสุขบ้าง ต่างแต่ว่าใครจะมีอย่างไหนมากอย่างไหนน้อยและอย่างไหนจะมาถึงเราก่อนหรือหลังเท่านั้น

สิ่งที่แน่นอนที่สุด คือ ความสุขกับความทุกข์จะเกิดขึ้นแก่เราสลับกันไป เมื่อเรามีความสุขก็พึงทราบเถิดว่า หมดสุขนั้นแล้วความทุกข์ก็จะมา และเมื่อเราอยู่ในทุกข์ก็พึงปลอบใจตนเองไว้ว่า ต่อจากทุกข์นั้นก็จะมีความสุข เช่นเดียวกับกลางวันกลางคืนที่เกิดขึ้น สลับกันไปเมื่อเราเห็นกลางวันก็รู้ว่าต่อจากกลางวันก็จะเป็นกลางคืน และเมื่อกลางคืนมาก็รู้ว่ากลางวันก็จะตามหลังกลางคืนมาด้วย ผู้ไม่รับรู้ในโลกธรรมตามความเป็นจริง ย่อมหลงใหลเมื่อได้สุข และน้อยเนื้อเสียใจจนถึงกับฆ่าตัวตาย หรือทำผิดคิดชั่วเมื่อเผชิญกับความทุกข์

ตัวอย่างในพระไตรปิฎกเกี่ยวกับเรื่องการได้รับความสุขและการได้รับความทุกข์

เรื่องที่ 1 เรื่องพระมหากัสสปะไม่ยึดติดกับความสุขที่ได้รับ

ในสมัยหนึ่ง พระศาสดาทรงจำพรรษาอยู่ในกรุงราชคฤห์ รับสั่งให้แจ้งแก่ภิกษุทั้งหลายว่า “โดยกาลล่วงไปกึ่งเดือนเราจักหลีกไปสู่ที่จาริก”

การที่พระพุทธองค์ทรงมีรับสั่งดังนี้ ด้วยทรงประสงค์ว่า “ภิกษุทั้งหลายจักทำกิจต่าง ๆ มีการระบมบาตรและย้อมจีวรเป็นต้นของตนแล้ว จักไปตามสบาย ด้วยอาการอย่างนี้” นี่เป็นธรรมเนียมของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ผู้มีพระประสงค์จะเสด็จจาริกไปกับพวกภิกษุ ก็เมื่อภิกษุจีวรทั้งหลายแล้ว

พวกภิกษุว่าพระเถระละญาติและอุปฐากไปไม่ได้ พวกภิกษุยกโทษว่า “เพราะเหตุไร พระเถระจึงชักจีวร ในพระนครนี้ ทั้งภายในและภายนอก มีมนุษย์อาศัยอยู่ 18 โกฏิ บรรดาชนเหล่านั้น พวกใดไม่เป็นญาติของพระเถระ พวกนั้นเป็นอุปฐาก พวกใดไม่เป็นอุปฐาก พวกนั้นเป็นญาติ ชนเหล่านั้นย่อมทำความนับถือ (และ) สักการะแก่พระเถระด้วยปัจจัย 4 พระเถระนั้น จักละอุปการะมีประมาณเท่านั้น ไป ณ ที่ไหนได้แม้หากพึงไปได้ ก็จักไม่ไปเลยจากชอกช่อมาปมาทะ

ดังได้สดับมา พระศาสดาเสด็จถึงชอกช่อแล้ว ย่อมตรัสบอกภิกษุทั้งหลาย ผู้ควรที่พระองค์พึงให้กลับอีกว่า “เธอทั้งหลายจงกลับเสียแต่ที่นี่ อย่าประมาท” ชอกนั้นชาวโลกเรียกว่า “ชอกมาปมาทะ” คำนั้นภิกษุทั้งหลายกล่าวหมายเอาชอกมาปมาทะนั้น

รับสั่งให้พระมหากัสสปะกลับ แม้พระบรมศาสดาเสด็จหลีกไปสู่ที่จาริกพลางดำริว่า “ในนครนี้ทั้งภายใน ทั้งภายนอกมีมนุษย์อยู่ 18 โกฏิ อันภิกษุจะต้องไปในที่ทำการมงคลและอวมงคลของมนุษย์ทั้งหลายมีอยู่ เราไม่อาจทำวิหารให้เปล่าได้ เราจักให้ใครหนอแลกกลับ”

ลำดับนั้น พระองค์ได้ทรงมีพระปริวิตกอย่างนี้ว่า “ก็พวกมนุษย์เหล่านั้น เป็นทั้งญาติเป็นทั้งอุปฐากของกัสสป เราควรให้กลับ” พระองค์ตรัสกะพระเถระว่า “กัสสป เราไม่อาจทำวิหารให้เปล่าได้ ความ

ต้องการด้วยภิกษุในที่ทำมงคลและอวมงคลทั้งหลายของพวกมนุษย์มีอยู่ เธอกับบริษัทของตน จงกลับเกิด” พระเถระทูลว่า “ดีละพระเจ้าข้า” แล้วพาบริษัทกลับ

ภิกษุทั้งหลายโพนทะนาว่า “ผู้มีอายุทั้งหลาย พวกท่านเห็นไหมละ พวกเราพูดประเดี๋ยวนี้เองมิใช่หรือ คำที่พวกเราพูดว่า ‘เพราะเหตุไร พระมหากัสสปะจึงชักจูง ท่านจักไม่ไปกับพระศาสดา’ ดังนั้นนั่นแลเกิด (เป็นจริง) แล้ว”

ทรงชี้แจงเหตุที่พระมหากัสสปะกลับ พระศาสดาทรงบสดับถ้อยคำของภิกษุทั้งหลายแล้วเสด็จกลับประทับยืน ตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอกล่าวชื่ออะไรกันนั้น” ภิกษุเหล่านั้นกราบทูลว่า “พวกข้าพระองค์กล่าวปรารภพระมหากัสสปเถระพระเจ้าข้า” ดังนี้แล้ว กราบทูลเรื่องราวทั้งหมดตามแนวความที่ตนกล่าวแล้วนั้นแล

พระศาสดาทรงสดับคำนั้นแล้ว ตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอกล่าว (หา) กัสสปว่า ‘ช่องแล้วในตระกูลและในปัจฉัยทั้งหลาย’ (แต่ความจริง) เธอกลับแล้ว ด้วยทำใจว่า ‘เรจักทำตามคำของเรา (ตถาคต)’ ก็กัสสปนั้น แม้ในกาลก่อน เมื่อจะทำความปรารภานั้นแล ก็ได้ทำความปรารภว่า ‘เราพึงเป็นผู้ไม่ช่องในปัจฉัย 4 มีอุปมาดังพระจันทร์สามารถเข้าไปตระกูลทั้งหลายได้’ กัสสปนั้น ไม่มีความช่องในตระกูลหรือในปัจฉัยทั้งหลาย เราเมื่อจะกล่าวข้อปฏิบัติอันเปรียบด้วยพระจันทร์ และข้อปฏิบัติแห่งวงศ์ของพระอรียะ ก็กล่าวอ้างกัสสปให้ เป็นต้น”

4. ข้อควรรู้

โลกธรรม คือเรื่องราวที่เกิดขึ้นประจำโลก ใคร ๆ ก็ต้องพบ หลีกเลี่ยงไม่ได้ แม้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็ทรงประสบ มีอยู่ 8 ประการ แบ่งเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ ได้แก่

ก. ฝ่ายที่คนทั่วไปปรารถนาอยากได้ คือ

1) ได้ลาภ คือการได้ผลประโยชน์ เช่น ได้ทรัพย์ ได้ลูก ได้เมีย ได้บ้าน ได้ที่ดิน ได้เพชรนิลจินดาต่าง ๆ เป็นต้น

2) ได้ยศ คือการได้รับตำแหน่ง ได้รับฐานะ ได้อำนาจเป็นใหญ่เป็นโต

3) ได้สรรเสริญ คือการได้ยินได้ฟังคำชมเชย คำยกยอ คำพุดดีที่คนอื่นพูดให้เรา

4) ได้สุข คือได้รับความสบายกายสบายใจ ได้รับความเบิกบานร่าเริง ได้รับความบันเทิงใจ

ทั้ง 4 อย่างนี้ เป็นเรื่องที่คนทั่วไปชอบ ยังไม่ได้ก็คิดหา ครั้นหาได้แล้วก็คิดหวง หวงมาก ๆ เข้าก็ถึงการที่จิตมีอาการ หวงหวงหึง นี้แหละ เรียกว่า จิตไหว

ข. ฝ่ายที่คนทั่วไปกลัวว่าจะเกิดขึ้นกับตน คือ

1) เสื่อมลาภ คือผลประโยชน์ที่ได้มาแล้วเสียไป เช่น เสียเงิน เสียที่อยู่ ลูกรักตายเสีย เมียรักตายจาก

2) เสื่อมยศ คือถูกลดความเป็นใหญ่ ถูกถอดออกจากตำแหน่ง ถูกถอดอำนาจ

3) ถูกนิทา คือถูกตำหนิติเตียน ถูกตำว่าในที่ต่อหน้าหรือลับหลัง

4) ตกทุกข์ คือได้รับความทุกข์ทรมานทางกายหรือทางใจ

ทั้ง 4 ประการนี้ เป็นเรื่องที่เราไม่ชอบ ไม่ปรารถนาให้เกิดขึ้นกับตัว เมื่อยังมาไม่ถึงจิตก็เห็นว่า มันจะมา เมื่อมันมาแล้วก็ภาวนาว่าเมื่อไหร่จะไปเสียที ไปแล้วก็ยังห่วงกลัวว่ามันจะกลับมาอีก

รวมความว่า โลกธรรมเหล่านี้ ย่อมเกิดขึ้นทั้งแก่ปุถุชนผู้มีได้เรียนรู้ และแก่อริยสาวกผู้ได้เรียนรู้ ต่างกันแต่ว่า คนพวกแรกย่อมไม่รู้เห็นเข้าใจตามความเป็นจริง ลุ่มหลง ยินดียินร้ายปล่อยใจให้โลกธรรมเข้าครอบงำอำยิจิต พุยุบเรื่อยไปไม่พ้นจากทุกข์ มีโสกะ ปริเทวะ เป็นต้นส่วนอริยสาวกผู้ได้เรียนรู้ พิจารณาเห็นตามเป็นจริง ว่าสิ่งเหล่านี้อย่างใดก็ตามที่เกิดขึ้นแก่ตน ล้วนไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนไปเป็นธรรมดา ไม่หลงใหลมัวเมาเคลิ้มไปตามอิฏฐารมณ์ไม่ขุ่นมัวหม่นหมอง คลุ้มคลั่งไปในเพราะอนิฏฐารมณ์ มีสติดำรงอยู่ เป็นผู้ปราศจากทุกข์ มีโสกะปริเทวะ เป็นต้น

ธรรมในหมู่มนุษย์เหล่านี้ คือ ลภ 1 ความเสื่อมลภ 1 ยศ 1 ความเสื่อมยศ 1 นิทา 1 สรรเสริญ 1 สุข 1 ทุกข์ 1 เป็น ภาพไม่เที่ยง ไม่แน่นอน มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา แต่ท่านผู้เป็นนักปราชญ์ มีสติ ทราบธรรมเหล่านั้นแล้ว พิจารณาเห็นว่ามีความแปรปรวนเป็นธรรมดา ธรรมอันน่าปรารถนา ย่อมอำยิจิตของท่านไม่ได้ ท่านย่อมไม่ยินร้ายต่ออนิฏฐารมณ์ท่านขจัดความยินดีและความยินร้ายเสียได้จนไม่เหลืออยู่ อนึ่ง ท่านทราบทางนิพพานอันปราศจากธุลี ไม่มีความเศร้าโศก เป็นผู้ถึงฝั่งแห่งภพ ย่อมทราบได้อย่างถูกต้อง (กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, 2550 : 19)

5. อานิสงส์

ผู้ที่ศึกษาจนรู้และเข้าใจในเรื่องโลกธรรมทั้ง 8 ประการนี้แล้ว ย่อมจะทำให้เกิดอานิสงส์ ดังนี้

1. เกิดสติปัญญา รู้เท่าทันความเป็นจริงตามธรรมดาของโลกว่า ทุกอย่างมีเกิดก็มีดับแปรเปลี่ยนไม่คงที่ ทำให้เมื่อต้องประสบกับความเสื่อมลภ ความเสื่อมยศ ถูกนิทา ได้ทุกข์ก็ไม่เป็นทุกข์เสียใจจนเกินไป หรือเมื่อต้องประสบกับการได้ลาภ ได้ยศ ได้รับสรรเสริญ ได้สุขก็ไม่มัวเมาประมาท แต่กลับใช้สิ่งที่ได้มา มาสร้างสิ่งดี ๆ ให้เกิดขึ้นกับตนเองและผู้อื่นต่อไป

2. เป็นคนมีใจคอหนักแน่น มั่นคง ไม่หวั่นไหวต่อธรรมดาของโลกทั้ง 8 ประการดังกล่าวทำให้สามารถเป็นหลักใจของผู้อื่นได้ เป็นบุคคลที่น่าเข้าใกล้ น่าคบหา น่าเอาเยี่ยงอย่าง

3. สามารถบรรลุธรรมได้ง่าย เพราะไม่ยึดมั่นถือมั่นต่อโลกธรรมทั้ง 8 สามารถปล่อยวางเรื่องราวต่าง ๆ ออกไปจากใจได้เร็ว ทำจิตให้เป็นอุเบกขาได้อย่างชาญฉลาด

4. ขจัดกิเลส คือ ความโลภ ความโกรธ และความหลง ได้โดยง่าย เพราะเมื่อต้องประสบกับสิ่งที่เป็นอิฏฐารมณ์ (น่าปรารถนา น่าพึงพอใจ) ก็ไม่ทำให้เกิดความโลภขึ้นมาในใจหรือเมื่อต้องประสบกับสิ่งที่เป็น

อนิฏฐารมณ (ไม่น่าปรารถนา ไม่น่าพึงพอใจ) ก็ไม่ทำให้เกิดความโกรธขึ้นมาในใจ และเมื่อต้องประสบกับ
อนิฏฐารมณหรืออนิฏฐารมณก็ตาม ก็ไม่ประมาทหลงไหลมัวเมาขาดสติ จนทำให้กิเลสเพิ่มพูน

6. บทสรุป

โลกธรรมเป็น 2 คือ ข้อ 1-3-6-7 เป็น อฏฐารมณ คือ ส่วนที่น่าปรารถนา; ข้อที่เหลือ
เป็น อนิฏฐารมณ คือ ส่วนที่ไม่น่าปรารถนา โลกธรรมเหล่านี้ ย่อมเกิดขึ้นทั้งแก่ปุถุชนผู้มีได้เรียนรู้ และแก่อยิ
สาวกผู้ได้เรียนรู้ ต่างกันแต่ว่า คนพวกแรกย่อมไม่รู้เห็นเข้าใจตามความเป็นจริง ลุ่มหลง ยินดียินร้าย ปลอ่ยให้
โลกธรรมเข้าครอบงำอำยจิต พุยุบเรื่อยไปไม่พ้นจากทุกข์ มีโสกะ ปริเทวะ เป็นต้น ส่วนอริยสาวกผู้ได้เรียนรู้
พิจารณาเห็นตามเป็นจริง ว่าสิ่งเหล่านี้ย่อมเกิดตามที่เกิดขึ้นแก่ตน ล้วนไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนไป
เป็นธรรมดา ไม่หลงไหลมัวเมาเคลิ้มไปตามอฏฐารมณ ไม่ขุ่นมัวหม่นหมอง คลุ้มคลั่งไปในเพราะอนิฏฐารมณ มี
สติดำรงอยู่ เป็นผู้ปราศจากทุกข์ มีโสกะ ปริเทวะ เป็นต้น (พระโสภณมหาเถระ (มหาสิสยาตอ), 2553 : 14)

และมีแนวการประยุกต์ใช้ว่า ทุกคนในโลกเรานี้ ล้วนหนีความจริงไม่พ้น ไม่ว่าจะหลบไปอยู่ที่ไหน ๆ ก็
ตาม โลกธรรม 8 ประการ เป็นสัจธรรมที่ทุกคนจะต้องพานพบอย่างแน่นอน ไม่ว่าจะมีความรู้มีตำแหน่งใหญ่โต
เพียงใดก็ตาม เมื่อเราผิดหวังไม่สมหวังในชีวิตหน้าที่การงาน แม้จะสู้ทำตัวอย่างที่สุดแล้วก็ตาม เราก็ควรจะ
นำเอาความเสียใจนั้นมาเป็นกระสายยารักษาใจของเรา ตามหลักของ “โลกธรรม 8” คือภาพที่ทุกคนในโลกนี้
จะต้องพบเจอ และ โลกธรรม 8 นั้นคือ

1. **ลาภ** เมื่อมีลาภคนเราก็จะพอใจ เพลิดเพลินจนขาดสติปัญญา เราต้องไม่ขาดสติ และหมั่นพิจารณา
ว่ามันไม่เที่ยง ไม่ยั่งยืนสักวันหนึ่งมันก็จะจากเราไป

2. **ยศ** คนเราพอมียศมีตำแหน่งก็มักจะหลง หยิ่งผยอง เราต้องมี ตีพิจารณาตามความเป็นจริงว่าที่
เขาให้ตำแหน่งเรามา ก็เพราะเขาเห็น ว่าเรามีประโยชน์ เมื่อวันหนึ่งข้างหน้ามีคนเก่งกว่าเรา หรือเราหมด
ประโยชน์ เขาก็จะปลดเราออก

3. **สรรเสริญ** คนเราส่วนมากบ้ายอ พอมีคนยกย่องสรรเสริญเข้ามักจะหลง หลงตัวเอง คิดเข้าข้าง
ตัวเอง เราต้องใช้ ตีพิจารณาว่าที่เขายกย่องสรรเสริญเราวันนี้ เพราะเขาได้ประโยชน์จากเราแต่วันหนึ่งข้างหน้า
เราก็จะไม่มีประโยชน์สำหรับเขา

4. **สุข** ในยามมีความสุข คนเรามักจะประมาท เพลินในสุข เราต้องใช้สติปัญญาพิจารณาให้ถ่องแท้ถึง
เหตุปัจจัยว่า วันหนึ่งข้างหน้าความสุขที่เราได้รับอยู่นี้ อาจจะเป็นความทุกข์หรือเมื่อปัจจัยที่ทำให้สุขหมด
ไป เราก็จะพบกับความทุกข์

5. **เสื่อมลาภ** เมื่อขัดสนคนเรามันจะโทษโชคความสนา แต่ทางที่ถูกเราต้องพิจารณาให้ถ่องแท้ว่าที่เราขัด
สนไม่มีลาภนี้เพราะอะไร เราทำดีที่สุดแล้วหรือยัง

6. เสื่อมยศ เมื่อมียศมีคนนับหน้าถือตา พอเสื่อมยศก็หมดคนที่จะนับหน้าถือตา เราก็ไม่ควรจะโศกเศร้าเสียใจ ควรจะพิจารณาด้วยสติปัญญาตามความเป็นจริงว่า เมื่อมีประโยชน์ กับเขาอยู่เขาก็นับหน้าถือตา พอหมดราคาเขาก็นับหน้าถือตา

7. นิินทา ทุกคนในโลกนี้ไม่มีใครต้องการให้คนอื่นนินทา แต่ก็ไม่มีใครไม่ถูกนินทา แม้แต่พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ยังถูกนินทา เราควรทำให้ใจให้สงบว่า การนินทาเป็นโลกธรรม คนไม่ถูกนินทาไม่มีในโลกนี้ เขานินทาเราตัวเขาก็ถูกคนอื่นนินทาเช่นกัน

8. ทุกข์ ไม่มีใครในโลกนี้ที่ต้องการความทุกข์ ทุกคนต่างก็ปรารถนาความสุข แต่สุขทุกข์เป็นโลกธรรมที่ทุกคนจะต้องพบ เมื่อความทุกข์วิ่งเข้ามาหา เราต้องใช้สติปัญญาพิจารณาให้เห็น จริงตามเหตุปัจจัยของมันว่า เพราะเราทำได้อะไรไม่ดีพอจึงมีความทุกข์เกิดขึ้น เพราะเรายังไม่เก่งพอจึงมีความทุกข์ตามมา เมื่อเรากำจัดต้นตอความทุกข์ได้ ความสุขก็จะเกิดขึ้น

การพิจารณาโลกธรรมตามความจริง ย่อมเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันให้กับจิตใจ เมื่อเกิดความเศร้าความผิดหวังขึ้น ก็ย่อมจะช่วยบรรเทาความเศร้าเสียใจได้ และสามารถฝ่าปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ สร้างสรรค์ชีวิตให้มีความสุขได้ ดังนั้น เมื่อใดก็ตามที่เราผิดหวังไม่สมหวัง เราควรพิจารณาตามหลักของ “โลกธรรม 8” แล้วยึดเอาความเป็นจริง เป็นปัจจัยเยียวยาจิตใจของเราให้หายทุกข์เหมือน “หนามยอกเอาหนามบ่ง” หากทำได้เช่นนี้ แล้วเราก็น่าจะสามารถนำ นาวาชีวิตฝ่าคลื่นฝ่ามรสุมไปได้อย่างแน่นอน

7. เอกสารอ้างอิง

กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). พระไตรปิฎกฉบับประชาชน ตอน ว่าด้วยพระสูตร. กรุงเทพฯ :

กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม.

พระโสภณมหาเถระ (มหาสีสยาตอ). (2553). วิปัสสนาธุระ. หลักการปฏิบัติวิปัสสนา (ฉบับสมบูรณ์). กรุงเทพฯ :

ห้างหุ้นส่วนจำกัด ประยูรสาส์นไทย การพิมพ์.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหา

จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยุตต์ ปยุตโต). (2565). พจนานุกรมฉบับประมวลธรรม. (พิมพ์ครั้งที่ 14).

พระนครศรีอยุธยา: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ทฤษฎีและรูปแบบการเรียนรู้ในการสอนสังคมศึกษา

Theory and Learning Model in Teaching Social Studies

พระครูวรสิทธิวิเทศ (มิตรวิเชียร)¹ สุกัญญาณัฐ ออบสิน²

นิสิตดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์^{1 2}

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย^{1 2}

Phrakhru vorasitwitet (Mitvichien)¹ Sukanyanat Obsin²

Ph.d Student for Department Teaching Social Studies, Faculty of Education^{1 2}

Mahachulalongkornrajavidyalaya University^{1 2}

Watbuddhapradeepsf@yahoo.com¹ Namtan.ka081@gmail.com²

บทคัดย่อ

ทฤษฎีและรูปแบบการเรียนรู้ในการสอนสังคมศึกษา หมายถึง กิจที่ครูต้องกระทำให้เสร็จสมบูรณ์ ซึ่งการกระทำของครูจะเป็นไปโดยอาศัยหลักคุณธรรม จริยธรรม กฎหมาย หรือด้วยจิตสำนึกในความถูกต้องเป็นมาตรฐานได้แต่อาจกำหนดภารกิจเป็นลักษณะงานได้ ๘ ด้าน คืองานสั่งสอนและฝึกฝนวิทยาการ งานอบรมคุณธรรมและจริยธรรม งานวิจัยและศึกษาค้นคว้า งานถ่ายทอดวัฒนธรรม งานมนุษยสัมพันธ์ งานหน้าที่พิเศษต่าง ๆ งานรายงานผลนักเรียนและการแนะแนว และงานกิจกรรมนักเรียนซึ่งหากว่าผู้ประกอบวิชาชีพครูสามารถปฏิบัติได้ครบถ้วน ให้เสร็จสมบูรณ์ได้ทุกงานดังกล่าวก็ได้อธิบายว่าเป็นครูผู้มีความรับผิดชอบ และหากว่าผู้ประกอบวิชาชีพครูปฏิบัติด้วยใจรัก มุ่งมั่น และมีสำนึกก็ย่อมได้ชื่อว่าเป็นผู้มีความเป็นครูที่ประสบผลสำเร็จในอาชีพ อย่างไรก็ตาม สำหรับครูในยุคโลกาภิวัตน์นี้ ได้มีกรอบหรือกฎเกณฑ์สำหรับกำหนดมาตรฐานวิชาชีพเป็นวิธีการตรวจสอบที่เป็นรูปธรรมโดยครูสภาซึ่งเป็นองค์กรวิชาชีพครู เกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครูดังกล่าวมี ๑๑ มาตรฐานซึ่งส่วนใหญ่จะเน้นที่การจัดกระบวนการในการเรียนการสอนให้กับศิษย์เป็นสำคัญ ทั้งนี้เพราะหน้าที่หลักของครูนั้นย่อมอยู่ที่ศิษย์ความรับผิดชอบต่อที่สำคัญที่สุดของครูก็เป็นความรับผิดชอบต่อศิษย์นั่นเอง (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2532 : 5)

คำสำคัญ: ทฤษฎี, รูปแบบการเรียนรู้, สังคมศึกษา

Abstract

Theory and Learning Model in Teaching Social Studies mean teachers' duty have to know and action. So that, they must be acted with moral ethical and regal or by their consciousness and by standard which can be classify to be 5 parts as follow, part for ethical cultivating, for studies and researching, for cultural propagation. Therefore, humanity and al

extra works until evaluate and guidance for students' activities and professional teachers too. There were been the most perfectly for responsibility. In condition, they must be had with service mind for as all occupation. However, for this globalization period we have bench mark for setting professional with clearly from teaching organization. Then, there were 11 bench marks as mostly emphasize for importance process for teaching and learning. Although, there were the main duties for teaches who have to be respondent for their students.

Keyword: Theory, Learning Model, Teaching Social Studies.

1. ความหมายและรูปแบบในการสอนสังคมศึกษา

การเรียนการสอนเป็นวิธีการเชิงระบบ สามารถพิสูจน์และทดสอบได้ด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ หรือวิธีการเชิงระบบ ในขณะที่กระบวนการจัดการมีความหมายในเชิงการบริหารงานให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผล ตามขั้นตอนการดำเนินการ ดังนั้นกระบวนการจัดการเรียนการสอนจึงหมายถึง วิธีการหรือกลวิธีในการใช้ความพยายามของครูที่จะดำเนินการจัดการเรียนการสอนตามขั้นตอนที่วางแผนไว้ให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล โดยในกระบวนการจัดการเรียนการสอนนั้น ต้องบูรณาการส่วนต่าง ๆ อย่างเหมาะสมและกลมกลืนกับหลักการ ทฤษฎี ความก้าวหน้าทางวิชาการ ผู้เรียน ผู้สอน สื่อ รูปแบบวิธีการ ศิลป์การสอน การวัดและการประเมินผลตลอดจนปัจจัยสภาพแวดล้อมและทรัพยากรที่มีอยู่ในช่วงเวลาขณะที่สอนได้อย่างดี

กระทรวงศึกษาธิการ (2542 : 21) ได้ระบุว่า ครูผู้สอน และผู้จัดการศึกษาจะต้องสนับสนุนผู้เรียนโดยแปลงบทบาทจากการเป็นผู้ชี้แนะ ผู้ถ่ายทอดความรู้ไปเป็นผู้ช่วยเหลือส่งเสริมและสนับสนุนผู้เรียนในการแสวงหาความรู้จากสื่อและแหล่งการเรียนรู้ต่าง ๆ และให้ข้อมูลที่ถูกต้องแก่ผู้เรียนเพื่อนำข้อมูลเหล่านั้นไปใช้สร้างสรรค์ความรู้ของตน การจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน นอกจากจะมุ่งปลูกฝังด้านปัญญา พัฒนาการคิดของผู้เรียนให้มีความสามารถในการคิดสร้างสรรค์ คิดอย่างมีวิจารณญาณแล้ว ยังมุ่งพัฒนาความสามารถทางอารมณ์ โดยการปลูกฝังให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าของตนเอง เข้าใจตนเอง เห็นอกเห็นใจผู้อื่น สามารถแก้ปัญหาข้อขัดแย้งทางอารมณ์ได้อย่างเหมาะสม โดยเฉพาะเรื่องความขัดแย้งทางความคิดและการกระทำของตัวบุคคล องค์กรและสังคมเน้นการเรียนรู้เพื่อให้เข้าใจสถานการณ์หาทางแก้ไข โดยเฉพาะศาสนาและวัฒนธรรมเป็นกรณีพิเศษโดยการเรียนรู้ในสาระต่าง ๆ นั้นผู้สอนต้องจัดการเรียนรู้ ดังนี้

1. มีกระบวนการและวิธีการที่หลากหลาย
2. ต้องคำนึงถึงพัฒนาการด้านร่างกาย และสติปัญญา วิธีการเรียนรู้ ความสนใจ และความสามารถของผู้เรียนเป็นระยะ ๆ อย่างต่อเนื่อง
3. ควรใช้รูปแบบหรือวิธีการที่หลากหลาย

4. เน้นการเรียนการสอนตามสภาพจริง
5. การเรียนรู้ด้วยตนเอง
6. การเรียนรู้ร่วมกัน
7. การเรียนรู้จากธรรมชาติ
8. การเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง
9. การเรียนรู้แบบบูรณาการ
10. การเรียนรู้คู่คุณธรรม
11. ใช้กระบวนการจัดการ
12. ใช้กระบวนการอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม
13. ใช้กระบวนการคิดและกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ไปสอดแทรกในการเรียนการสอนทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้
14. ใช้การบูรณาการเนื้อหาและกระบวนการต่าง ๆ ข้ามกลุ่มสาระการเรียนรู้ เรียนรู้ในลักษณะรวม
15. ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ

ลัดดา ศิริพันธุ์ (2558 : 18-19) ได้ให้ความหมายและแนวในการจัดการเรียนการสอนไว้ ดังนี้
แนวทางในการจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียนสำหรับครูมี 4 ประการคือ

1. พร้อมให้ความช่วยเหลือและมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ คือ ความสามารถที่ครูเดินรอบ ๆ ห้องเรียนตลอดเวลาเข้ามามีส่วนร่วมในสถานการณ์ได้ทันทีแต่ต้องหลีกเลี่ยงการขัดจังหวะการเรียนการสอน
2. การทำงานหลาย ๆ งานได้พร้อม ๆ กันในเวลาเดียวกัน คือความสามารถที่ครูจะทำกิจกรรมมากกว่าหนึ่งในเวลาเดียวกัน เช่นการจัดการเป็นกลุ่มหรือเฉพาะบุคคล
3. ความสลับไหลระหว่างการจัดการเรียนการสอน คือความสามารถที่ครูจะจัดบทเรียนที่ทำให้นักเรียนชนะอุปสรรคและปัญหาและให้นักเรียนเห็นถึงการเตรียมความพร้อมของครูผู้สอน
4. ให้งานหลากหลายและท้าทาย คือความสามารถที่ครูจะจัดการเรียนการสอนที่หลากหลายท้าทายความสามารถของนักเรียน

ดังนั้น การสอนจึงหมายถึง การจัดสถานการณ์ (Situation) สภาพการณ์ (activities) เพื่อช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เกิดประสบการณ์ (experience) ซึ่งเป็นผลทำให้เกิดการเรียนรู้ (learning) นอกจากนี้การสอนยังส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความงอกงามในด้านกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา รวมทั้งความสามารถด้านอื่น ๆ ที่สามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในชีวิตไปในทางที่ดีขึ้นจนสามารถดำรงชีพได้อย่างราบรื่นเป็นประโยชน์แก่ตนเองและสังคม และนอกจากนี้การสอนยังมีความหมายอีก 2 ประการ คือ

1. ความหมายอย่างแคบ คือ การกระทำอันเป็นการอบรม สั่งสอนนักเรียนตามสถานศึกษาโดยทั่ว ๆ ไป

2. ความหมายอย่างกว้าง คือการจัดสภาพการณ์ หรือจัดกิจกรรมอันเป็นการวางแผนการที่จะทำให้การเรียนรู้ของผู้เรียนดำเนินไปด้วยความสะดวกรวมทั้งการเรียนที่เป็นแบบฉบับต่าง ๆ หรือจัดกิจกรรมอื่น ๆ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่ไม่มีรูปแบบใด ๆ

1.1 ทฤษฎาการวิธีการสอน จากการที่นักวิชาการทั้งหลายได้ให้ความหมายการจัดการเรียนการสอนไว้มากมาย ดังนั้น ในการศึกษาถึงความพึงพอใจในการจัดการเรียนการสอนในครั้งนี้มีการจำแนกแนวคิดออกเป็น 4 ประการด้วยกันคือ

- (1) ด้านเนื้อหาและวิธีการสอน
- (2) ด้านการบริหารทั่วไป
- (3) ด้านการจัดครูผู้สอน
- (4) ด้านการอำนวยความสะดวก

จินตนา ยูนิพันธ์ (2527 : 135) ได้กำหนดแนวทางในการคัดเลือกเนื้อหาวิชาไว้ ดังนี้

1. ความตรงและความสำคัญของเนื้อหาซึ่งหมายถึงความถูกต้องมีความเป็นแก่นสาร
2. ความสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของสังคมปัจจุบันเพื่อช่วยให้ผู้เรียนนำไปใช้ประโยชน์ในสังคมได้

3. ความสมดุลระหว่างความกว้างและความลึก หมายถึง เนื้อหาวิชาที่เลือกควรครอบคลุมสิ่งที่ผู้เรียนควรรู้ทั้งหมด ในขณะเดียวกันก็มีความลึกซึ่งในบางเรื่องของเนื้อหาวิชาโดยพิจารณาจากจุดมุ่งหมายของหลักสูตรและรายวิชาเป็นหลัก

4. สามารถสนองจุดมุ่งหมายได้อย่างกว้างขวาง เนื้อหาสาระที่เลือกกำหนดในรายวิชาควรเป็นเนื้อหาสาระที่ให้ผู้เรียนได้ฝึกฝนพฤติกรรมต่าง ๆ ตามความต้องการโดยผู้เรียนเกิดความรู้ มีเจตคติและทักษะอย่างเพียงพอ

5. ความสอดคล้องกับวุฒิภาวะในการเรียนรู้ และประสบการณ์ของผู้เรียน หมายถึง การเลือกเนื้อหาวิชาควรพิจารณาประสบการณ์การเรียนรู้เดิมพื้นฐานเดิมของผู้เรียน เพื่อจะได้กำหนดเนื้อหาวิชาได้สอดคล้องกับที่ผ่านมาซึ่งเป็นการช่วยเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ในวิชาต่าง ๆ ดีขึ้น

6. ความสอดคล้องกับความต้องการและความสนใจของผู้เรียน การเรียนรู้ของผู้เรียนจะได้ผลดีนั้นต้องเกิดขึ้นจากความต้องการและความสนใจของผู้เรียนเอง ดังนั้น ในการพิจารณากำหนดคัดเลือกเนื้อหาวิชาผู้สอนควรคำนึงถึงองค์ประกอบเหล่านี้ ตลอดจนการก่อให้เกิดแรงจูงใจให้ผู้เรียนสนใจในเนื้อหาวิชาดังกล่าว

1.2 เทคนิควิธีการสอน เทคนิควิธีการสอน หมายถึง กระบวนการที่ผู้สอนนำมาใช้เพื่อให้ผู้เรียนรู้อะไรต่าง ๆ โดยใช้เวลาและความพยายามน้อยที่สุดทั้งผู้เรียนและผู้สอน หากวิธีสอนไม่ดีก็จำเป็นต้องใช้เวลานาน

ที่จะเรียนรู้เรื่องนั้น ๆ และเกิดความเหน็ดเหนื่อยเกิดความจำเป็น ดังนั้นวิธีสอนจึงมีความสำคัญมาก ในการสอนนั้นจะเกี่ยวข้องกับสิ่งต่อไปนี้ (เอกศักดิ์ บุตรลัภ, 2537 : 257 – 260)

(1) ผู้สอน บุคลิกภาพและความสามารถของผู้สอนมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ของนักเรียน ผู้สอนจะต้องพัฒนาบุคลิกภาพของคนให้เอื้อต่อการเรียนรู้ของนักเรียน รู้จักเลือกและปรับปรุงเทคนิควิธีสอนให้เหมาะสม มิใช่ใช้วิธีการสอนแต่เพียงอย่างเดียวตลอดไปควรดัดแปลงแก้ไขวิธีการสอนโดยใช้หลาย ๆ วิธีเพื่อให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ให้มากที่สุด

(2) ผู้เรียน มีความสำคัญมากเพราะเป็นผู้มารับความรู้ เป็นผลผลิตขั้นสุดท้ายของการสอน ผู้เรียนมีความสามารถในด้านต่าง ๆ แตกต่างกัน ผู้เรียนบางคนเมื่อครูสอนก็สามารถเรียนรู้ได้ทันที บางคนไม่เกิดการเรียนรู้เลย ฉะนั้นในการให้การศึกษาจึงมีการสอนทั้งรายบุคคลและกลุ่ม เพื่อส่งเสริมความสามารถของผู้เรียนที่แตกต่างกัน ซึ่งผู้สอนจะต้องเลือกเทคนิควิธีสอน ตลอดจนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่มีความหมายต่อผู้เรียน และเหมาะสมกับความต้องการ ความสนใจ และความสามารถตามวัยของผู้เรียนด้วย

(3) เนื้อหาวิชา นอกจากผู้สอนจะคำนึงถึงตัวผู้เรียนแล้ว ในการสอนแต่ละครั้งครูยังต้องคำนึงถึงความเหมาะสมของปริมาณเนื้อหาวิชาที่จะสอนภายในเวลาที่กำหนด ครูบางคนกลัวว่าสิ่งที่ตนเตรียมมาจะหมดเวลาเสียก่อนจึงมักเตรียมเนื้อหาวิชา ๆ และพยายามสอนให้จบเนื้อหาที่เตรียมมาจนผู้เรียนรับไม่ได้หรือสับสน ในที่สุดจะไม่เข้าใจหรือจดจำอะไรไม่ได้เลย นอกจากนี้การลำดับเนื้อหาวิชาที่มีความสำคัญมากทุกบททุกตอนจะต้องเป็นไปตามลำดับความยากง่าย

(4) เวลาในการสอนครั้งหนึ่ง ๆ อาจแบ่งเวลาออกเป็นส่วน ๆ ดังนี้

(4.1) การเตรียมความพร้อม ความพร้อมเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นต่อการเรียนการสอน ถ้าปราศจากความพร้อมแล้วการเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ยาก หรือถ้าหากจะเกิดก็เป็นไปอย่างผิวเผิน การเตรียมความพร้อมนอกจากจะทำได้โดยการสร้างความสนใจแล้ว ยังรวมถึงการประเมินความรู้ของผู้เรียนก่อนที่จะสอนอีกด้วย อย่างไรก็ตาม การเตรียมความพร้อมจะเป็นเรื่องที่มีความสำคัญ แต่เวลาที่ใช้ในส่วนนี้ก็ไม่ควรจะมากเกินไป ถ้าเป็นการสอนที่มุ่งให้ความรู้แก่ผู้เรียนควรใช้เวลาสำหรับการเตรียมความพร้อมหรือการนำเข้าสู่บทเรียนประมาณร้อยละ 10 ของเวลาที่ใช้สอนทั้งหมด แต่ถ้าเป็นการสอนที่มุ่งให้ผู้เรียนเกิดทักษะ ควรใช้เวลาสำหรับเตรียมความพร้อมโดยการอธิบายสิ่งที่พื้นฐานเบื้องต้นประมาณร้อยละ 15 ของเวลาทั้งหมด

(4.2) การให้เนื้อหาสาระใหม่ ถ้าเป็นการสอนเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจเวลาของการสอนจะถูกใช้ไปประมาณร้อยละ 65 ของเวลาทั้งหมดแต่ถ้าการสอนเกี่ยวกับทักษะควรใช้เวลาสำหรับการสาธิตให้ดูประมาณร้อยละ 25 ของเวลาทั้งหมด

(4.3) การสร้างเสริมทักษะ มีเป้าหมายเพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจและทักษะในสิ่งที่เรียนมาแล้วดียิ่งขึ้น ถ้าเป็นการสอนความรู้ ควรใช้เวลาสำหรับการสร้างเสริมทักษะประมาณร้อยละ 25 ของเวลาทั้งหมด แต่ถ้าเป็นการสอนเพื่อให้เกิดทักษะ ควรใช้เวลาประมาณร้อยละ 60 ของเวลาทั้งหมด

(4.4) กิจกรรมการสนับสนุน ก่อนที่จะสิ้นสุดการเรียนการสอน อาจมีกิจกรรมบางอย่าง ได้แก่ การสรุปบทวน เพื่อเป็นการย้ำให้เกิดความเข้าใจหรือสามารถนำเอาหลักการต่าง ๆ ไปใช้ อาจมีการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเพื่อให้ทราบความก้าวหน้าของผู้เรียน

(5) การดำเนินการสอน เป็นกลวิธีที่จะทำให้ผู้เรียนเข้าใจบทเรียนได้รวดเร็วซึ่งในการสอนครั้งหนึ่ง ๆ ครูอาจใช้วิธีการสอนหลายวิธีประกอบกันก็ได้ เพื่อให้การดำเนินการสอนบรรลุตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้

(6) สื่อการเรียนการสอน เป็นสิ่งที่ครูใช้เพื่อช่วยให้ผู้เรียนเรียนง่ายขึ้น ครูก็สอนง่ายได้ผล และผู้เรียนเกิดความสุข ครูจะต้องเลือกใช้ให้เหมาะสมกับเนื้อหาวิชาและต้องทดลองใช้ดูเพื่อให้แน่ใจว่าสื่อการเรียนการสอนนั้นสามารถใช้การได้ดี ถ้ามีข้อบกพร่องจะได้หาทางปรับปรุงแก้ไขได้ทันเวลาที่เพื่อการเรียนการสอนจะได้ดำเนินไปด้วยความเรียบร้อยตามแผนการที่วางไว้

(7) การวัดผล ทำให้ครูทราบว่าผู้เรียนเข้าใจสิ่งที่ครูสอนแล้วหรือไม่ตลอดจนเป็นเครื่องบอกให้ทราบเกี่ยวกับการสอนของครูตั้งแต่เริ่มต้นสอนว่าควรแก้ไขประการใดหรือไม่

ดังนั้น เนื้อหาวิชาและวิธีการสอนนั้น จัดได้ว่าเป็นสิ่งสำคัญประการหนึ่ง เพราะเนื้อหาในรายวิชาแต่ละวิชานั้น เป็นองค์ประกอบของการศึกษาที่กำหนดถึงคุณลักษณะหรือคุณสมบัติที่จำเป็น ที่ต้องการเพื่อให้เกิดกับผู้เรียน และนอกจากนี้ยังเป็นแนวทางกำหนดทิศทางของผู้เรียน เป็นเครื่องชี้ให้ผู้สอนและผู้เรียนจะต้องจัดการเรียนการสอนอย่างไร ประการใด และด้วยวิธีการใด ซึ่งเป็นการกำหนดคุณลักษณะ หรือพฤติกรรมที่พึงปรารถนา จะให้เกิดกับผู้เรียน และมีประสิทธิภาพมากที่สุด

กระทรวงศึกษาธิการ (2546 : 38-40) ได้กำหนดขอบข่ายภาระงานในการบริหารงานทั่วไปไว้ดังนี้

1. การดำเนินงานธุรการ ประกอบด้วย
 - 1.1 การวิเคราะห์สภาพงานธุรการของสถานศึกษาและระเบียบกฎหมาย แนวปฏิบัติที่เกี่ยวข้อง
 - 1.2 การวางแผนออกแบบงานธุรการ ลดขั้นตอนการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพ
 - 1.3 จัดบุคลากรรับผิดชอบงานธุรการและพัฒนาให้มีความรู้ ความสามารถในการปฏิบัติงานธุรการตามที่ระบบกำหนดไว้
 - 1.4 ติดตาม ประเมินผล และปรับปรุงงานธุรการของสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพ
2. งานเลขานุการคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย การดำเนินงานด้านธุรการในการจัดประชุมคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
3. การจัดทำสำมะโนผู้เรียน ประกอบด้วย การประสานงานกับชุมชนและท้องถิ่นในการสำรวจข้อมูล จำนวนนักเรียนที่จะเข้ารับบริการทางการศึกษาในเขตบริการของสถานศึกษา
4. การพัฒนาระบบเครือข่ายข้อมูลสารสนเทศ

- 4.1 สำรวัระบบเครือข่ายข้อมูลสารสนเทศ
- 4.2 จัดระบบฐานข้อมูลของสถานศึกษาเพื่อใช้ในการบริหารจัดการภายในสถานศึกษาให้สอดคล้องกับระบบฐานข้อมูลของเขตพื้นที่การศึกษา
- 4.3 นำเสนอและเผยแพร่ข้อมูลสารสนเทศเพื่อการบริหาร การบริการและการประชาสัมพันธ์ของสถานศึกษาแก่สาธารณชน
- 4.4 จัดระบบเครือข่ายข้อมูลสารสนเทศเชื่อมโยงกับ สถานศึกษาอื่นนับเขตพื้นที่การศึกษาและส่วนกลาง
5. งานเทคโนโลยีสารสนเทศติดตามผลการประชาสัมพันธ์ ข้อมูลสารสนเทศของสถานศึกษาแล้วนำผลที่ได้รับไปดำเนินการปรับปรุงแก้ไขพัฒนาให้เหมาะสม
6. การจัดระบบการบริหารและพัฒนาองค์กรศึกษา วิเคราะห์ข้อมูลสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการจำเป็นในการพัฒนาองค์กรของสถานศึกษา
7. การจัดระบบควบคุมภายใน ประกอบด้วย การวางแผน การจัดระบบการควบคุมภายในสถานศึกษาและปฏิบัติตามแผนอย่างเป็นระบบ
8. งานบริการสาธารณะประกอบด้วย
 - 8.1 มีการจัดระบบข้อมูลข่าวสารของสถานศึกษาเพื่อให้บริการสาธารณะ
 - 8.2 สถานศึกษาประเมินความพึงพอใจงานบริการสาธารณะจากผู้มาขอรับบริการ
9. งานเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา ประกอบด้วย
 - 9.1 ระดมจัดหาเทคโนโลยีเพื่อให้บริการงานการศึกษาต่าง ๆ ของสถานศึกษา
 - 9.2 ติดตามประเมินการใช้เทคโนโลยีทางการศึกษาเพื่อให้เกิดการใช้อย่างคุ้มค่า และเหมาะสมกับกระบวนการเรียนรู้
10. การส่งเสริมสนับสนุนด้านวิชาการ งบประมาณ บุคคล และบริหารทั่วไป ประกอบด้วย การจัดระบบส่งเสริม สนับสนุนและอำนวยความสะดวกในการบริหารงานวิชาการ การบริหารงบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริการงานทั่วไป
11. การประสานงานและพัฒนาเครือข่ายการศึกษา
12. การบริหารจัดการอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อม
13. การรับนักเรียน
14. การส่งเสริมและประสานงานการจัดการศึกษาในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย
15. การส่งเสริมกิจการนักเรียน
16. การประชาสัมพันธ์

17. งานที่ไม่ได้ระบุไว้ในงานอื่น

สรุปได้ว่า การบริหารงานทั่วไปเป็นการดำเนินงานกิจกรรมที่สนับสนุนการดำเนินงานของสถานศึกษาที่เกี่ยวกับงานด้านวิชาการ การบริหารงานงบประมาณ และการบริหารงานด้านบุคคล เพื่อให้การดำเนินการด้านการบริหารนั้นสามารถดำเนินต่อไปได้อย่างคล่องตัวและมีประสิทธิภาพสูงสุดดังที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้ให้มีการกระจายอำนาจในด้านการบริหารทั้ง 4 ด้านคือ การบริหารงานวิชาการ การบริหารงานงบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารงานทั่วไปเพื่อให้สถานศึกษาได้บริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพและพัฒนาผู้เรียนจนเกิดคุณภาพสูงสุด

2. แนวคิดทฤษฎีและรูปแบบในการสอนสังคมศึกษา

แนวคิดทฤษฎีและรูปแบบในการสอนสังคมศึกษา (ทิตินา แคมมณี, 2528 : 22-23) คือระบบการสอนอันเป็นศาสตร์แขนงหนึ่งที่มีศัพท์เฉพาะทางวิชาการใช้เป็นจำนวนมากนักการศึกษาหลายท่านได้สังเกตพบว่าทุกครั้งที่มีการทฤษฎีหรือแนวคิดใหม่ทางการศึกษาเกิดขึ้นจะมีคำศัพท์ใหม่ ๆ เกิดขึ้น เพื่อใช้อธิบายแนวคิดที่ค้นพบ แม้ว่าบางครั้งแนวคิดที่อธิบายจะมีการใช้แนวคิดเก่าซึ่งมีคำศัพท์เฉพาะอยู่แล้วผู้ที่คิดค้นแนวความคิดใหม่ ก็มักจะอธิบายโดยใช้คำศัพท์ของตนมากกว่าการใช้คำศัพท์เดิมที่มีอยู่แล้วเป็นเหตุให้คำศัพท์เฉพาะทางการศึกษามีเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ บางทีอาจก่อให้เกิดความสับสนระหว่างผู้ใช้หรือผู้ปฏิบัติที่เป็นนักศึกษาที่ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับศาสตร์เหล่านี้และปัญหาที่มักพบเห็นอย่างชัดเจนก็คือเกิดความเข้าใจที่ไม่ตรงกันในการสื่อสารเพราะต่างคนต่างใช้คำศัพท์ในความหมายของตนเองส่งผลให้ผู้เรียนที่อ่านตำราต่าง ๆ แล้ว ไม่สามารถสรุปหรือแยกแยะความแตกต่างของความหมายของคำศัพท์ต่าง ๆ ที่ใช้ปะปนกันได้

ด้วยเหตุนี้ วิทยาการการสอนสังคมศึกษาจึงต้องมีความพยายามศึกษาค้นคว้า วิเคราะห์แยกแยะและเปรียบเทียบการใช้คำศัพท์ของนักการศึกษาต่าง ๆ เพื่อจัดระเบียบความหมายของศัพท์วิชาการต่าง ๆ ให้เห็นเป็นความเหมือนและความต่างซึ่งมักจะไม่สามารถจำแนกได้อย่างเด็ดขาดชัดเจน เนื่องจากการใช้คำศัพท์เหล่านั้นมากมายที่เหลื่อมหรือซ้อนกันอยู่ แต่ก็สามารถช่วยให้ผู้เรียนสามารถศึกษาค้นคว้าศาสตร์ทางด้านนี้ได้สะดวกและรวดเร็วขึ้นรวมทั้งช่วยให้ครูผู้นำระบบการสอนทางด้านนี้ได้สะดวกและรวดเร็วขึ้น รวมทั้งช่วยให้ครูผู้นำทฤษฎีและหลักการทั้งหลายไปใช้ไม่ให้เกิดความสับสน

ทรัพยากรวิทยาการการสอน

หลักการและแนวคิด เกี่ยวกับทรัพยากรวิทยาการการเรียนรู้และการสอนที่ได้รับการเผยแพร่และได้รับความสนใจนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนกันมากในปัจจุบันมาเสนอเพื่อให้พระสงฆ์ที่เป็นครูผู้สอนสนใจได้ศึกษาและเลือกนำไปปฏิบัติใช้ในการจัดการเรียนการสอนเป็นที่นิยมมากในปัจจุบันมาเสนอเพื่อให้ครู

พระผู้สอนตลอดถึงผู้สนใจได้ศึกษาและเลือกนำไปใช้ตามความเหมาะสมกับวัตถุประสงค์และสถานการณ์ (ทีศนา แคมมณี, 2557 : 110)

เพื่อความเป็นระบบระเบียบเรียบร้อยในการนำเสนอข้อมูล ผู้จัดทำงานวิจัยจึงได้พยายามจัดข้อมูล บรรดาความรู้ทั้งหลายให้เป็นหมวดหมู่ ซึ่งจะช่วยให้ผู้อ่านสามารถศึกษาข้อมูลความรู้ดังกล่าวได้อย่างสะดวก และเข้าใจได้ดีไม่มีความสับสนแต่เพียงตระหนักว่า การจัดหมวดหมู่เหล่านั้นมิได้เป็นการขีดเส้นที่ตายตัว การจัด ทรัพยากรวิทยายการการสอนให้เป็นหมวดหมู่ที่แตกต่างกันได้ แล้วแต่เกณฑ์และการพิจารณาของผู้จัด ใน ที่นี้ ขอนำเสนอการจัดหลักวิทยายการการสอนและแนวคิดในการจัดการเรียนการสอนออกเป็น 3 หมวด โดยใช้ บทบาทการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอนของครูและนักเรียนและจุดเน้นอันเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะ ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้เป็นเกณฑ์ในการจัดหมวดหมู่ทรัพยากรวิทยายการการสอน

วิทยาการที่เนื่องด้วยการสอน ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ ในมาตรา ๔ ได้ให้ความหมายของการศึกษาไว้ “การศึกษา” หมายความว่า กระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคมโดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การ สืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้ขึ้นเกิดจากการ จัดสภาพแวดล้อม สังคม การเรียนรู้และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

คำว่า “การศึกษา” (Education) (อินถา ศิริวรรณ ดร., 2544 : 47-48) มีรากศัพท์มาจากภาษา ลาติน 2 คำ คือ Educe ซึ่งแปลว่า “บำรุง, เลี้ยง, อบรม, รักษา, ทำให้เจริญงอกงาม (to nurture, to rear, to raise) และคำ Educate แปลว่า “ชักนำ หรือ ดึงออกมา” (to lead from, to draw out) รากศัพท์คำ แรกซึ่งหมายถึงการอบรมสั่งสอนให้เกิดความเจริญงอกงามนั้น เป็นความหมายของการศึกษาที่ยึดถือกันมาจน ปัจจุบัน ส่วนคำหลังนั้นถือว่าการศึกษาเป็นเพียงการชักนำให้บุคคลรู้จัก และตระหนักในคุณสมบัติที่มีอยู่ในตัว คนแต่ละคน เพื่อจะได้ใช้ความสามารถที่มีอยู่ตามธรรมชาตินั้นได้เต็มที่ ความเชื่อในความหมายตามรูปศัพท์ที่ กล่าวข้างต้น ได้มีนักวิชาการทางการศึกษาหลายท่านได้ให้ความหมายและได้กล่าวถึงการศึกษา ดังนี้

พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต) (2539 : 7) กล่าวถึงการศึกษาของไทยไว้ว่า “เรื่องที่เกี่ยวข้องกับ การศึกษา คือสังคมทั้งหมด ตามปกติเรามักจะมองสังคม โดยเริ่มต้นจากปัญหาถ้าไม่พูดถึงปัญหาโดยตรง ก็พูด ถึงสภาพการศึกษาที่เกี่ยวข้องถึงสภาพทางสังคมหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่าสภาพตัวตน การพัฒนาการศึกษาควร มุ่งไปที่การพัฒนาคุณภาพที่ตัวตน เพราะตัวคนเป็นตัวเชื่อมระหว่างการศึกษากับสังคม คนเป็นผู้แสดงออกเป็น ผลปรากฏของการศึกษาแล้วตัวคนที่ได้รับการศึกษาก็ไปแสดงผลทางสังคม กล่าวสั้น ๆ ว่าการศึกษาแสดงออก ที่ตัวคนแล้วคนไปแสดงออกที่สังคมเราจะมีสภาพสังคมอย่างไรหรือปัญหาสังคมอะไรก็เกิดจากคนนี้ถ่ายทอด ออกไป เพราะฉะนั้นจะมองให้ใกล้ชิดกับการศึกษาจึงควรมองที่ตัวคน”

ปิ่น มุกกันต์ (2539 : 7) นักพูดลือนามในอดีตของไทยเรา เริ่มชีวิตการเป็นนักพูดจากการเป็นสามเณร ซึ่งท่านเทศน์ได้ไพเราะและมีสาระที่ดีมาก ต่อมาได้อุปสมบทที่วัดเกาะได้รับฉายาในพระพุทธศาสนาว่า “วิริยาภโร” ในขณะที่เป็นพระท่านก็เป็นพระนักเทศน์ที่มีชื่อเสียง ท่านต้องเดินทางไปเทศน์ยังต่างจังหวัด ซึ่งต้องเดินทางเป็นประจำ สำหรับลีลาการเทศน์ของท่านในขณะนั้น ท่านมักจะประยुต์แนวความคิดและวิธีการใหม่ๆ เพื่อนำมาใช้ในการเทศน์ อีกทั้งท่านมีน้ำเสียงที่ห้าวๆ แต่มีความแจ่มใส สามารถสะกดใจผู้ฟังได้ จึงทำให้การเทศน์ของท่านมีสาระเร้าใจคนฟังอยู่ตลอดเวลา อีกทั้งทำให้เกิดความสนุกไม่เบื่อ ฟังง่าย นับได้ว่าเป็นนักเทศน์ที่มีความคิดก้าวหน้า กล้าคิด กล้าทำ ในยุคนั้น สำหรับวิธีการฝึกการพูดของ พันเอก ปิ่น มุกกันต์ ท่านได้เขียนและพูดไว้ในหลายที่จึงสามารถสรุปย่อ ๆ ได้ดังนี้

วิธีที่ 1 ท่องจำเอาคำพูดของท่านผู้อื่น ตอนที่พันเอก ปิ่น มุกกันต์ ได้เริ่มฝึกการพูดใหม่ๆ ตอนสมัยเป็นสามเณร ท่านมีความประทับใจนักเทศน์ท่านหนึ่งคือ ท่านเจ้าคุณพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ สิริจันโท วัดบรมนิวาส ซึ่งเป็นพระนักเทศน์ที่ไปเทศน์ที่ไหนคนชอบคนอยากฟัง ท่านจึงได้ไปฟังการเทศน์แล้วก็จดจำคำพูดอีกทั้งเมื่อได้รับหนังสือพระธรรมเทศนาภังค์ อัตตาทิ อัตตโน นาโถ ท่านได้ท่องจำคำเทศน์จนคล่องปาก วันหนึ่งชาวบ้านได้นิมนต์ท่านไปเทศน์งานบุญแห่งหนึ่ง ท่านก็ได้เทศน์ปากเปล่าตามที่ท่านได้ท่องจำเอาไว้ จนกระทั่งชาวบ้านติดอกติดใจ ต่อมาท่านก็ได้มีการขยายต่อเติมเชื่อมคำพูดต่าง ๆ ลงไปในภังค์เทศน์นั้นจนกระทั่งเกิดความสมบูรณ์ขึ้น

วิธีที่ 2 ขยันตามฟังคนอื่นพูด พันเอก ปิ่น มุกกันต์ มักจะติดตามฟังคนที่พูดเก่งและคนที่พูดไม่เก่งเพื่อศึกษาดูสไตล์ เวลาฟังก็จะจดจำว่าตรงไหนดีท่านก็จะนำไปใช้ ตรงไหนไม่ดีท่านก็ทิ้งไป สำหรับการฟังท่านจะติดตามฟังนักพูดท่านหนึ่ง ๆ หลาย ๆ ครั้ง ไม่ใช่ฟังนักพูดท่านนั้น เพียงแค่ครั้งเดียวแล้วไม่ไปฟังอีก เพราะการติดตามฟังซ้ำ ๆ จะทำให้เราทราบสไตล์ของนักพูดท่านนั้น

วิธีที่ 3 หัดอ่านหนังสือให้เป็น พันเอก ปิ่น มุกกันต์ กล่าวว่า การอ่านหนังสือออกกับการอ่านหนังสือเป็นไม่เหมือนกันการอ่านที่ว่า ท่านหมายถึง การหัดอ่านออกเสียง อ่านให้เหมือนกับการพูด คือต้องมีเสียงสูง เสียงต่ำ มีหนัก มีเบา มีประโยคสั้น ประโยคยาว มีเว้นวรรค มีหยุด ฉะนั้นการอ่านหนังสือต้องทำให้เหมือนกับการพูด ฉะนั้นขอให้ฝึกอ่านหนังสือออกเสียงไม่ใช่อ่านหนังสือในใจ

วิธีที่ 4 หัดย่อความ ขยายความ พันเอก ปิ่น มุกกันต์ กล่าวว่า การฝึกย่อความและขยายความมีประโยชน์ในการเป็นนักพูดและนักเขียนเป็นอันมาก และท่านแนะนำให้ฝึกบ่อยๆ ก่อน การย่อความของท่านเปรียบดังการเก็บของลงในกระเป๋าดูเดินทาง ต้องรู้ว่าชนิดและขนาดของของที่จะใส่ลงไปจึงจะบรรจุได้ดี อีกทั้งต้องรู้ว่าอะไรควรใส่ก่อนและใส่ทีหลังซึ่งจำเป็นจะต้องมีการวางแผน การขยายความ ท่านเปรียบเสมือน การรื้อของออกจากกระเป๋ ผู้รื้อจะต้องเข้าใจว่าจะเอาอะไรขึ้นมาก่อนจะเอาอะไรขึ้นมาทีหลัง คล้าย ๆ กับการบรรจุและพันเอก ปิ่น มุกกันต์ ท่านแสดงความคิดเห็นว่า การบรรจุยากกว่าการรื้อเพราะคนบรรจุเป็นมักรื้อเป็นทุก

คน แต่คนรื้อเป็นไม่แน่ว่าจะบรรจุเป็นทุกคน คือวิธีการฝึกการพูดของ พันเอก ปิ่น มุทุกันต์ โดยย่อ ๆ หากว่าท่านผู้อ่านต้องการศึกษาเพิ่มเติม ท่านสามารถไปหาอ่านได้เพิ่มเติมจากหนังสือประวัตินักพูดไทย เล่มที่ 1

หลังจากบวชได้เป็นเวลานาน ต่อมา พันเอก ปิ่น มุทุกันต์ จึงได้ตัดสินใจลาสิกขา แล้วก็ได้เข้าสอบเป็นอนุศาสนาจารย์กองทัพบกซึ่งสอบข้อเขียนได้ที่ 1 หลังจากนั้นก็ถูกเชิญให้ไปพูดในหลายๆหัวข้อให้กับผู้คนในหลายๆ กลุ่มซึ่งภาพพจน์ของท่านในเวลานั้น ท่านเป็นนักพูดธรรมดาทางวิทยุโทรทัศน์และวงอภิปรายในสถาบันต่าง ๆ เช่น มหาวิทยาลัย วิทยาลัย โรงเรียนนายร้อย โรงเรียนนายอำเภอ เป็นต้น

ในเวลาต่อมา ได้มีคนนำเอาคำพูดของท่านมาทำเป็นหนังสือแล้วก็ถูกตีพิมพ์เป็นจำนวนมาก นับเป็นมรดกที่สำคัญที่ท่านส่งมอบให้กับสังคมไทย

สรุปว่า การศึกษานั้นเป็นเรื่องของความเป็นไปตามธรรมชาติและตั้งอยู่บนฐานของความจริงอย่างธรรมชาติ และเป็นกระบวนการที่ส่งเสริมให้บุคคลเกิดการเจริญเติบโตและมีความงดงามทางกาย อารมณ์ และสติปัญญา และนอกจากนี้การศึกษายังเป็นกระบวนการศึกษาที่ทำให้คนเป็นคน ด้วยการพัฒนาอย่างบริบูรณ์และพัฒนาตลอดเวลาอย่างต่อเนื่อง ชีวิตและกิจกรรมทุกอย่างของมนุษย์ต้องมีการปรับปรุง และไม่ประมาทเพื่อให้เป็นคนเก่ง เป็นคนดีและอยู่อย่างมีความสุขโดยผ่านการเรียนการสอนและการเรียนรู้จากสถานที่ต่าง ๆ

3. องค์ประกอบของบุคคลในการสอนสังคมศึกษา

3.1 ครู อาจารย์ ผู้สอน คือผู้ที่กำหนดบทบาทสำคัญในการเรียนการสอน ให้เป็นกระบวนการที่เสริมสร้างให้ผู้เรียนมีความสามารถในการเรียนรู้เป็นสำคัญซึ่งการสอนจะเป็นกระบวนการที่ใช้ในการชักนำให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะตามที่หลักสูตรได้กำหนดไว้ ดังนั้น การสอนจึงเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างยิ่งของการศึกษาที่จะส่งผลต่อผู้เรียน คุณภาพของการศึกษาจะขึ้นอยู่กับตัวผู้เรียน คือ ครู อาจารย์เป็นสำคัญ โดยที่

วิจิตร อวาทะกุล (2528 : 20) ได้กล่าวว่า มหาวิทยาลัยจะมีชื่อเสียงดีเด่นเป็นที่นิยมเป็นเลิศทางวิชาการได้ มิใช่อยู่ที่หลักสูตร ดีกอาคาร สถานที่ที่สวยงามเท่านั้น แต่มหาวิทยาลัยจะต้องรู้จักค่าของอาจารย์ที่มีคุณภาพในการสอนมหาวิทยาลัยนั้น ๆ จึงจะดีเด่นขึ้นมาได้

นพพร พานิชสุข (2527 : 25-32) กล่าวว่า ความสำคัญของครูอาจารย์นั้น ปัจจุบันสังคมยังคงให้การยกย่องเทิดทูนอาชีพครูมาโดยตลอด ดังจะเห็นได้จากในแต่ละปีจะจัดให้มีพิธีไหว้ครูขึ้นในแต่ละสถาบันการศึกษาไม่ว่าจะเป็นการเรียนระดับใดก็ตามจากความสำเร็จของครู อาจารย์ดังกล่าวแล้วยังสรุปลักษณะของผู้สอนไว้ 2 ลักษณะ คือ

3.2 ธรรมชาติของผู้สอน ผู้สอนควรจะมีความรู้ในเนื้อหาวิชา คือรู้ถึงเหตุผลที่มาของความรู้นั้น มองเห็นความสัมพันธ์และความสำคัญของวิชา รู้จักตัวผู้เรียนและรู้เรื่องการบริหารงานทั่วไป

ผู้สอนควรมีความรัก และศรัทธาในตัวผู้เรียนมีความหวังดี และเต็มใจที่จะเห็นซึ่งความก้าวหน้าของตัวผู้เรียนส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความรู้และความก้าวหน้าอย่างมีประสิทธิภาพ

ผู้สอนควรมีความสามารถในการทำและปฏิบัติได้ คือมีความสามารถในการดำเนินการสอนเป็นอย่างดี มีทักษะในการติดต่อสัมพันธ์และเป็นที่ปรึกษาทางวิชาการได้เป็นอย่างดี

3.3 ลักษณะพิเศษของผู้สอน ควรเป็นคนที่รู้จักคิด วิเคราะห์ วิพากษ์วิจารณ์ในบทเรียนได้อย่างลึกซึ้ง ควรเป็นผู้มีความสามารถในการประยุกต์และใช้ความรู้ต่าง ๆ สามารถชี้ให้ผู้เรียนนำสิ่งที่สอนไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้

ควรจะเป็นผู้ที่มีความสามารถในการโต้ตอบ ถกเถียง อภิปราย และควรมีเทคนิควิธีการช่วยกระตุ้นเตือนให้ผู้เรียนได้แสดงออกอย่างมีเหตุผลอย่างเต็มที่และจริงจัง เพราะผู้เรียนในระดับอุดมศึกษาเป็นผู้ที่มีประสบการณ์และความคิดอ่านมากมายจึงควรให้เขามีโอกาสได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นต่าง ๆ ร่วมกับผู้สอน ได้อย่างเต็มที่ผู้สอนควรมีเทคนิคในการกระตุ้นให้ผู้เรียนศึกษาด้วยตนเองให้มากที่สุด

4. หลักการและรูปแบบในการสอนสังคมศึกษา

กรมการฝึกหัดครู (2520 : 363-371) ทำการวิจัยเรื่องลักษณะของครูที่ดีโดยการสอบถามจากบุคลากรหลายฝ่าย คือจากตัวนักเรียน ผู้ปกครอง ครู ศึกษานิเทศก์ ผู้บริหารการศึกษา และผู้ทรงคุณวุฒิ มีผลการวิจัยสรุปได้ว่า

1. ด้านคุณธรรมและความประพฤติ ควรมีความเที่ยงธรรม ความซื่อสัตย์ การตรงต่อเวลา ร่าเริง เสียสละ วาจาสุภาพเรียบร้อย เป็นกันเองกับเด็กได้ เป็นตัวอย่างในความประพฤติดี มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี แต่งกายสุภาพเรียบร้อย มีบุคลิกลักษณะที่ดี มีความสุภาพอ่อนโยน เว้นจากอบายมุขต่าง ๆ ไม่ทำตัวเสเพล มีระเบียบวินัย มีอารมณ์มั่นคง มีความเมตตาปราณี ปกครองแบบประชาธิปไตย เป็นคนมีเหตุผล รู้จักสิทธิหน้าที่

2. การยึดมั่นในสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ เป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับบุคคลที่ทำหน้าที่เป็นครู เพื่อสามารถให้การศึกษาก่อนชนของชาติ ให้มีความรักและหวงแหนในสิ่งที่เป็นองค์ประกอบสำคัญของความเป็นไทย

3. มีความรับผิดชอบต่องานที่ทำงาน รู้จักเตรียมการสอนเพื่อให้ผลการเรียนของนักเรียนบรรลุถึงเป้าหมายที่ต้องการ เอาใจใส่ในการสอนและการอบรมความประพฤติ ปลุกฝังค่านิยมอันดีงามให้แก่นักเรียน มีความขยันขันแข็ง มีความกระตือรือร้นที่จะทำหน้าที่ของตนให้ดีที่สุด มีศรัทธาต่ออาชีพครู และอุทิศตัวเพื่อการศึกษาของนักเรียน

4. มีความสามารถในการใช้ภาษาสื่อสาร รู้จักหลักการพูด การอธิบายให้บทเรียนแจ่มชัด รู้จัดใช้ภาษาอย่างถูกต้อง

5. เอาใจใส่ค้นคว้าหาความรู้อยู่เสมอ รู้แลตามความเคลื่อนไหวทางการศึกษาอยู่เสมอ โดยเฉพาะแผนการศึกษาแห่งชาติและหลักสูตรรู้จักปรับปรุงการสอนให้ใหม่และเหมาะสมอยู่ตลอด หาโอกาสที่จะปรับปรุงตัวเองในด้านวิชาการให้ก้าวหน้าอยู่เสมอ

ชาญชัย อินทรประวัติ (2523 : 33) ได้เสนอข้อคิดเห็นของผู้สอนที่ดีควรมีคุณลักษณะ ดังนี้

1. ลักษณะส่วนตัวดี การที่ผู้สอนมีคุณลักษณะส่วนตัวที่ดี จะทำให้ผู้เรียนเกิดความพึงพอใจในตัวผู้สอน มีผลทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี ด้วยเหตุนี้ผู้สอนควรมีบุคลิกภาพของการเป็นครู คือแต่งกายเหมาะสม สุภาพอ่อนโยน เมตตา กรุณา กระตือรือร้น มีลักษณะเป็นผู้นำ มีอารมณ์ขันเหมาะสม มีศรัทธา และมีความภาคภูมิใจในความเป็นครู

2. มีความรู้ทั่วไปอย่างกว้างขวาง ซึ่งประกอบด้วยความรู้หลาย ๆ ด้าน เช่น ด้านสังคมวิทยา ด้านมานุษยวิทยา ด้านปรัชญา ด้านภาษาศาสตร์ ด้านศิลปะ และด้านวัฒนธรรม เป็นต้น

3. มีความรู้ความสามารถในวิชาที่สอน

4. มีความสามารถในการสอน ซึ่งมีองค์ประกอบดังต่อไปนี้

4.1 มีความเข้าใจในจุดมุ่งหมายของการศึกษาและจุดมุ่งหมายของวิชาที่สอน

4.2 มีความเข้าใจในหลักสูตรของวิชานั้น

4.3 มีความสามารถในการวางแผนการสอน

4.4 มีความเข้าใจในหลักการเรียนรู้และการสอน

4.5 มีความสามารถในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า

4.6 มีการใช้อำนาจในการเป็นผู้นำ

4.7 ความสามารถในการพูดบรรยายหรือเสนอความคิดเห็นของตนต่อผู้อื่น

4.8 เป็นผู้มีความใจกว้างและเป็นผู้มีประชาธิปไตย

คึกฤทธิ์ ปราโมช, ม.ร.ว. (2528 : 1-5) ได้สรุปลักษณะของครูที่ดีในความรู้สึกรู้สึกคนไทยว่า ต้องเป็นผู้มีวิชาความรู้สูงมีความสามารถในการเป็นครูถ่ายทอดได้แจ่มแจ้งต้องทันต่อการเปลี่ยนแปลงความก้าวหน้าทางวิชาการ ต้องติดตามความก้าวหน้าและทันสมัยอยู่เสมอ และลักษณะที่สำคัญอีกประการ คือต้องมีความอดทนหรือขันติธรรมและมีความเมตตาธรรม

ไกรยุทธ ธีรตยาคินันท์ (2528 : 15-16) ได้กล่าวถึงอาจารย์ที่ดีในมหาวิทยาลัยว่า ควรเป็นนักวิชาการซึ่งคุณสมบัติของนักวิชาการมีโดยสรุปดังนี้

1. มีความใฝ่รู้ อยากรู้ความหมายของสิ่งต่าง ๆ ของปรากฏการณ์รอบตัว

2. มีฉันทะ ความพอใจ ชอบใจในวิชาที่ตนสอน

3. มีความขยันหมั่นเพียรในการทำงานที่ตนรับผิดชอบ

4. มีความกล้าหาญที่จะแสดงความคิดเห็นของตนต่อคนทั่วไป

5. มีจรรยาบรรณ ไม่บิดเบือนความรู้เพื่อสนองผลประโยชน์ของตัวเอง

แม้ว่าจะมีผู้เสนอแนะและสรุปลักษณะของครู อาจารย์ที่ดีไว้มากมาย แต่ในความเป็นจริงแล้วในสถาบันศึกษาต่าง ๆ ก็ยังปรากฏครูอาจารย์ที่ขาดคุณลักษณะของการเป็นครูที่ดีได้เท่าที่ควรและจากความเห็นของนักวิชาการดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่า องค์ประกอบด้านครู อาจารย์ผู้สอนนั้น มีความสำคัญต่อการจัดการเรียนการสอน เพราะถ้าสถานศึกษาใดมีผู้สอนที่มี องค์ประกอบหรือคุณลักษณะที่ดี คือประกอบด้วย ความรู้ ความสามารถ และมีความตั้งใจในวิชาชีพครู ย่อมทำให้การเรียนการสอนนั้นเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถนำไปสู่สถานศึกษานั้น ๆ เจริญก้าวหน้าต่อไปอย่างมีประสิทธิภาพ

สุปรีชา หิรัญโร (2526 : 179) ได้กล่าวว่า ปัจจัยในการอำนวยความสะดวก หรือการส่งเสริม การเรียนการสอนนั้น หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่อยู่แวดล้อมตัวผู้เรียนที่มีผลต่อการเรียนการสอนของผู้เรียนได้มีประสิทธิภาพมากที่สุด ดังนั้น จึงเป็นหน้าที่ของสถานศึกษาที่จะต้องจัดสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้และการพัฒนาการในด้านต่าง ๆ ให้แก่ผู้เรียนเนื่องจากสภาพแวดล้อมของสถานศึกษามีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นอย่างมาก สามารถส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านความรู้ อุดมคติ เจตคติ ทักษะ พฤติกรรม และบุคลิกภาพของผู้เรียน ไปสู่จุดหมายของสถาบันการศึกษาได้

นัยนา อ่างสันติกุล (2522 : 16) ได้ให้ความหมายว่า จากสภาพแวดล้อมมหาวิทยาลัย คือ การรับรู้ พฤติกรรม เหตุการณ์ สถานที่ หรือลักษณะใด ๆ ในสถานศึกษาที่ผู้เรียนจะสังเกต หรือรับรู้ได้ ก่อให้เกิดผลที่จะส่งเสริมหรือขัดขวางความก้าวหน้าของการพัฒนาความรู้ ความคิด ทักษะ และทักษะในวิชาชีพที่ตนกำลังศึกษาเล่าเรียน

จากความคิดเห็นดังกล่าว สามารถสรุปการอำนวยความสะดวก หรือการส่งเสริมการเรียนการสอนนั้น หมายถึงสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ภายในสถานศึกษานั้น ๆ ซึ่งมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้และพัฒนาการด้านต่าง ๆ ซึ่ง

วิจิตร วรุตบางกูร (2524 : 151) ได้กล่าวว่า สิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวกับความร้อน หนาว สี แสง เสียง เหล่านี้จะส่งผลต่อทัศนคติและจิตใจของผู้ใช้อาคารนั้น ๆ ดังนี้

แสงสว่าง มีบทบาทสำคัญในการสื่อการรับความรู้ จึงจำเป็นต้องจัดให้แสงสว่างในอาคารเรียน ห้องเรียนมีระดับมองเห็นได้ดี สบายตาและชัดเจน

สี ในสถานศึกษามีบทบาทสำคัญมาก ในการสร้างบรรยากาศความสวยงาม ความมีชีวิตชีวา น่าดู ช่วยเพิ่มความสว่างให้แก่อาคารเรียน ห้องเรียนโดยทั่ว ๆ ไป สีทาภายในอาคารเรียนจะใช้สีอ่อน ๆ เพราะจะช่วยสร้างบรรยากาศให้ร่มรื่นน่าอยู่

อุณหภูมิ เป็นปัจจัยสำคัญอีกอย่างหนึ่ง เพราะเป็นสิ่งที่ทำให้สุขสบายทางร่างกาย ถ้าอากาศไม่ค่อยถ่ายเท ลมพัดผ่านไม่สะดวก อากาศอบอ้าว จะมีผลต่อสภาพร่างกายของตน ทำให้หงุดหงิด สภาพเช่นนี้ทำให้ผู้สอนและผู้เรียนไม่มีสมาธิหรือไม่สนใจในการเรียนการสอน

เสียง เสียงที่เกิดจากภายนอกที่รบกวนการเรียนการสอน จนทำให้รู้สึกรำคาญ หงุดหงิด ตึงเครียด กระวนกระวาย เพราะเสียงที่รบกวนเป็นอุปสรรคต่อการสื่อความหมายระหว่างผู้สอนและผู้เรียน การเปล่งเสียงเพื่อแข่งกับเสียงรบกวนต่าง ๆ อาจทำให้เหนื่อยกว่าปกติ นอกจากนั้นยังรบกวนสมาธิในการเรียนการสอนอีกด้วย

จะเห็นได้ว่า ห้องเรียนนั้น จัดได้ว่าเป็นปัจจัยสำคัญในการเรียนการสอนเป็นอย่างยิ่ง และมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียน เพราะว่าห้องเรียนเป็นสิ่งอำนวยความสะดวกที่ส่งเสริมการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ ดังนั้น ห้องเรียนควรจะต้องมีความเอื้อต่อการเรียนการสอนคือต้องมีลักษณะแวดล้อมที่ดี

5. บทสรุป

สรุปได้ว่า ครู คือผู้ทำหน้าที่สอนหรือถ่ายทอดความรู้วิชาชีพ ส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมและนำความรู้ใหม่ไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์แก่สังคมและเป็นอาชีพที่มีเกียรติควรแก่การเคารพบูชาและครูจะต้องเป็นผู้ที่ทำหน้าที่ได้หลายอย่างเป็นทั้งผู้สอน ผู้อบรมบ่มนิสัย ผู้ให้บริการ ผู้นำด้านจิตวิญญาณ เป็นแม่แบบ เป็นผู้สร้างสรรค์ทรัพยากรมนุษย์ทุกอาชีพที่เป็นไปในทางสุจริตทั้งหมด จะต้องผ่านมาจากความฉลาดสามารถฝีมือของครูทั้งสิ้น ครูเป็นผู้นำ เป็นผู้เปิดประตูทางวิญญาณของศิษย์ไปสู่คุณธรรมชั้นสูง

1) ครู คือผู้อบรมสั่งสอนถ่ายทอดวิชาความรู้ให้แก่ศิษย์ เป็นผู้มีความหนักแน่นควรแก่การบูชาของศิษย์ 2) ครู คือ ผู้ประกอบอาชีพอย่างหนึ่งที่ทำหน้าที่สอนและมักจะใช้กับผู้สอนในระดับต่ำกว่าวิทยาลัยและมหาวิทยาลัย หรือสถาบันอุดมศึกษา

ครู คือ แม่พิมพ์ของชาติ หมายถึง เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ศิษย์ที่จะเอาเยี่ยงอย่าง ครูจึงได้รับฉายาว่าเป็น “แม่พิมพ์ของชาติ” สืบมาจนทุกวันนี้ 3) ครู คือ ผู้แจวเรือจ้าง หมายถึง อาชีพครูเป็นอาชีพที่ไม่ก่อให้เกิดความร่ำรวย ครูต้องมีความพอใจในความเป็นอย่างสงบเรียบร้อย อย่าหวั่นไหวต่อลาภยศ ความสะดวก ความสบาย พึงรักษาและศรัทธาต่ออาชีพที่จะต้องช่วยผู้อื่นให้ประสบความสำเร็จความเจริญก้าวหน้ายิ่ง ๆ ขึ้นไป

6. เอกสารอ้างอิง

- กรมการฝึกหัดครู. (2520). *เรื่องลักษณะของครูที่ดี*. รายงานผลการวิจัย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรมตำรวจ.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2542). *การพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี*. กรุงเทพฯ : กรมการศาสนา.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2546). *การบริหารสถานศึกษาที่เป็นนิติบุคคล*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.

- ไกรยุทธ ชีรตยาคินันท์. (2528). *มาเป็นนักวิชาการกันเถอะ*. ในรายงานการสัมมนาแนวทางการพัฒนาอาจารย์ในมหาวิทยาลัยมหิดล. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหิดล.
- คึกฤทธิ์ ปราโมท, ม.ร.ว. (2528). *อาจารย์ที่ดี*. ในรายงานการสัมมนาแนวทางการพัฒนาอาจารย์มหาวิทยาลัยมหิดล. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหิดล.
- จินตนา ยูนิพันธ์. (2527). *การเรียนการสอนทางพยาบาลศาสตร์*. ภาควิชาพยาบาลศึกษา. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชาญชัย อินทรประวัติ. (2523). *วิธีสอนทั่วไปและการสอนแบบจุลภาพ*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). สงขลา: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา.
- ทิตนา แคมมณี. (2526). *ศาสตร์การสอน*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นพพร พานิชสุข. (2527). *เรามารู้จักและทำความเข้าใจกับจรรยาบรรณของครูกันอีกครั้ง*. สารสภาอาจารย์ ฉบับสุดท้าย. รุ่นที่ 10.
- นัยนา อ่างสันติกุล. (2522). *การวิเคราะห์องค์ประกอบสภาพแวดล้อมมหาวิทยาลัยไทย*. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต. สาขาวิชาครุศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปิ่น มุทุกันต์. (2539). *พุทธศาสตร์กับการพัฒนามนุษย์*. กรุงเทพฯ : สหธรรมมิก.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2539). *จะพัฒนาจริยธรรมคนได้อย่างไร. พุทธศาสตร์กับการพัฒนามนุษย์*. กรุงเทพฯ : สหธรรมมิก.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2532). *รุ่งอรุณของการศึกษา*. กรุงเทพฯ : กระทรวงศึกษาธิการ.
- ลัดดา ศิริพันธ์. (2558). *การศึกษาสภาพการจัดการเตรียมการสอนกลุ่มสาระการงานอาชีพและเทคโนโลยี ช่วงชั้นที่ ๔ โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุราษฎร์ธานี*. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยสุราษฎร์ธานี.
- วิจิตร วรุตบางกูร. (2524). *การวางแผนผังและพัฒนาการศึกษา*. คณะศึกษาศาสตร์. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- วิจิตร อวาทะกุล. (2528). *มหาวิทยาลัยจะต้องมีอาจารย์ดี*. สารจากทบวงมหาวิทยาลัย.
- สุปรีชา หิรัญโร. (2526). *การวางแผนด้านอาคารและสภาพแวดล้อม*. ในเอกสารการสอนชุดวิชาวางแผนพัฒนาโรงเรียน หน่วยที่ 1 – 7. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- อินตา ศิริวรรณ, ดร. (2544). *พื้นฐานการศึกษา*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สุทรไพศาล.
- เอกศักดิ์ บุตรลับ. (2537). *ครูกับการสอน*, (พิมพ์ครั้งที่ 2). เพชรบุรี: (ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะวิชาครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏเพชรบุรี).

การบูรณาการวิธีการสอนของพระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต)
กับพฤติกรรมการเรียนรู้ของบลูม
The Integration Teaching Method of Phra Brahmapundit
(Prayoon Dhammacittô) and Bloom's learning behavior

ผศ.ดร.นิเวศน์ วงศ์สุวรรณ¹

อาจารย์ประจำภาควิชาหลักสูตรและการสอน¹

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย¹

Asst. Prof. Dr. Niwes Wongsuwan¹

Lecturer, Department of Curriculum and Instruction¹

Faculty of Education Mahachulalongkornrajavidyalaya University¹

Email: Niwes2000@gmail.com¹

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง การบูรณาการวิธีการสอนของพระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) กับพฤติกรรมการเรียนรู้ของบลูม (Bloom) ในครั้งนี้มีรูปแบบการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาวิธีการสอนของพระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) 2) เพื่อศึกษาพฤติกรรมการเรียนรู้ของบลูม (Bloom) 3) เพื่อการบูรณาการวิธีการสอนของพระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) กับพฤติกรรมการเรียนรู้ของบลูม (Bloom) ตามหลัก เช่น การศึกษาเพื่อพัฒนาศักยภาพ Learning to Know เรียนเพื่อรู้, การศึกษาเพื่อพัฒนาสมรรถภาพ Learning to Do เรียนเพื่อใช้ทำงาน, การศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพ Learning to Live Together เรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกันฉันญาติมิตร และการศึกษาเพื่อพัฒนามนุษยภาพ Learning to be คือพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ตามที่ตั้งไว้

ผลการวิจัย พบว่า : วิธีการสอนของพระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) พบว่า เป็นแบบ 1) แบบสากัจฉาหรือสนทนา ประกอบด้วยขั้นตอนการรับข้อมูล (สุตมยปัญญา) และการคิดค้นวิเคราะห์ข้อมูล (จินตามยปัญญา) วิธีคิดก็คือโยนิโสมนสิการ 2) แบบบรรยาย ให้สกัดความรู้จากข้อมูลข่าวสารด้วยตนเอง 3) แบบตอบปัญหา ให้มองความจริงรอบด้านทุกแง่มุม 4) แบบวางกฎข้อบังคับ ใช้ปัญญาคือความรู้ตน รู้คน รู้งาน รู้วิชาการ นั่นคือรู้รอบและรู้กว้างขยายไปครอบคลุมโลกภายนอก เป็นการวางกฎให้กับตัวเอง

วิธีการสอนของบลูม (Bloom) พบว่า เป็นแบบ 1) วิธีเร่งเร้า กระตุ้น และดึงดูดความสนใจให้ผู้เรียนอยากเรียน 2) วิธีบอกวัตถุประสงค์ ให้ผู้เรียนทราบถึงจุดประสงค์ของบทเรียน 3) วิธีทบทวนความรู้เดิม กระตุ้นให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้เนื้อหาใหม่ได้รวดเร็วยิ่งขึ้น 4) นำเสนอเนื้อหาใหม่ โดยพิจารณาลักษณะของ

ผู้เรียนเป็นสำคัญ 5) ชี้แนะแนวทางการเรียนรู้ ให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ที่ได้เรียนใหม่ผสมผสานกับความรู้เก่า 6) กระตุ้นการตอบสนองบทเรียน โดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม 7) ให้ข้อมูลย้อนกลับเพื่อให้น่าสนใจขึ้นและสอดแทรกอยู่ตามบทต่าง ๆ เป็นการทบทวนความรู้ 8) การประเมินผลการแสดงออก เป็นการทดสอบความรู้ใหม่ 9) สรุปและนำไปใช้เป็นส่วนสำคัญในขั้นตอนสุดท้ายที่บทเรียนจะต้องสรุปมโนคติของเนื้อหา

คำสำคัญ: บูรณาการ, วิธีการสอน, พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), บลุ่ม

Abstract

The research “The Integration Teaching Method of Phra Brahmapundit (Prayoon Dhammacittô) and Bloom’s learning behavior” was a Documentary Research. The objectives were 1) To study teaching Method of Phra Brahmapundit (Prayoon Dhammacittô) 2) To study Bloom’s learning behavior. 3) To Integrate teaching method of Phra Brahmapundit (Prayoon Dhammacittô) and Bloom’s learning behavior. There were according to Learning to Know, Learning to Do, Learning to Live Together and Learning to be for perfectly human development as set.

The result found that: Teaching Method of Phra Brahmapundit (Prayoon Dhammacittô) found that patter 1) for Dhamma talking or conversation consist of data for listening and analyzing data for thinking that mean Yonisomanasikarn. Patter 2) for description by sprint knowledge off from information by one-self. Patter 3) for problem by look for the truth all around. Patter 4) for rule by using wisdom mean one-self man work academic. There were mean knowing and how wide until cover outside by setting rule for one-self.

Bloom’s behavior method found that patter 1) motivation activate and inviting for those who be inquisitive. Patter 2) Telling the objective for learners according to chapter. Patter 3) Revising original knowledge then motivate learners selecting new matter by quickly. Patter 4) to present new matter by considering for child-center. Patter 5) for guideline learning for learners until they could mixt between new and old knowledge. Patter 6) to motivate learning feedback by cooperation. Patter 7) to feedback the interesting as concern with others chapters to be evaluate. Patter 8) for action evaluate by new testing. Patter 9) for conclusion and take for an important using as finally accordance with mind-mapping concept.

Keywords: Integration, Teaching Method, Phra Brahmapundit (Prayoon Dhammacittô), Bloom

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การสอนอย่างที่พระพุทธองค์ทรงใช้ฝึกฝนพระสาวกของพระองค์ อย่างนายเกสี (อง.จตุกก.(ไทย) 21/111/169-171) ใช้วิธีฝึกม้า 4 วิธี คือ (1) นุ่มนวล (2) รุนแรง (3) ทั้งนุ่มนวลและรุนแรง และ (4) ขำทั้ง โดย คำว่า นุ่มนวลนั้น หมายถึง การอธิบายชี้คุณหรืออานิสงส์ แต่บางคนต้องดูตัวอย่างแล้ว ดำเนินโทษกันบ้าง บางคนใช้วิธีผสมผสานทั้งชี้คุณและชี้โทษ ฉะนั้นครูอาจจะต้องใช้วิธีรุนแรงคือลงโทษเด็กบ้าง ถ้าจำเป็น อย่าให้หย่อนหรือตึงเกินไป คือ ตั้งเป้าหมายไว้ว่าต้องการอบรมเด็กให้อะไรเป็นเกณฑ์ ในการตัดสินใจว่าจะจัดการกับเด็กแต่ละคนอย่างไร ไม่ให้เป็นแบบอย่างที่ไม่ดีแก่เด็กคนอื่น ครูจะทำได้ดีต่อเมื่อครูเองมีคุณธรรม อย่างที่เรียกว่า กำราบคนที่ควรกำราบ ยกย่องคนที่ควรยกย่อง (พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2549 : 43)

คุณธรรมจึงเป็นเครื่องมือที่จะป้องกันการถูกตรวจสอบ จากเด็กได้ว่าถ้าดีจริงทำไมครูจึงไม่ทำตามทีครูสอน การสอนต้องสอนให้รู้ ทำให้ดู และก็เป็นอยู่ให้เห็น สอนให้รู้เพราะครูมีปรีชา คือทฤษฎี ทำให้ดูเพราะครูมีปฏิบัติ คือปฏิบัติเอง และอยู่ให้เห็นเพราะครูได้เห็นผลด้วยตัวเอง ในยุคปัจจุบันนี้เป็นยุคข้อมูลข่าวสาร ครูอาจารย์ต้องสอนวิธีการค้นคว้าและวิเคราะห์เลือกเฟ้นข้อมูลข่าวสารด้วย วิธีการนี้เรียกว่าโยนิโสมนสิการ (พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2547 : 38) เพื่อให้เด็กได้รู้จักแยกแยะ และค้นคว้าหาความรู้ได้ด้วยตนเองเพื่อเป็นเครื่องมือในการนำเอาไปใช้ในชีวิตร เป็นเครื่องมือให้ผู้เรียน (เด็ก) ได้ปัญญาทั้งสามประการ คือ สุตมยปัญญา (ความรู้เกิดจากการรับข้อมูลข่าวสารหรือรู้จำ) จินตามยปัญญา (ความรู้เกิดจากการ คิดหรือรู้คิด) และภาวนามยปัญญา (ความรู้เกิดจากการทำหรือรู้ทำ)

หน้าที่ของบริษัท 4 คืออะไร ก่อนพระพุทธเจ้าปรินิพพานได้ประกาศหน้าที่ของบริษัท 4 คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก และอุบาสิกา ไว้ 4 ประการ ด้วยกันคือ

1. ศึกษาธรรมะ
2. ปฏิบัติธรรมะ
3. เผยแผ่ธรรมะ
4. ปกป้องคุ้มครองพระพุทธศาสนา (พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต, ป.ธ.9, Ph.D.), 2558 : 26)

การที่นักเผยแผ่พระพุทธศาสนา นำหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าไปแสดงให้ผู้อื่นฟังได้รู้ได้เข้าใจ และพระพุทธศาสนาได้เจริญรุ่งเรืองมาถึงทุกวันนี้ นอกจากพุทธธรรมแล้ว สิ่งที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งคือ เทคนิควิธีการของผู้ส่งสารด้วย การสอนที่จะได้ผลดีคือนอกจากให้เกิดความเข้าใจแล้ว จะต้องให้เกิดความรู้ความรูสึกมองเห็นคุณค่าความสำคัญ จนมีความเลื่อมใสศรัทธาที่จะนำไปประพฤติปฏิบัติด้วย ผลสำเร็จอย่างหลังเป็นสิ่งสำคัญมากและมักจะทำให้ยากกว่าผลสำเร็จอย่างแรก เพราะต้องการคุณสมบัติเทคนิค และวิธีการสอน ประกอบในการสอนไปด้วย รวมไปถึงการใช้ภาษาและวิธีการนำเสนอ โดยวิธีการเชื่อมโยงเหตุการณ์หรือ

สถานการณ์ต่าง ๆ ในปัจจุบันเข้าสู่ห้วงข้อธรรมที่จะนำเสนอ หรือการนำพุทธธรรมมาประยุกต์เข้ากับยุคสมัย โดยยังคงไว้ซึ่งสาระและคุณค่าของพุทธธรรมที่มีอยู่เดิมในพระไตรปิฎก

วิธีสอน อุบายและกลวิธีต่าง ๆ จึงเป็นสิ่งจำเป็นในการสอน เพราะช่วยเป็น “สื่อ” หรือเป็นอุปกรณ์ในการเรียนการสอน และเสริมให้การเรียนรู้เป็นไปอย่างรวดเร็วและดีขึ้น การที่จะชี้ให้เห็นปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมหรือเสนอความคิดเห็น แก้ไขปรับปรุงในเรื่องต่าง ๆ เพื่อชักจูงโน้มน้าวจิตใจประชาชนให้ประพฤติตามหลักธรรม เพื่อส่งเสริมให้เกิดความสุขสงบในสังคมผู้สอนคือครูอาจารย์จะต้องเป็นกัลยาณมิตร คือเป็นผู้ชี้แนะที่ถูกต้องให้ ถ้าชี้แนะผิด ๆ ก็อาจพาไปบอกทางหรือผิดพลาดไปได้ อย่างไรก็ตาม บทบาทของครูอาจารย์อยู่ที่ “ชี้แนะแนวทาง” (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2546 : 733-824) ประเทศไทยได้นำหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาและความเป็นมาของพระพุทธเจ้า มาบรรจุไว้ในหลักสูตรทางการศึกษาสำหรับการเรียนรู้ของผู้เรียนในสถานศึกษา และนักการศึกษาทั้งในฝ่ายบรรพชิตและคฤหัสถ์ ต่างได้เสนอแนะแนวทางการประยุกต์หลักธรรมของพระพุทธศาสนาใช้ในการจัดการศึกษา ได้แก่ การเสนอพุทธวิธีในการสอน (เสถียรพงษ์ วรรณปก, 2540 : 4)

ในปัจจุบันการบูรณาการทางการศึกษาตามนัยแห่งพุทธธรรม ได้ถูกนำไปเสนอให้เป็นอีกแนวทางหนึ่งในการนำมาใช้เป็นส่วนหนึ่งของการสนับสนุนทางด้านการศึกษา สามารถพบได้จากงานเขียนของนักการศึกษาฝ่ายบรรพชิตผู้ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาทางด้านการศึกษาของสงฆ์และเชื่อมโยงกับการศึกษาของฝ่ายคฤหัสถ์ด้วยเช่นกัน คือ พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) สามารถศึกษาแนวคิดของท่านได้จากผลงานที่พิมพ์เผยแพร่มากมาย ได้แก่ ขอบฟ้าแห่งความรู้ กับผลงานด้านการศึกษา (พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2548 : 7) โรงเรียนวิถีพุทธเพื่อสังคมไทยและทิศทางการศึกษาไทย (พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2547 : 25-34) โดยได้นำเสนอแนวทางการจัดการศึกษาที่พึงประสงค์ต้องมียอดประกอบ 4 ประการ เรียกว่า จตุสดมภ์ของการศึกษา (Four Pillars of Education) ประกอบด้วย

- 1) การศึกษาเพื่อพัฒนาศักยภาพ (Learning to Know)
- 2) การศึกษาเพื่อพัฒนาสมรรถภาพ (Learning to do)
- 3) การศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพ (Learning to live)
- 4) การศึกษาเพื่อพัฒนามนุษยภาพ (Learning to be)

แนวทางนี้มีความสอดคล้องกับหลักธรรมทางพุทธศาสนา คือ กายภาวนา (การพัฒนาทางกาย) สติภาวนา (การพัฒนาทางสังคม) จิตภาวนา (การพัฒนาทางจิต) ปัญญาภาวนา (การพัฒนาทางปัญญา) ซึ่งการศึกษาจะพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ได้จำเป็นต้องมียอดประกอบจตุสดมภ์ของการศึกษานี้

จากสภาพการณ์ในปัจจุบันจะพบว่า สิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นรอบตัวมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาและอย่างรวดเร็ว บางครั้งกระแสความเปลี่ยนแปลงทำให้การรับข่าวสารข้อมูลมากเกินไปจนทำให้เราต้องเลือกข้อมูล

ข่าวสารที่จำเป็นและสำคัญ ๆ เพื่อได้ข้อมูลที่ถูกต้องและชัดเจนดังนั้นการพิจารณา วิเคราะห์ แยกแยะข่าวสารต่าง ๆ จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่เยาวชนจะต้องเป็นผู้คิดเป็น กล่าวคือ การคิดเป็นว่า การรู้จักใช้วิจารณ์ญาณในการตัดสินใจปัญหา รวมทั้งให้มีการคิดสร้างสรรค์ในการแก้ปัญหาเพื่อที่จะตอบรับสิ่งที่เกิดขึ้น ในการพัฒนาศักยภาพการคิดของเด็กเป็นเรื่องละเอียดอ่อน และเป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญที่นานาประเทศกำลังจับตามองและให้ความสำคัญสูงสุดในการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะความคิดหรือความคิดสร้างสรรค์

ดังนั้น การพัฒนาผู้เรียนจึงต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาทักษะทางด้านความคิด ซึ่งเป็นสิ่งที่ควรพิจารณาเป็นอันดับแรก เพราะพื้นฐานทางการเรียนที่สำคัญทุกวิชาไม่ใช่อยู่ที่การท่องจำเป็นอย่างเดียว ถึงแม้คนที่มีความรู้ความจำอย่างมาก แต่ไม่สามารถนำไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ นับเป็นการสูญเสียเปล่าทางการศึกษา สิ่งเหล่านี้จึงเป็นปัญหาที่เราากำลังประสบกันอยู่ เพราะระบบการศึกษาทั้งจุดประสงค์ การเรียนการสอน กิจกรรม ตลอดจนการวัดผลประเมินผล เน้นการท่องจำเนื้อหาที่สอนให้กับเด็กจนเกินไป ไม่สามารถพิจารณาถึงสิ่งที่ตนเองได้รับ กังวล กังวลกับคะแนนที่เป็นสิ่งสมมติอย่างหนึ่งเพื่อมาวัดคุณภาพหรือระดับการศึกษาของตน การที่เราจะให้เด็กได้รับประโยชน์สูงสุดจากการเรียนนั้น เราสามารถสอนให้เด็กรู้จักคิด และนำสิ่งที่เรียนไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างมีคุณค่าการสอนคิดเป็นเรื่องยากถ้าครูรู้จักคิด และนำสิ่งที่เรียนไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างมีคุณค่าการสอนคิดให้เป็นไม่ใช่เป็นเรื่องยากถ้าครูหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องได้ทำความเข้าใจและเปิดใจกว้างให้กับสิ่งที่เกิดขึ้นจะทำให้การศึกษาในเรื่องของการคิดเกิดขึ้นได้

ใน ปี ค.ศ. 1965 บลูม (Bloom) และคณะ ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการรับรู้หรือพุทธิพิสัย (Cognitive Domain) ว่ามีลักษณะเป็นกระบวนการทางปัญญาที่เป็นลำดับขั้น (Benjamin Bloom's Taxonomy of Educational Objectives) และจะค่อย ๆ เพิ่มความซับซ้อนขึ้นเรื่อย ๆ จนกระทั่งถึงขั้นสุดท้าย ทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ เกิดทักษะและความเชี่ยวชาญจากเนื้อหาที่ได้ เป็นผลทำให้มีความสามารถการคิดขั้นพื้นฐานไปสู่การคิดระดับสูงได้ นักเรียนจะเข้าใจเนื้อหาสาระได้อย่างชัดเจน และวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของเหตุและผล หลักการ ประเด็นย่อยสู่ประเด็นใหญ่ และแก้ปัญหาที่จะเกิดขึ้นได้ในที่สุด พฤติกรรมการศึกษา เป็นคุณลักษณะของผู้เรียนที่เกิดจากการเรียนรู้โดยผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ดังนั้น ผู้สอนหรือบุคลากรที่ทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา จำเป็นต้องทราบรายละเอียดของจุดมุ่งหมายทางการศึกษาอย่างชัดเจน เพื่อสร้างความเข้าใจให้ตรงกันทุกฝ่ายจากบลูมและคณะ ได้จำแนกพฤติกรรมทางการศึกษาออกเป็น 3 ด้าน คือ 1) พฤติกรรมด้านพุทธิพิสัย (Cognitive Domain) 2) พฤติกรรมด้านจิตพิสัย (Affective Domain) 3) พฤติกรรมด้านทักษะพิสัย (Psychomotor Domain) ดังนั้น จึงจำเป็นที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการวัดผลการศึกษาต้องเข้าใจถึงพฤติกรรมทางการศึกษาอย่างถ่องแท้ เพื่อจะได้นำไปจำแนกให้ครอบคลุมพฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียน ในแต่ละด้านให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายทางการศึกษา

ดังนั้น การศึกษาวิจัยเรื่องนี้ ได้มีการศึกษาวิเคราะห์เทคนิค และวิธีการสอนของพระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมมจิตโต) ตลอดถึงเนื้อหาและวิธีการที่ใช้สอนต่อพุทธบริษัทตามสถานที่ต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พระภิกษุสามเณรรวมทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการสอนพระพุทธศาสนาทั่วประเทศ เพื่อเป็นแนวทางในการสอนพุทธศาสนา โดยนำพฤติกรรมการเรียนรู้ของบลูม (Bloom) ซึ่งเป็นวิธีการสอนแบบทฤษฎีตะวันตก มาใช้ให้เกิดการบูรณาการวิธีการสอนที่สามารถนำไปใช้ในการสอนปัจจุบันเป็นวิธีการสอนที่เพิ่มขึ้นเป็นทางเลือกในการนำไปสอนได้

2. คำถามวิจัย

- 2.1 วิธีการสอนของพระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมมจิตโต) มีวิธีการสอนอย่างไร
- 2.2 พฤติกรรมการเรียนรู้ของบลูม (Bloom) เป็นอย่างไร
- 2.3 บูรณาการวิธีการสอนของพระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมมจิตโต) กับพฤติกรรมการเรียนรู้ของบลูม (Bloom) เป็นอย่างไร

3. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 3.1 เพื่อศึกษาวิธีการสอนของพระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมมจิตโต)
- 3.2 เพื่อศึกษาพฤติกรรมการเรียนรู้ของบลูม (Bloom)
- 3.3 เพื่อการบูรณาการวิธีการสอนของพระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมมจิตโต) กับพฤติกรรมการเรียนรู้ของบลูม (Bloom)

4. ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ด้วยวิธีการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) ในการศึกษาวิธีการสอนของพระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมมจิตโต) เอกสารที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วยพระไตรปิฎก หนังสือ เอกสาร ผลงานเขียนของ พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมมจิตโต) และพฤติกรรมการเรียนรู้ของบลูม (Bloom)

4.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา ขอบเขตของเนื้อหาที่ใช้ในการศึกษา ประกอบด้วย

- 1) ประวัติและผลงานของพระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมมจิตโต)
- 2) แนวคิดและวิธีการสอนของพระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมมจิตโต)
- 3) พฤติกรรมการเรียนรู้ของบลูม (Bloom)

4.2 ขอบเขตด้านระยะเวลา ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาจะทำการศึกษาวิจัยตั้งแต่เดือน พฤศจิกายน 2564 ถึง เดือนมิถุนายน 2565 รวมระยะเวลา 8 เดือน

5. นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

5.1 การบูรณาการ หมายถึง วิธีการสอนของพระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) กับพฤติกรรมการเรียนรู้ของบลูม เชื่อมผสมประสานให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ในวิธีการสอนที่ พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) และพฤติกรรมการเรียนรู้ของบลูม ได้นำเสนอเป็นแนวทางในการสอน

5.2 วิธีการสอนของพระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) หมายถึง วิธีการสอนในหัวข้อของพระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) คือ 1) การศึกษาเพื่อพัฒนาศักยภาพ 2) การศึกษาเพื่อพัฒนาศักยภาพ 3) การศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพ และ 4) การศึกษาเพื่อพัฒนามนุษยภาพ และวิธีการสอนของพระพุทธเจ้าที่พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้นำมาใช้ในการสอน คือ 1) แบบสากัจฉาหรือสนทนา 2) แบบบรรยาย 3) แบบตอบปัญหา และ 4) แบบวางกฎข้อบังคับ

5.3 พฤติกรรมการเรียนรู้ของบลูม หมายถึง พัฒนาการการเรียนรู้ของผู้เรียน หมายถึง การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมหรือการเปลี่ยนแปลงทางสติปัญญาของนักเรียน ซึ่งเป็นผลมาจากการประสบการณ์และการมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม โดยผลที่ได้รับจากการเปลี่ยนแปลง 3 ด้าน ได้แก่

(1) **ด้านพุทธิพิสัย (Cognitive Domain)** หมายถึง พฤติกรรมด้านสมองเป็นพฤติกรรมเกี่ยวกับสติปัญญา ความรู้ความคิด ความเฉลียวฉลาด ความสามารถในการคิดเรื่องราวต่าง ๆ อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นความสามารถทางสติปัญญา และพฤติกรรมทางพุทธิพิสัยมี 6 ระดับ ได้แก่ ความรู้ความจำ ความเข้าใจ การนำความรู้ไปใช้ การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ และการประเมินค่า

(2) **ด้านจิตพิสัย (Affective Domain)** หมายถึง พฤติกรรมด้านจิตใจค่านิยม ความรู้สึก ความซาบซึ้ง ทศนคติ ความเชื่อ ความสนใจและคุณธรรม พฤติกรรมด้านนี้อาจไม่เกิดขึ้นทันทีที่ดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมและสอดคล้องกับสิ่งที่ต้องการอยู่ ตลอดเวลาจะทำให้พฤติกรรมของผู้เรียนเปลี่ยนไปในแนวทางที่พึงประสงค์ได้ ด้านจิตพิสัยจะประกอบด้วย พฤติกรรมย่อย ๆ 5 ระดับ ได้แก่ การรับรู้ การตอบสนอง การเกิดค่านิยม การจัดระบบ และบุคลิกภาพ

(3) **ด้านทักษะพิสัย (Psychomotor Domain)** หมายถึง พฤติกรรมด้านกล้ามเนื้อประสาท พฤติกรรมที่บ่งถึงความสามารถในการปฏิบัติงานได้อย่างคล่องแคล่วชำนาญ ซึ่งแสดงออกมาได้โดยตรงโดยมีเวลาและคุณภาพของงานเป็นตัวชี้ระดับของทักษะพฤติกรรมด้านทักษะพิสัยประกอบด้วยพฤติกรรมย่อย ๆ 5 ขั้น ได้แก่ การรับรู้ การกระทำตามแบบหรือเครื่องชี้แนะการหาความถูกต้อง การกระทำอย่างต่อเนื่อง การกระทำได้อย่างเป็นธรรมชาติ

6. ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

6.1 ผลการวิจัยทำให้ทราบวิธีการสอนของพระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต)

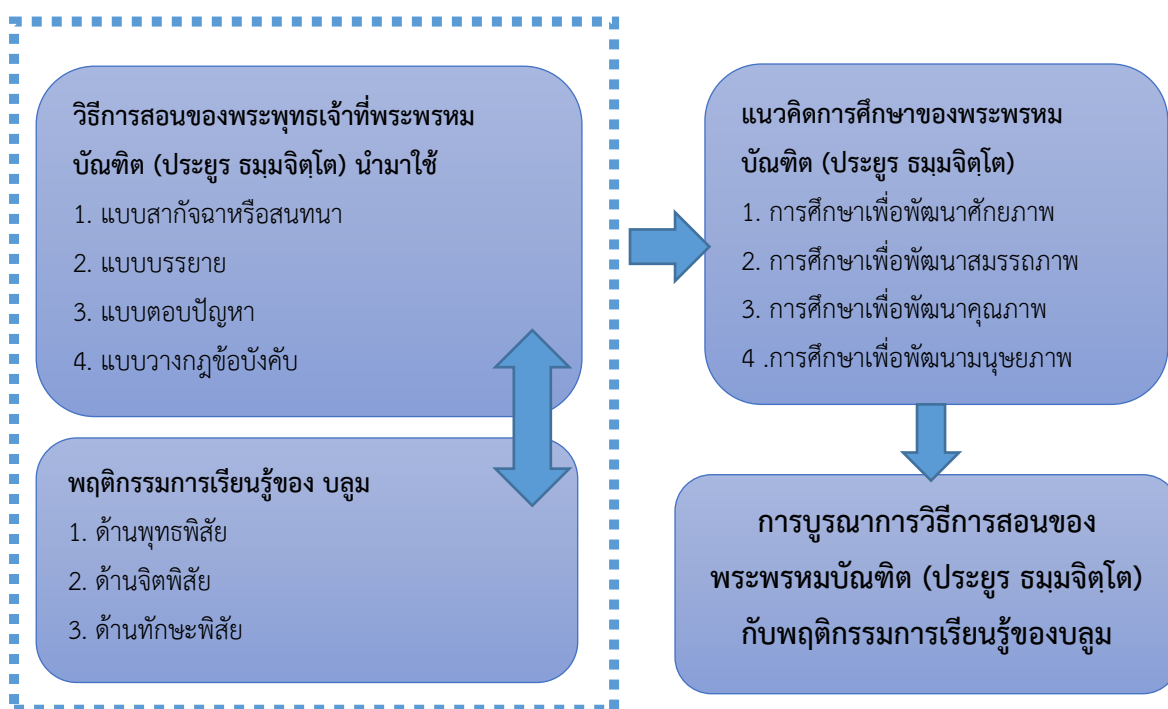
6.2 ผลการวิจัยทำให้ทราบวิธีการสอนของบลูม (Bloom)

6.3 ผลการวิจัยทำให้ทราบการบูรณาการวิธีการสอนของพระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) กับพฤติกรรมการเรียนรู้ของบลูม (Bloom)

6.4 ผลการการบูรณาการวิธีการสอนของพระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) กับพฤติกรรมการเรียนรู้ของบลูม (Bloom) ครั้งนี้ สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการสอนของครูผู้สอนได้

7. กอบแนวคิดในการวิจัย

การจัดทำวิจัย เรื่อง การบูรณาการวิธีการสอนของพระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) กับพฤติกรรมการเรียนรู้ของบลูม (Bloom) ในครั้งนี้เป็นรูปแบบการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) และแบบคุณภาพ ผู้วิจัยได้วางกรอบแนวคิด (Conceptual Framework) เพื่อการวิจัยไว้ ดังนี้

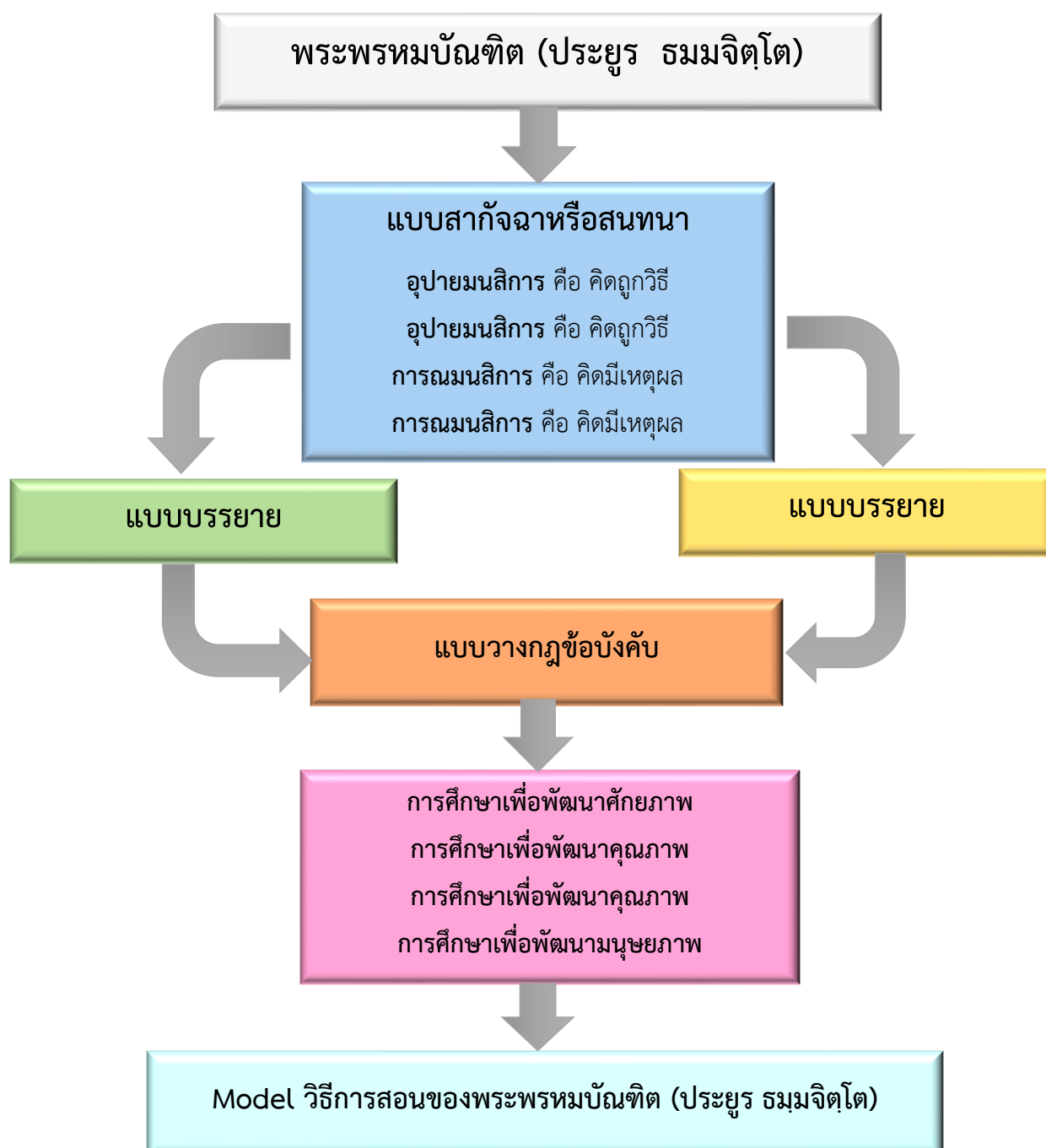

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

8. การวิเคราะห์ Model วิธีการสอนของพระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) กับพฤติกรรมการเรียนรู้ของบลูม (Bloom)

8.1 Model วิธีการสอนของพระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) การวิเคราะห์ Model พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้นำมาใช้ในการสอน ประกอบด้วย 1) แบบสากัจฉาหรือสนทนา 2) แบบบรรยาย 3) แบบตอบปัญหา และ 4) แบบวางกฎข้อบังคับ และเพื่อสรุปโยงไปสู่ Model วิธีการสอนของพระพรหมบัณฑิต ดังนี้

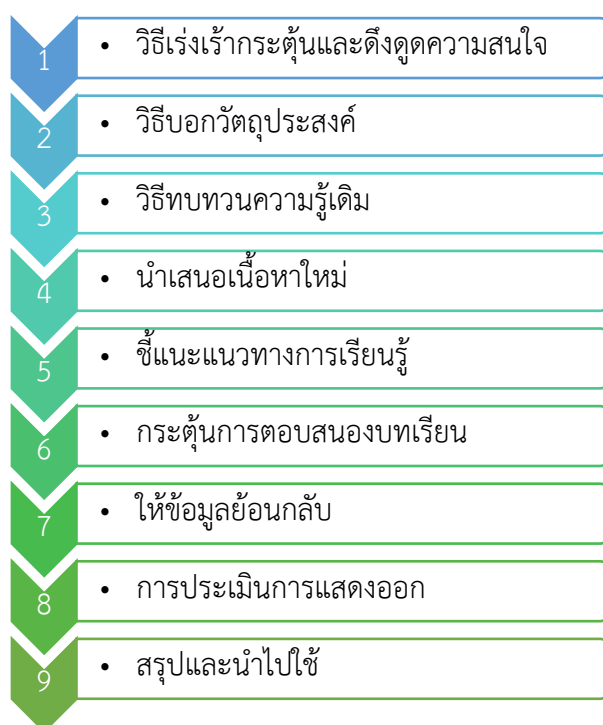
วิเคราะห์ Model วิธีการสอนของพระพรหมบัณฑิต

แผนภาพที่ 2 Model วิธีการสอนของพระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต)

8.2 Model วิธีการสอนกับพฤติกรรมการเรียนรู้ของบลูม (Bloom) Model การวิเคราะห์พฤติกรรมวิธีการสอนของบลูม (Bloom) ประกอบด้วย 1) วิธีเร่งเร้ากระตุ้นและดึงดูดความสนใจ 2) วิธีบอกวัตถุประสงค์ 3) วิธีทบทวนความรู้เดิม 4) นำเสนอเนื้อหาใหม่ 5) ชี้แนะแนวทางการเรียนรู้ 6) กระตุ้นการตอบสนองบทเรียน 7) ให้ข้อมูลย้อนกลับ 8) การประเมินผลการแสดงออก 9) สรุปและนำไปใช้ ดังจักแสดงด้วยภาพ Model Mapping ดังนี้

วิเคราะห์ Model การวิเคราะห์พฤติกรรมวิธีการสอนของบลูม (Bloom)

Model วิธีการสอนกับพฤติกรรมการเรียนรู้ของบลูม (Bloom)

แผนภาพที่ 3 Model วิธีการสอนกับพฤติกรรมการเรียนรู้ของบลูมของ Bloom

9. สรุปผลการวิเคราะห์การบูรณาการวิธีการสอนของพระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) กับวิธีการสอนของบลูม (Bloom)

9.1 สรุปวิธีการสอนของพระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต)

(1) แบบสากัจฉาหรือสนทนา การศึกษาต้องประกอบด้วยขั้นตอนการรับข้อมูล (สุตมยปัญญา) และการคิดค้นวิเคราะห์ข้อมูล (จินตามยปัญญา) วิธีคิดก็คือโยนิโสมนสิการ พระพุทธเจ้าตรัสว่า ทั้งปรัตโยสะ

และโยนิโสมนสิการ เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดความรู้เห็นถูกต้องตามความจริงคือสัมมาทิฐิ โยนิโสแปลว่าถูกต้องแบบคาย มนสิการแปลว่าทำไว้ในใจ โยนิโสมนสิการหมายถึงการทำไว้ในใจโดยแบบคายหรือการคิดเป็นถูกต้องตามความเป็นจริงโดยอาศัยการเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบและคิดเชื่อมโยงตีความข้อมูล

(2) **แบบบรรยาย** ข้อมูลข่าวสารเหมือนกับปลาในน้ำ แทนที่ครูอาจารย์จะช่วยจับปลาขึ้นให้ศิษย์ พวกเขาควรสอนวิธีจับปลาเพื่อให้ศิษย์ไปจับปลาเอง นั่นคือครูอาจารย์ควรจะสอนวิธีการศึกษาค้นคว้าวิจัย ข้อมูลข่าวสารให้กับศิษย์เพื่อว่าศิษย์จะได้ใช้วิธีการนั้นไปแสวงหา และสกัดความรู้จากข้อมูลข่าวสารด้วยตนเอง การสอนให้เด็กคิดหาวิธีการแก้ปัญหาด้วยตนเองเป็นเรื่องที่มีประโยชน์ต่อเด็กมากกว่า เพราะเด็กจะใช้วิธีการคิดนั้นไปแก้ปัญหาในอนาคต ครูจึงควรสอนวิธีแสวงหาปัญญาให้เด็ก เมื่อมีปัญญาก็จะหาทรัพย์ได้ไม่ยาก

(3) **แบบตอบปัญหา** พระพุทธเจ้าทรงสอนให้มองความจริงรอบด้านทุกแง่มุม พระธรรมเทศนาเรื่องปัญญาต้องคู่กับกรุณา จึงจะพาชาติรอด เป็นแนวทาง แทนที่จะโทษกันไปโทษกันมา ควรกลับมาพิจารณาที่ตัวเราเอง ดังนั้นจึงน่าจะสรุปได้ตรงนี้ว่า ลำพังปัญญาอย่างเดียวไม่สามารถนำพาประเทศชาติให้รอดปลอดภัยได้ ต้องมีความกรุณาควบคู่ไปด้วย คนของประเทศชาติจึงจะมีคนเก่ง ที่ยอมเสียสละเพื่อคนอื่น เราต้องฝึกถอนใจออกจากสถานการณ์ที่เป็นปัญหาแล้วมองย้อนกลับไปแบบคนนอก

(4) **แบบวางกฎข้อบังคับ** ปัญญาคือความรู้สึกรู้รอบที่ว่ามีรู้สึกคือรู้เรื่องตัวเองด้วยการมองด้านใน ส่วนที่ว่ามีรอบคือรู้โลกภายนอกรอบตัวเรา ตัวเราเองเป็นสิ่งที่ต้องรู้สึก ความรู้ตนเป็นจุดเริ่มต้นได้ตามหลักการที่ว่า *อตฺตา หิ อตฺตโน นาโถ* ตนแลเป็นที่พึ่งของตน เมื่อรู้ตนแล้วก็รู้สิ่งที่เกี่ยวข้องใกล้ชิดกับตนเองตามลำดับของการรู้ตน รู้คน รู้งาน รู้วิชาการ นั่นคือรู้รอบและรู้กว้างขยายไปครอบคลุมโลกภายนอก เป็นการวางกฎให้กับตัวเอง

9.2 สรุปวิธีการสอนของบลูม (Bloom)

(1) **วิธีเร่งเร้า กระตุ้น และดึงดูดความสนใจ** การจูงใจและเร่งเร้าให้ผู้เรียนอยากเรียน กระตุ้นหรือเร้าให้ผู้เรียนเกิดความสนใจกับบทเรียนและเนื้อหาที่จะเรียน ตามหลักจิตวิทยาแล้วผู้เรียนที่มีแรงจูงใจในการเรียนสูงย่อมจะเรียนได้ดีกว่าผู้เรียนที่มีแรงจูงใจน้อยหรือไม่มีแรงจูงใจเลย ดังนั้นก่อนที่จะเริ่มการนำเสนอเนื้อหาบทเรียน ควรมีการจูงใจและเร่งเร้าความสนใจให้ผู้เรียนอยากเรียน ควรมีการจูงใจและเร่งเร้าความสนใจให้ผู้เรียนอยากเรียนด้วยการใช้ภาพ แสง สี เสียง หรือใช้สื่อประกอบกันหลาย ๆ อย่าง

(2) **วิธีบอกวัตถุประสงค์** บอกให้ผู้เรียนทราบถึงจุดประสงค์ของบทเรียน การที่ผู้เรียนได้ทราบถึงจุดประสงค์ของบทเรียนล่วงหน้าทำให้ผู้เรียนสามารถมุ่งความสนใจไปที่เนื้อหาบทเรียนที่เกี่ยวข้อง นับว่าเป็นส่วนสำคัญยิ่งต่อกระบวนการเรียนรู้ การที่ผู้เรียนทราบถึงขอบเขตของเนื้อหาอย่างคร่าว ๆ จะช่วยให้ผู้เรียนสามารถผสมผสานแนวความคิดในรายละเอียดหรือส่วนย่อยของเนื้อหาให้สอดคล้องและสัมพันธ์กับเนื้อหาในส่วนใหญ่ได้

(3) วิธีทบทวนความรู้เดิม การทบทวนความรู้เดิมช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้เนื้อหาใหม่ได้รวดเร็วยิ่งขึ้น รูปแบบการทบทวนความรู้เดิมในบทเรียนบนเว็บทำได้หลายวิธี เช่น กิจกรรมการถาม-ตอบคำถาม หรือแบ่งกลุ่มให้ผู้เรียนอภิปรายหรือสรุปเนื้อหาที่ได้เคยเรียนมาแล้ว ตามหลักของโครงสร้างทางปัญญา ผู้เรียนจะเรียนรู้ได้ดีเมื่อสามารถเชื่อมโยงความรู้ใหม่เข้ากับความรู้เดิม การทบทวนความรู้เดิม อาจอยู่ในรูปแบบของการกระตุ้นให้ผู้เรียนคิดย้อนหลังถึงสิ่งที่ได้เรียนรู้มาก่อนหน้านี้ก็ได้ การกระตุ้นดังกล่าวอาจแสดงด้วยคำพูด คำเขียน ภาพ หรือผสมผสานกันแล้วแต่ความเหมาะสม

(4) นำเสนอเนื้อหาใหม่ ผู้สอนพิจารณาลักษณะของผู้เรียนเป็นสำคัญเพื่อการนำเสนอบทเรียนเหมาะสมกับผู้เรียนมากที่สุด หลักสำคัญในการนำเสนอเนื้อหาใหม่ของบทเรียนก็คือ ใช้ตัวกระตุ้นที่เหมาะสมในการเสนอเนื้อหาใหม่ ทั้งนี้เพื่อช่วยให้การรับรู้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ประกอบกับคำอธิบายสั้น ๆ ง่าย แต่ได้ใจความ การใช้ภาพประกอบจะทำให้ผู้เรียนเข้าใจเนื้อหาง่ายขึ้นและมีความคงทนในการจำได้ดีกว่าการใช้คำอธิบายเพียงอย่างเดียว

(5) ชี้แนะแนวทางการเรียนรู้ การชี้แนะให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ที่ได้เรียนใหม่ผสมผสานกับความรู้เก่า ที่เคยได้เรียนไปแล้ว เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่รวดเร็วและมีความแม่นยำมากยิ่งขึ้น พยายามค้นหาเทคนิคที่จะกระตุ้นให้ผู้เรียนนำความรู้เดิมมาใช้ในการศึกษาความรู้ใหม่และหาวิธีทางที่จะช่วยให้การศึกษาคำถามของผู้เรียนนั้นมีความกระชับที่สุดเท่าที่จะทำได้ กระตุ้นให้ผู้เรียนค้นหาคำตอบด้วยตนเองโดยการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนร่วมคิด ร่วมกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การถามให้ผู้เรียนตอบ การเรียนรู้ที่กระชับ ชัดเจน ทางเดียวที่จะเกิดขึ้นได้ก็คือการที่ผู้เรียนวิเคราะห์และตีความในเนื้อหาใหม่ลงบนพื้นฐานของความรู้และประสบการณ์เดิม รวมกันเกิดเป็นองค์ความรู้ใหม่

(6) กระตุ้นการตอบสนองบทเรียน การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม ร่วมกิจกรรมในการเรียน การกระตุ้นการตอบสนองนี้มักจะออกมาในรูปแบบของกิจกรรมต่าง ๆ ที่ให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการคิดและการปฏิบัติในเชิงโต้ตอบ โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อให้ผู้เรียนแสดงถึงความเข้าใจในสิ่งที่กำลังเรียน ผู้เรียนสามารถมีกิจกรรมร่วมในบทเรียนได้หลายลักษณะ ไม่ว่าจะเป็นการตอบคำถาม แสดงความคิดเห็น เลือกกิจกรรม และปฏิสัมพันธ์กับบทเรียน กิจกรรมเหล่านี้เองที่ไม่ทำให้ผู้เรียนรู้สึกเบื่อหน่าย เมื่อมีส่วนร่วม ก็มีส่วนคิดนำหรือติดตามบทเรียน ย่อมมีส่วนผูกประสานให้ความจำดีขึ้น

(7) ให้ข้อมูลย้อนกลับ ขั้นตอนนี้บทเรียนควรให้ผลย้อนกลับหรือการให้ข้อมูลย้อนกลับไปยังผู้เรียนเกี่ยวกับความถูกต้องและระดับความถูกต้องของคำตอบนั้น ๆ การให้ผลย้อนกลับถือว่าเป็นการเสริมแรงอย่างหนึ่งซึ่งทำให้เกิดการเรียนรู้ในตัวผู้เรียน พยายามสอดแทรกเนื้อหาความรู้เดิม แต่ปรับปรุงเปลี่ยนแปลง เพื่อให้น่าสนใจขึ้นและสอดแทรกอยู่ตามบทต่าง ๆ เพื่อเป็นการทบทวนความรู้

(8) การประเมินผลการแสดงออก การทดสอบความรู้ใหม่ ความสามารถของผู้เรียนเป็นขั้นตอนที่สำคัญอีกขั้นตอนหนึ่ง เพราะทำให้ทั้งผู้เรียนและผู้สอนได้ทราบถึงระดับความรู้ ความเข้าใจที่ผู้เรียนมีต่อเนื้อหาในบทเรียนนั้น ๆ การทดสอบความรู้ที่นอกจากจะเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ประเมินตนเองแล้ว ผู้สอนยังสามารถนำประโยชน์ของการทดสอบความรู้ไปใช้ในการประเมินว่าผู้เรียนนั้นได้รับความรู้และความเข้าใจเพียงพอที่จะผ่านไปศึกษาบทเรียนต่อไปได้หรือไม่อย่างไร การทดสอบยังมีผลต่อความคงทนในการจดจำเนื้อหาของผู้เรียนด้วย

(9) สรุปและนำไปใช้ เป็นส่วนสำคัญในขั้นตอนสุดท้ายที่บทเรียนจะต้องสรุปมโนคติของเนื้อหาเฉพาะประเด็นสำคัญ ๆ รวมทั้งข้อเสนอแนะต่าง ๆ เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีโอกาสทบทวนความรู้ของตนเองหลังจากศึกษา เนื้อหาผ่านมาแล้ว สำหรับในส่วนของการนำไปใช้นั้น ผู้สอนต้องมีการจัดหากิจกรรมใหม่ ๆ หลากหลายไว้สำหรับผู้เรียน โดยกิจกรรมที่จัดหามานี้จะต้องเป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ประยุกต์ใช้ความรู้ที่เพิ่งเรียนรู้มาที่แตกต่างไปจากตัวอย่างที่ใช้ในบทเรียน

9.3 การบูรณาการวิธีการสอนของพระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) กับวิธีการสอนของบลูม (Bloom)

(1) การศึกษาเพื่อพัฒนาศักยภาพ ถ้าต้องการให้เด็กมีความใฝ่รู้ ครูผู้สอนก็ต้องอบรมให้เด็กมีฉันทะ การฝึกอบรมให้มีสติและสมาธิตามหลักพระพุทธศาสนาจะช่วยให้เด็กมีความจำดี ครูต้องสอนให้เด็กรู้จักคิดวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อกลั่นกรองออกมาเป็นความรู้ ความมีระเบียบวินัยและทำอะไรจริงจังเป็นลักษณะของคนที่มีระเบียบวินัย ความสำเร็จและความล้มเหลวของคนอื่น เป็นครูของเราได้ทั้งหมด **แบบตอบปัญหา** พระพุทธเจ้าทรงสอนให้มองความจริงรอบด้านทุกแง่มุม พระธรรมเทศนาเรื่องปัญญาต้องคู่กับกรุณา จึงจะพาชาติรอด เป็นแนวทาง แทนที่จะโทษกันไปโทษกันมา ควรกลับมาพิจารณาที่ตัวเราเอง ดังนั้นจึงนำสรุปได้ตรงนี้ว่า ลำพังปัญญาอย่างเดียวไม่สามารถนำพาประเทศชาติให้รอดปลอดภัยได้ ต้องมีความกรุณาควบคู่ไปด้วย คนของประเทศชาติจึงจะมีคนเก่ง ที่ยอมเสียสละเพื่อคนอื่น เราต้องฝึกถอนใจออกจากสถานการณ์ที่เป็นปัญหาแล้วมองย้อนกลับไปแบบคนนอก **วิธีบอกวัตถุประสงค์** บอกให้ผู้เรียนทราบถึงจุดประสงค์ของบทเรียน การที่ผู้เรียนได้ทราบถึงจุดประสงค์ของบทเรียนล่วงหน้าทำให้ผู้เรียนสามารถมุ่งความสนใจไปที่เนื้อหาบทเรียนที่เกี่ยวข้อง นับว่าเป็นส่วนสำคัญยิ่งต่อกระบวนการเรียนรู้ การที่ผู้เรียนทราบถึงขอบเขตของเนื้อหาอย่างคร่าว ๆ จะช่วยให้ผู้เรียนสามารถผสมผสานแนวความคิดในรายละเอียดหรือส่วนย่อยของเนื้อหาให้สอดคล้องและสัมพันธ์กับเนื้อหาในส่วนใหญ่ได้ **กระตุ้นการตอบสนองบทเรียน** การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม ร่วมกิจกรรมในการเรียน การกระตุ้นการตอบสนองนี้มักจะออกมาในรูปแบบของกิจกรรมต่าง ๆ ที่ให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการคิดและการปฏิบัติในเชิงโต้ตอบ โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อให้ผู้เรียนแสดงถึงความเข้าใจในสิ่งที่กำลังเรียน ผู้เรียนสามารถมีกิจกรรมร่วมในบทเรียนได้หลายลักษณะ ไม่ว่าจะเป็นการตอบคำถาม แสดงความ

คิดเห็น เลือกกิจกรรม และปฏิสัมพันธ์กับบทเรียน กิจกรรมเหล่านี้เองที่ไม่ทำให้ผู้เรียนรู้สึกเบื่อหน่าย เมื่อมีส่วนร่วม ก็มีส่วคิดนำหรือติดตามบทเรียน ย่อมมีส่วนผูกประสานให้ความจำดีขึ้น

(2) การศึกษาเพื่อพัฒนาสมรรถภาพ ความสามารถในการนำความรู้มาปฏิบัติให้บรรลุผลตามวัตถุประสงค์ การเรียนเพื่อใช้ทำงาน มุ่งภาคปฏิบัติ เมื่อรูปแบบการทำงานเป็นอย่างนี้ สถาบันการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ต้องผลิตคนให้มีความสามารถหลากหลาย (Personal Competence) สามารถทำงานสารพัดโดยอาศัยร่างกายและคอมพิวเตอร์ทุ้มแรงสมอง สิ่งสำคัญ คือ มีความสามารถในการทำงานร่วมกับคนอื่นได้เพื่อให้ทีมงานแข็งแกร่ง ทักษะที่พึงประสงค์คือทักษะด้านมนุษย์สัมพันธ์ หรือ People Skills และความสามารถในการบริหารจัดการ คุณธรรมภายในจิตใจสำคัญไม่น้อยกว่ากัน เช่น ความรับผิดชอบ ซื่อสัตย์ ตรงต่อเวลา **แบบบรรยาย** ข้อมูลข่าวสารเหมือนกับปลาในน้ำ แทนที่ครูอาจารย์จะช่วยจับปลายื่นให้ศิษย์ พวกเขาควรสอนวิธีจับปลาเพื่อให้ศิษย์ไปจับปลาเอง นั่นคือครูอาจารย์ควรจะสอนวิธีการศึกษาค้นคว้าวิจัยข้อมูลข่าวสารให้กับศิษย์เพื่อว่าศิษย์จะได้ใช้วิธีการนั้นไปแสวงหาและสกัดความรู้จากข้อมูลข่าวสารด้วยตนเอง การสอนให้เด็กคิดหาวิธีการแก้ปัญหาด้วยตนเองเป็นเรื่องที่มีประโยชน์ต่อเด็กมากกว่า เพราะเด็กจะใช้วิธีการคิดนั้นไปแก้ปัญหาในอนาคต ครูจึงควรสอนวิธีแสวงหาปัญญาให้เด็ก เมื่อมีปัญญาก็จะหาทรัพยากรได้ไม่ยาก **วิธีเร่งเร้ากระตุ้น และดึงดูดความสนใจ** การจูงใจและเร่งเร้าให้ผู้เรียนอยากเรียน กระตุ้นหรือเร้าให้ผู้เรียนเกิดความสนใจกับบทเรียนและเนื้อหาที่จะเรียน ตามหลักจิตวิทยาแล้วผู้เรียนที่มีแรงจูงใจในการเรียนสูงย่อมจะเรียนได้ดีกว่าผู้เรียนที่มีแรงจูงใจน้อยหรือไม่มีแรงจูงใจเลย ดังนั้นก่อนที่จะเริ่มการนำเสนอเนื้อหาบทเรียน ควรมีการจูงใจและเร่งเร้าความสนใจให้ผู้เรียนอยากเรียน ควรมีการจูงใจและเร่งเร้าความสนใจให้ผู้เรียนอยากเรียนด้วยการใช้ภาพ แสง สี เสียง หรือใช้สื่อประกอบกันหลาย ๆ อย่าง **ชี้แนะแนวทางการเรียนรู้** การชี้แนะให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ที่ได้เรียนใหม่ผสมผสานกับความรู้เก่า ที่เคยได้เรียนไปแล้ว เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่รวดเร็วและมีความแม่นยำมากยิ่งขึ้น พยายามค้นหาเทคนิคที่จะกระตุ้นให้ผู้เรียนนำความรู้เดิมมาใช้ในการศึกษาความรู้ใหม่ และหาวิถีทางที่จะช่วยให้การศึกษาความรู้ใหม่ของผู้เรียนนั้นมีความกระจำชัดที่สุดเท่าที่จะทำได้ กระตุ้นให้ผู้เรียนค้นหาคำตอบด้วยตนเองโดยการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนร่วมคิด ร่วมกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การถามให้ผู้เรียนตอบ การเรียนรู้ที่กระจำชัดนั้น ทางเดียวที่จะเกิดขึ้นได้ก็คือการที่ผู้เรียนวิเคราะห์และตีความในเนื้อหาใหม่ลงบนพื้นฐานของความรู้และประสบการณ์เดิม รวมกันเกิดเป็นองค์ความรู้ใหม่

(3) การศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพ มุ่งสอนเด็กให้เป็นคนดีที่ใช้ความรู้ความสามารถทำคุณประโยชน์แก่ผู้อื่น นั่นคือสอนให้อยู่อย่างมีคุณภาพด้วยการทำงานคุณประโยชน์แก่สังคม เรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกันฉันญาติมิตรการเป็นคนใฝ่รู้ ไม่ว่าอ่านหรือฟังอะไรก็ตาม การจดบันทึกจดจำเอาไปคิดวิเคราะห์และศึกษาเพิ่มเติม ไม่ว่าเกี่ยวกับเรื่องอะไรก็ตาม ถ้าเราไม่รู้ ไม่เข้าใจเราจะไม่หยุดค้นคว้า เราอ่านและค้นคว้าเรื่อยไป เมื่ออ่านมากเข้า สิ่งที่เราอ่านก็จะตกผลึกเป็นเพชรในใจเรา คุณภาพจึงสัมพันธ์กับสมรรถภาพ

สมรรถภาพคือความเก่ง คุณภาพคือความดี **แบบสัจจฉาหรือสนทนา** การศึกษาต้องประกอบด้วยขั้นตอนการรับข้อมูล (สุตมยปัญญา) และการคิดค้นวิเคราะห์ข้อมูล (จินตามยปัญญา) วิธีคิดก็คือโยนิโสมนสิการ พระพุทธเจ้าตรัสว่า ทั้งปริโตโฆสะและโยนิโสมนสิการ เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดความรู้เห็นถูกต้องตามความจริงคือสัมมาทิฐิ โยนิโสแปลว่าถูกต้องแยกคาย มนสิการแปลว่าทำไว้ในใจ โยนิโสมนสิการหมายถึงการทำไว้ในใจโดยแยกคายหรือการคิดเป็นถูกต้องตามความเป็นจริงโดยอาศัยการเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบและคิดเชื่อมโยงตีความข้อมูล **วิธีทบทวนความรู้เดิม** การทบทวนความรู้เดิมช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้เนื้อหาใหม่ได้รวดเร็วยิ่งขึ้น รูปแบบการทบทวนความรู้เดิมในบทเรียนบนเว็บทำได้หลายวิธี เช่น กิจกรรมการถาม-ตอบคำถาม หรือแบ่งกลุ่มให้ผู้เรียนอภิปรายหรือสรุปเนื้อหาที่ได้เคยเรียนมาแล้ว ตามหลักของโครงสร้างทางปัญญา ผู้เรียนจะเรียนรู้ได้ดีเมื่อสามารถเชื่อมโยงความรู้ใหม่เข้ากับความรู้เดิม การทบทวนความรู้เดิม อาจอยู่ในรูปแบบของการกระตุ้นให้ผู้เรียนคิดย้อนหลังถึงสิ่งที่ได้เรียนรู้มาก่อนหน้านี้ก็ได้ การกระตุ้นดังกล่าวอาจแสดงด้วยคำพูด คำเขียน ภาพ หรือผสมผสานกันแล้วแต่ความเหมาะสม **ให้ข้อมูลย้อนกลับ** ขั้นตอนนี้บทเรียนควรให้ผลย้อนกลับหรือการให้ข้อมูลย้อนกลับไปยังผู้เรียนเกี่ยวกับความถูกต้อง และระดับความถูกต้องของคำตอบนั้น ๆ การให้ผลย้อนกลับถือว่าเป็นการเสริมแรงอย่างหนึ่งซึ่งทำให้เกิดการเรียนรู้ในตัวผู้เรียน พยายามสอดแทรกเนื้อหาความรู้เดิม แต่ปรับปรุง เปลี่ยนแปลง เพื่อให้น่าสนใจขึ้นและสอดแทรกอยู่ตามบทต่าง ๆ เพื่อเป็นการทบทวนความรู้ **สรุปและนำไปใช้** เป็นส่วนสำคัญในขั้นตอนสุดท้ายที่บทเรียนจะต้องสรุปโนคติของเนื้อหา เฉพาะประเด็นสำคัญ ๆ รวมทั้งข้อเสนอแนะต่าง ๆ เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีโอกาสทบทวนความรู้ของตนเองหลังจากศึกษา เนื้อหาผ่านมาแล้ว สำหรับในส่วนของการนำไปใช้นั้น ผู้สอนต้องมีการจัดหากิจกรรมใหม่ ๆ หลากหลายไว้สำหรับผู้เรียน โดยกิจกรรมที่จัดหามาจะต้องเป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ประยุกต์ใช้ความรู้ที่เพิ่งเรียนรู้มาที่แตกต่างไปจากตัวอย่างที่ใช้ในบทเรียน

(4) การศึกษาเพื่อพัฒนามนุษยภาพ พัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ การศึกษาต้องพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์เต็มตามศักยภาพทั้งทางกาย ทางสังคม ทางอารมณ์และทางปัญญา กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือการศึกษาต้องพัฒนาคนให้ครบทั้ง 4 ด้านตามหลักพระพุทธศาสนาดังต่อไปนี้ 1) กายภาวนา (การพัฒนาทางกาย) มีทักษะในการใช้เครื่องมืออุปกรณ์เทคโนโลยีสมัยใหม่ตามแนวหัตถศึกษา 2) สीलภาวนา (การพัฒนาทางสังคม) ปรับตัวเข้ากับคนอื่นได้เป็นที่นับหน้าถือตาของคนในสังคม รู้จักการบริหารจัดการที่ดี มีคุณธรรมจริยธรรมตามแนวจริยศึกษา 3) จิตภาวนา (การพัฒนาทางจิต) ไม่ดูถูกตนเอง ไม่ดูถูกท้องถิ่นมีสุขภาพจิตดี มีความสุขตาม **แบบวางกฎข้อบังคับ** ปัญญาคือความรู้สึกรู้รอบที่ว่ามีรู้สึกรู้เรื่องตัวเองด้วยการมองด้านใน ส่วนที่ว่ามีรู้รอบคือรู้โลกภายนอกรอบตัวเรา ตัวเราเองเป็นเรื่องที่ต้องรู้สึก ความรู้ตนเป็นจุดเริ่มต้นได้ตามหลักการที่ว่า *อตฺตา หิ อตฺตโน นาโถ* ตนแลเป็นที่พึ่งของตน เมื่อรู้ตนแล้วก็รู้สิ่งที่เกี่ยวข้องใกล้ชิดกับตนเองตามลำดับของการรู้ตน รู้คน รู้งาน รู้วิชาการ นั่นคือรู้รอบและรู้กว้างขยายไปครอบคลุมโลกภายนอก เป็นการ

วางกฎให้กับตัวเอง **นำเสนอเนื้อหาใหม่** ผู้สอนพิจารณาลักษณะของผู้เรียนเป็นสำคัญเพื่อให้การนำเสนอ บทเรียนเหมาะสมกับผู้เรียนมากที่สุด หลักสำคัญในการนำเสนอเนื้อหาใหม่ของบทเรียนก็คือ ใช้ตัวกระตุ้นที่เหมาะสมในการเสนอเนื้อหาใหม่ ทั้งนี้เพื่อช่วยให้การรับรู้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ประกอบกับ คำอธิบายสั้น ๆ ง่าย แต่ได้ใจความ การใช้ภาพประกอบ จะทำให้ผู้เรียนเข้าใจเนื้อหาง่ายขึ้น และมีความคงทน ในการจำได้ดีกว่าการใช้คำอธิบายเพียงอย่างเดียว **การประเมินผลการแสดงออก** การทดสอบความรู้ใหม่ ความสามารถของผู้เรียนเป็นขั้นตอนที่สำคัญอีกขั้นตอนหนึ่ง เพราะทำให้ทั้งผู้เรียนและผู้สอนได้ทราบถึงระดับ ความรู้ความเข้าใจที่ผู้เรียนมีต่อเนื้อหาในบทเรียนนั้น ๆ การทดสอบความรู้นี้นอกจากจะเป็นการเปิดโอกาส ให้ผู้เรียนได้ประเมินตนเองแล้ว ผู้สอนยังสามารถนำประโยชน์ของการทดสอบความรู้ไปใช้ในการประเมินว่า ผู้เรียนนั้นได้รับความรู้และความเข้าใจเพียงพอที่จะผ่านไปศึกษาบทเรียนต่อไปได้หรือไม่อย่างไร การทดสอบ ยังมีผลต่อความคงทนในการจดจำเนื้อหาของผู้เรียนด้วย

10. องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การบูรณาการวิธีการสอนของพระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) กับวิธีการสอน ของบลูม (Bloom)” ผู้วิจัยได้องค์ความรู้จากการวิจัย ดังแผนภาพที่ 4 ได้ดังนี้

แผนภาพที่ 4 แสดงองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

11. ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยเรื่อง “การบูรณาการวิธีการสอนของพระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) กับวิธีการสอนของบลูม (Bloom)” ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

11.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ควรมีการวางแผนนำวิธีการสอนของพระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) บรรจุในตำราสอน ในรายวิชาต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัย

11.2 ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

ผลจากการศึกษาการบูรณาการวิธีการสอนของพระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) กับวิธีการสอนของบลูม (Bloom) ในครั้งนี้ ผลที่ได้สามารถนำไปใช้เป็นวิธีการสอนที่ผสมผสานกันระหว่างการสอนของพระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) กับวิธีการสอนของท่านอื่น ๆ

11.3 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

- 1) ควรศึกษาผลงานของพระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ในด้านอื่น ๆ
- 2) ควรศึกษาปัจจัยที่เป็นสาเหตุของปัญหาอุปสรรคในการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา
- 3) ควรศึกษาการนำหลักการสอนของพระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ไปใช้ในการสอนวิชาต่าง ๆ

12. เอกสารอ้างอิง

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2547). *โรงเรียนวิถีพุทธเพื่อสังคมไทย*. ในโรงเรียนวิถีพุทธ.

พระศรีธวัชเมธี (ชนะ ป.ธ.9). บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

_____. (2548). *ขอบฟ้าแห่งความรู้ กับผลงานด้านการศึกษา*. กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัด สามลดา.

_____. (2549). *พุทธวิธีบริหาร*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2546). *พุทธธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต, ป.ธ.9, Ph.D.). (2558). *พระธรรมเทศนาในอเมริกา*. นนทบุรี: นิติธรรมการพิมพ์.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2549). *พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

เสถียรพงษ์ วรรณปก. (2540). *พุทธวิธีการสอนจากพระไตรปิฎก*. กรุงเทพฯ : เพชรรุ่งการพิมพ์ จำกัด.

พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2547). *ทิศทางการศึกษาไทย*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

Volume 2 No 3 (September-December 2022)

ปีที่ 2 ฉบับที่ 3 (กันยายน-ธันวาคม 2565)

~ AR 18 ~

Wishing Journal Review.

วารสารภาวนาสารปริทัศน์

แนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพของงานธุรการ วิทยาลัยสงฆ์กาญจนบุรี Development of Effective Administrative Work: a Case Study Office of Kanchanaburi Buddhist College

นฤมล ตีระพัฒน์เกียรติ¹ สุรัชชัย วงษ์ชาลี² วราภรณ์ ภาควิชา³

นิตยา อินธิเสน⁴ ไพบุลย์ จันทราภิรมย์⁵

พระสมุห์เขมวัฒน์ อจจทโร⁶ ศิริรัตน์ กองรัตน์⁷

นักศึกษาคณะบริหารธุรกิจและการบัญชี มหาวิทยาลัยปทุมธานี¹⁻⁷

Naruemon Teerapattanakiat¹ Surachai Wongcharlee²

Waraporn Pakpoom³ Nittaya Intisan⁴ Paiboon jantrapirom⁵

Phrasamu Khemmawat Atjataro⁶ Sirirat kongrath⁷

Student of Faculty of Business Administration and

Accounting Lecturer Pathumthani University¹⁻⁷

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพของงานธุรการ วิทยาลัยสงฆ์กาญจนบุรีมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพการบริหารงานธุรการของวิทยาลัยสงฆ์กาญจนบุรีในด้านการบริหารงานธุรการ และด้านปัญหาในการปฏิบัติงานธุรการ 2) ศึกษาหาแนวทางในการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารงานธุรการของวิทยาลัยสงฆ์กาญจนบุรี การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 20 คน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน

คำสำคัญ : การพัฒนาประสิทธิภาพ, งานธุรการ, วิทยาลัยสงฆ์กาญจนบุรี

Abstract

The research study on the development of effective administrative work: a case study office of Kanchanaburi Buddhist College. The objectives were to 1) study the condition of administrative administration of Kanchanaburi Buddhist College in the field of administrative administration and problems in administrative work; 2) to study and find ways to improve the efficiency of administrative administration of Kanchanaburi Buddhist College. This study was mixed method research conducted with a total of 20 sample representatives. Survey

questionnaires given to the samples were employed for data collection. Additionally, Statistics such as frequency, percentage, average, and Standard Deviation (SD) were applied for data analysis

Keywords : Development of Effective, Administrative Work, Kanchanaburi Buddhist College

1. บทนำ

การบริหารและการจัดการภายในหน่วยงานให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลตรงตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายของหน่วยงานนั้น งานธุรการมีความสำคัญอย่างยิ่งเป็นงานที่เกี่ยวกับหนังสือเอกสารเพื่อใช้เป็นหลักฐานทางราชการ ซึ่งมีกระบวนการเริ่มตั้งแต่มีการจัดทำหนังสือราชการ มีการส่งหนังสือราชการออกจากหน่วยงานและรับหนังสือราชการเข้ามาในหน่วยงาน มีการจัดเก็บหนังสือราชการตลอดจนการรักษาและยืมหนังสือราชการไปใช้งาน และสิ้นสุดด้วยการทำลายหนังสือราชการเมื่อถึงกำหนดเวลา โดยยึดตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยงานสารบรรณ พ.ศ. 2526 เป็นแนวในการปฏิบัติเพื่อเป็นระบบที่ให้ความสะดวก รวดเร็ว ถูกต้อง ตรงเวลา และมีประสิทธิภาพเพื่อประหยัดเวลาแรงงาน และค่าใช้จ่าย (อุดม พันโนลิต, 2547)

หน่วยธุรการนอกจากจะต้องปฏิบัติงานธุรการ งานสารบรรณตามบทบาทดังกล่าว และตามอำนาจหน้าที่ รัฐธรรมนูญปี 2540 และระเบียบของวิทยาลัยสงฆ์กาญจนบุรี โดยวิทยาลัยสงฆ์กาญจนบุรี เป็นวิทยาลัยสงฆ์ที่ขึ้นตรงกับสังกัดมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ซึ่งงานธุรการต้องปฏิบัติงานในส่วนที่เกี่ยวข้องเพิ่มมากขึ้น และยังคงประสบปัญหาในการทำงานมากขึ้น ดังนี้ คือ ปัญหาในการจัดการเกี่ยวข้องกับเอกสารซึ่งมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น การจัดเก็บเอกสารไม่เป็นระบบค้นหาหนังสือยาก การติดต่อประสานงานระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งหน่วยงานภายนอกและหน่วยงานภายในทำได้ไม่ดีเท่าที่ควรขาดความคล่องตัว ทำให้งานไม่สามารถดำเนินการได้ทันเวลา ประกอบกับขณะนี้ มีส่งหนังสือสั่งการต่าง ๆ ผ่านทางเว็บไซต์ ซึ่งมีเจ้าหน้าที่ประจำที่ต้องเปิดเช็คหนังสือทุกวัน ซึ่งถ้าหากระบบอินเทอร์เน็ตไม่ขัดข้อง หรือล่าช้าก็จะทำให้ได้รับหนังสือสั่งการนั้นอย่างรวดเร็ว แล้วพิมพ์เพื่อนำมาลงทะเบียนรับและจัดส่งให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการต่อไป นอกจากนี้งานบางอย่างผู้ปฏิบัติงานขาดความรู้ และเข้าใจในงานโดยเฉพาะ ระเบียบ ข้อกฎหมาย และโดยเฉพาะอย่างยิ่งงานที่ได้รับการถ่ายโอนภารกิจจากหน่วยงานอื่น ๆ การปฏิบัติงานธุรการให้มีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์จำเป็นต้องอาศัย กฎหมาย ข้อบังคับ และระเบียบต่าง ๆ ของทางราชการเป็นแนวทางในการปฏิบัติอย่างเคร่งครัด เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานต้องเป็นผู้มีทักษะความรู้ ประสบการณ์มีความเข้าใจในระบบงาน นอกจากนั้นยังต้องเป็นผู้มีคุณธรรม มีคุณสมบัติในการปฏิบัติงานที่ดี จึงจะช่วยให้งานธุรการดำเนินการไปด้วยความเรียบร้อย แต่หากงานดำเนินไปด้วยความไม่เรียบร้อย เกิดข้อบกพร่องและผิดพลาดก็จะก่อให้เกิดความเสียหายต่องานของหน่วยเป็นอย่างมาก

ดังนั้น หากปล่อยให้สภาพการปฏิบัติงานมีข้อบกพร่องจะส่งผลเสียหายต่อวิทยาลัยสงฆ์กาญจนบุรี ผู้บริหารและพนักงานทุกคน จึงควรตระหนักและสนใจให้ความเอาใจใส่ในการปรับปรุงและพัฒนา เพราะหาก

งานธุรการเกิดการผิดพลาดบกพร่องแล้วจะอาจส่งผลกระทบต่อองค์กรล้มเหลว ไม่บรรลุเป้าหมายขาดความเชื่อถือจากผู้ที่เกี่ยวข้อง ด้วยเหตุนี้เองผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาแนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพงานธุรการ ซึ่งผลจากการวิจัยในครั้งนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติงานธุรการของวิทยาลัยสงฆ์กาญจนบุรีให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสนองตอบกับความต้องการของผู้บริหาร บุคลากรและนักศึกษาที่มารับบริการต่อไป

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

1. ศึกษาสภาพการบริหารงานธุรการของวิทยาลัยสงฆ์กาญจนบุรี ในด้านการบริหารงานธุรการ และด้านปัญหาในการปฏิบัติงานธุรการ
2. ศึกษาหาแนวทางในการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารงานงานธุรการของ วิทยาลัยสงฆ์กาญจนบุรี

3. แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง แนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพของงานธุรการ วิทยาลัยสงฆ์กาญจนบุรี ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยค้นคว้าจากเอกสาร ตำรา บทความ และรายงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

3.1 แนวคิดเกี่ยวกับการบริหาร

การบริหาร หมายถึงภารกิจของผู้ปฏิบัติงานคนใดคนหนึ่งหรือหลายคนที่เข้ามาทำหน้าที่ประสานให้การทำงานของผู้ปฏิบัติงานซึ่งฝ่ายต่าง ๆ ทำแล้วไม่อาจประสบผลสำเร็จจากการแยกกันทำให้สามารถบรรลุผลสำเร็จได้ด้วยดี เป็นการใช้ศาสตร์และศิลป์นำเอาทรัพยากรการบริหารมาประกอบตามกระบวนการบริหารให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ (มยุรี สงวนนาม, 2554) สรุปได้ว่าการบริหาร คือ ขั้นตอนวิธีการ หรือกระบวนการในการดำเนินงานอย่างหนึ่งอย่างใดที่มีวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่ชัดเจน อาศัยความร่วมมือของบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปปฏิบัติงานร่วมกันและใช้ทรัพยากรขององค์กรที่มีอยู่เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งไว้

ตามหลักการบริหารของ ลูเธอร์ กูลิค (Luther GU lick) และลินคอล์นเออร์วิก (Lindale Ur wick) (สมพงษ์ เกษมสิน, 2541 : 9) กล่าวถึงกระบวนการที่สำคัญมีขั้นตอนที่สำคัญ 7 ประการ “POSDCORB Model” ซึ่งอธิบายตามความหมายได้ดังนี้ P = Planning หมายถึง การวางแผน ซึ่งจะต้องคำนึงถึงนโยบาย (Policy) ทั้งนี้เพื่อให้แผนงานที่กำหนดขึ้นไว้มีความสอดคล้องกันในการดำเนินงาน O = Organization หมายถึง การจัดส่วนราชการหรือองค์การ ซึ่งในการศึกษาบางแห่งก็พิจารณารวมไปกับการปฏิบัติงานหรือวิธีการจัดการ (Management) ด้วยเรื่องการจัดแบ่งส่วนงานนี้จะต้องพิจารณาให้เหมาะสมกับการปฏิบัติงาน S = Staffing หมายถึง การจัดหาบุคคลและเจ้าหน้าที่มาปฏิบัติงานให้สอดคล้องกับการจัดแบ่งหน่วยงานที่แบ่งไว้ D = Directing หมายถึง การศึกษาวิธีอำนวยความสะดวกรวมทั้งการควบคุมงานและนิเทศงาน ตลอดจนศิลปะในการบริหารงาน CO = Coordinating หมายถึง ความร่วมมือประสานงานเพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปด้วยความ

เรียบง่ายและราบรื่น ศึกษาหลักเกณฑ์และวิธีการที่จะช่วยให้การประสานงานดีขึ้นเพื่อช่วยแก้ปัญหาข้อขัดข้องในการปฏิบัติงาน R = Reporting หมายถึง การรายงานผลการปฏิบัติงาน ตลอดจนถึงการประชาสัมพันธ์ (Public Relation) ที่จะต้องแจ้งให้ประชาชนทราบด้วย ความสำคัญของรายงานนั้นอยู่ที่จะต้องอยู่บนรากฐานของความจริง B = Budgeting หมายถึง การงบประมาณ โดยศึกษาให้ทราบถึงระบบและกรรมวิธีในการบริหารเกี่ยวกับงบประมาณและการเงินตลอดจนการใช้วิธีการงบประมาณและแผนงานเป็นเครื่องมือในการควบคุมงานวิธีการบริหารงบประมาณ โดยทั่วไปมักมีวงจรที่คล้ายคลึงกันอย่างที่เรียกว่า “วงจรงบประมาณ” (Budget Cycle) ซึ่งประกอบไปด้วยขั้นตอน ดังนี้ ประการแรก คือการเตรียมการงบประมาณและการเสนอขออนุมัติ (Executive Preparation and Submission) ประการที่สอง คือการพิจารณาให้ความเห็นชอบของฝ่ายนิติบัญญัติ (Legislation Authority) ประการที่สาม คือการดำเนินการ (Executive) และประการสุดท้าย คือการตรวจสอบ (Audit)

ทรัพยากรในการบริหารจัดการองค์การนั้น เป็นปัจจัยในการบริหารจัดการประกอบด้วย 4 Ms หรือหลักบริหาร 4Ms คือ ด้านคน (Man) = การบริหารกำลังคนจะใช้คนอย่างไรให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลกับงานให้มากที่สุด ด้านเงิน (Money) = การบริหารเงินจะจัดสรรเงินอย่างไรให้ใช้จ่ายต้นทุนน้อยที่สุดและให้เกิดประสิทธิภาพ และประสิทธิผล ด้านวัสดุอุปกรณ์ (Materials) = การบริหารวัสดุในการดำเนินงานว่าจะทำอย่างไรให้สิ้นเปลืองน้อยที่สุด หรือเกิดประโยชน์สูงสุด และด้านการจัดการ (Management) = การจัดการ คือ กระบวนการจัดการบริหารควบคุมเพื่อให้งานทั้งหมดเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผลอย่างเต็มที่

3.2 แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารงานธุรการ

งานธุรการ หรือเรียกอีกอย่างหนึ่ง คือ งานสำนักงาน หมายถึง การดำเนินงานเกี่ยวกับเอกสารต่าง ๆ ของหน่วยงานนั้น ๆ ที่จำเป็นต้องปฏิบัติให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ทั้งที่เป็นงานภายในหน่วยงานนั่นเอง และงานที่ต้องติดต่อกับบุคคล หรือหน่วยงานภายนอก การบำรุงรักษาเอกสาร การให้บริการ การติดต่อประสานงานระหว่าง หน่วยงานภายในและภายนอก การจัดการ การใช้เครื่องมืออุปกรณ์ต่าง ๆ ให้เกิดผลคุ้มค่าและประหยัดที่สุด ปลอดภัยที่สุด เพื่อให้หน่วยงานสามารถดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ได้ดี และมีประสิทธิภาพ ทำให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างคล่องตัวยิ่งขึ้น (นิชชา อินพิรุต์, 2550) ดังนั้น งานธุรการจึงเป็นสายงานสนับสนุนหนึ่งที่มีความสำคัญต่อองค์กร เนื่องจากหากการปฏิบัติงานสนับสนุนเป็นไปอย่างรวดเร็ว ถูกต้อง มีประสิทธิภาพ ทันต่อความต้องการของหน่วยงาน และมีผลลัพธ์ที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ขององค์กร ก็จะเป็นกำลังสำคัญในการขับเคลื่อนให้องค์กรสามารถดำเนินการได้ตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ตั้งไว้

หลักการบริหารงานธุรการ ประกอบด้วย 5 ด้าน คือ 1) งานสำนักงาน 2) งานรักษาความปลอดภัย 3) งานดูแลรักษายานพาหนะ 4) งานสารบรรณ 5) งานเลขานุการ แต่ละด้านประกอบด้วยสาระสำคัญๆ ดังนี้

(1) หลักความถูกต้อง ผู้บริหารงานธุรการต้องกระทำตามกฎหมาย และข้อบังคับที่กำหนด ทั้งนี้เพื่อการปฏิบัติงานที่ได้มาตรฐาน (2) หลักความพอใจ การบริหารงานธุรการต้องคำนึงถึงธรรมชาติของงานว่าเป็นการบริหารซึ่งผู้เกี่ยวข้องกับการทำงานนี้ จะต้องมีความสมบัติ 2 ประการ คือ หนึ่งการบริหารด้วยท่าทางดี และสองบริการด้วยวาจาดี ซึ่งจะนำไปสู่ความพอใจของผู้มารับบริการ (3) หลักประหยัด ผู้บริหารงานธุรการ จะต้องควบคุมดูแลใจให้มีการใช้ทรัพยากรการบริหารที่เป็นเงินและวัสดุ อุปกรณ์ สำหรับการบริหารงานธุรการอย่างประหยัด ในขณะที่มีทรัพยากรดังกล่าวอย่างจำกัด (4) หลักประโยชน์ การบริหารงานธุรการจำเป็นต้องคำนึงถึงประโยชน์ที่เกิดจากการใช้ทรัพยากรที่เป็นเงินและวัสดุอุปกรณ์ การตัดสินใจจากทรัพยากรต้องมีข้อมูลให้พิจารณาว่าอะไรจำเป็นต้องจัดหาใช้ก่อนและหลังการศึกษา ความจำเป็นและความต้องการที่เป็นปัจจุบันจึงควรกระทำด้วย (5) หลักเปิดเผยและไว้วางใจได้ การบริหารงานธุรการจำเป็นต้องกระทำหลักฐาน รวมทั้งการบันทึกทุกอย่างไว้อย่างมีระบบถูกต้องตามแบบแผน และตามกฎหมายให้เป็นปัจจุบัน พร้อมพิสูจน์ได้และตรวจสอบได้ตลอดเวลา

บทบาทและหน้าที่ของงานธุรการ 1) ลักษณะงานโดยทั่วไป สายงานนี้คลุมถึงตำแหน่งต่าง ๆ ที่ปฏิบัติงานธุรการและงานสารบรรณ ธรรมดา ซึ่งมีลักษณะงานที่ปฏิบัติเกี่ยวกับการรับส่ง ลงทะเบียนหนังสือ เก็บและค้นหาหนังสือ รวบรวมข้อมูล ร่าง โต้ตอบ บันทึก ย่อเรื่อง คัดสำเนา พิมพ์ ตรวจทานหนังสือ ดูแลรักษาและเบิกจ่ายพัสดุ ครุภัณฑ์ดูแลรักษา จัดเตรียมและให้บริการเรื่องสถานที่ วัสดุ อุปกรณ์ ช่วยติดต่อและอำนวยความสะดวกต่าง ๆ และปฏิบัติหน้าที่อื่นที่เกี่ยวข้อง 1) หน้าที่และความรับผิดชอบ ปฏิบัติงานในฐานะหัวหน้าหน่วยงานระดับแผนก ซึ่งมีหน้าที่ความรับผิดชอบและคุณภาพของงานสูงมากหรือในฐานะผู้ช่วยหัวหน้าหน่วยงาน ซึ่งเป็นตำแหน่งที่มีหน้าที่ความรับผิดชอบและคุณภาพของงานทะเบียนได้ระดับเดียวกัน รับผิดชอบงานธุรการและงานสารบรรณ โดยควบคุมตรวจสอบการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่หรือปกครองผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาจำนวนพอสมควร และปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่ได้รับมอบหมาย

3.3 แนวคิดเกี่ยวกับประสิทธิภาพ

ประสิทธิภาพ หมายถึง ความสามารถที่ทำให้เกิดผลในการทำงาน ความสามารถที่จะให้งานเกิดผลสำเร็จ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2531 : 14) มีการเปรียบเทียบการใช้ทรัพยากรที่ใช้ไป กับผลที่ได้จากการทำงานว่าดีขึ้นอย่างไร แคไหน ในขณะที่กำลังทำงานตามเป้าหมายขององค์กร (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, 2547 : 8) รวมถึงความสามารถในการดำเนินงานที่ทำให้บรรลุผลสำเร็จโดยวิธีทางที่ดีที่สุด เพื่อใช้ปัจจัยต่าง ๆ น้อยที่สุด ประหยัดทั้งเวลา แรงงาน วัสดุ และอื่น ๆ ที่ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด (ชาญวิทย์ ยิกสังข์, 2545) การบริหารประสิทธิภาพตามแนวคิดของ Peterson และ Plowman (ภัทรพร ตูลารักษ์, 2545) ได้ให้แนวคิดใกล้เคียงกับ Haring Emerson โดยได้ตัดทอนบางข้อลงและสรุปองค์ประกอบของประสิทธิภาพไว้ 4 ด้าน ดังนี้ 1) คุณภาพของงาน (Quality) จะต้องมีความสูง คือ ผู้ผลิตและผู้ใช้ได้

ประโยชน์คุ้มค่าและมีความพึงพอใจ 2) ปริมาณงาน (Quantity) ของงานที่เกิดขึ้นจะต้องเป็นไปตามความคาดหวังของหน่วยงาน 3) เวลา (Time) คือ เวลาที่ใช้ในการดำเนินงานจะต้องอยู่ในลักษณะที่ถูกต้องตามหลักการเหมาะสมกับงานและทันสมัย 4) ค่าใช้จ่าย (costs) ในการดำเนินงานทั้งหมดจะต้องเหมาะสมกับงานและวิธีการ คือ จะต้องลงทุนน้อยและได้ผลกำไรมากที่สุด

ดังนั้น การทำงานเพื่อให้บรรลุซึ่งประสิทธิภาพของงานหรือตามวัตถุประสงค์ เป้าหมายขององค์การนั้น สิ่งที่ต้องคำนึงถึง คือ คุณภาพของงานตอบสนองความพึงพอใจของผู้ได้ใช้ประโยชน์ ความประหยัดคุ้มค่าต่อผลงานที่เกิดขึ้น ระยะเวลาในการปฏิบัติงานมีความเหมาะสมไม่ล่าช้า ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะเกิดขึ้นได้นั้นจะต้องมีการฝึกอบรมผู้ปฏิบัติงานสร้างความรู้ความเข้าใจในแนวทางการปฏิบัติงาน การรักษาระเบียบวินัยในการทำงาน ความยุติธรรมความเสมอภาคในการทำงาน ความน่าเชื่อถือ และการให้บำเหน็จรางวัล แก่ผู้ปฏิบัติงานได้ตามเป้าหมาย ซึ่งจะทำให้ผู้ปฏิบัติงานทำหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3.4 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาประสิทธิภาพ

การพัฒนาประสิทธิภาพการทำงาน คือ การปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติม ความสามารถและทักษะในการทำงานของตนเองหรือผู้อื่นให้ดีขึ้น เจริญขึ้น เพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์การ อันจะทำให้ตนเอง ผู้อื่น และองค์การเกิดความสุขในที่สุด ซึ่งการพัฒนาประสิทธิภาพการทำงานมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาองค์การหรือการพัฒนาสังคม นอกจากนั้นการพัฒนาตนเองกับการพัฒนาประสิทธิภาพการทำงานยังมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดอีกด้วย กล่าวคือ ประการแรกก่อนที่คนจะเข้าสู่การทำงานในองค์การหนึ่งๆ นั้น บุคคลนั้นต้องมีความรู้ความสามารถมีคุณสมบัติตรงตามที่ต้องการนั้นต้องการ ซึ่งบุคคลจะมีคุณสมบัติตามที่ต้องการกำหนดนั้นก็จะต้องมีการพัฒนาตนเอง หรือได้รับการพัฒนาจากสถาบันต่างๆ จนมีความสามารถเพียงพอที่จะเข้าสู่งาน และทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ประการที่สอง เมื่อบุคคลเข้าสู่งานแล้ว ก็เป็นหน้าที่ขององค์การที่จะต้องพัฒนาบุคคลให้มีประสิทธิภาพ (ความสามารถ) ในการทำงานให้ดีที่สุด เพื่อประสิทธิผลขององค์การจึงกล่าวได้ว่า การพัฒนาตนเองเพื่อพัฒนาประสิทธิภาพการทำงานจะก่อให้เกิดประสิทธิผลขององค์การในที่สุดนั่นเอง (ไพบุลย์ ตั้งใจ, 2554)

3.5 แนวทางในการพัฒนาประสิทธิภาพ

แนวทางในการพัฒนาประสิทธิภาพขององค์การ ประกอบด้วยกิจกรรม 5 ส และการพัฒนาด้านทรัพยากรมนุษย์ ดังนี้

1) กิจกรรม 5ส. สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (คณะกรรมการข้าราชการพลเรือน, 2541 : 17) ให้ความหมายกิจกรรม 5ส. ไว้ว่าเป็นเทคนิคของการที่จะช่วยให้ส่วนราชการบรรลุเป้าหมายของการเพิ่มประสิทธิภาพ ด้วยการจัดระบบ ระเบียบ ขั้นตอนงาน สถานที่ทำงาน และพัฒนาทรัพยากรบุคคลในหน่วยงานนั้น ๆ ให้มีภาวะผู้นำมุ่งการทำงานเป็นทีม มีระเบียบวินัย และมีทัศนคติที่ดีในการทำงาน เป็น

กิจกรรมของการบริหารงานแบบมีส่วนร่วม โดยสามารถวัดความสำเร็จของกิจกรรม 5 ส. ได้จากความสะอาด มีระบบ เป็นระเบียบ รวดเร็ว และมีความปลอดภัยในสถานที่ทำงาน โดยต้องมีการทำจนกลายเป็นส่วนหนึ่งของวิธีการทำงานที่เคยชิน จนเป็นนิสัย และผลตอบแทนเชิงคุณภาพที่มีคุณค่าสูงสุดก็คือ การพัฒนาคนในหน่วยงาน หรือการพัฒนาโดยยึดคนเป็นศูนย์กลาง ซึ่งจะทำให้เกิดการพัฒนาเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพแบบยั่งยืน

2) การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ Pace and et al. (1991: 56-60) ให้ความหมายเกี่ยวกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ว่าเป็นการพัฒนาบุคคลในองค์กรโดยใช้กิจกรรมการพัฒนา การพัฒนาจะต้องครอบคลุมทั้งสองด้าน คือ ด้านบุคคลซึ่งจะต้องพัฒนาในด้านความรู้ ทักษะ และทัศนคติ และด้านองค์กร คือ นโยบายโครงสร้างและการจัดการเพื่อไปสู่คุณภาพและความสามารถในการผลิตที่สูงขึ้นและเกิดความพึงพอใจกับปฏิบัติงาน ผู้จัดการและสมาชิกในองค์กรมากขึ้น

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เป็นการดำเนินการให้พนักงานได้ประสบการณ์และเรียนรู้ในช่วงระยะเวลาหนึ่งในอันที่จะนำมาปรับปรุงความสามารถในการทำงานและส่งเสริมความก้าวหน้าของพนักงาน การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวคิดของ เนทเลอร์ มิได้หมายถึงเฉพาะการฝึกอบรมเท่านั้นยังหมายถึง การเรียนรู้จากประสบการณ์ที่เกิดจากการจัดขึ้นในช่วงระยะเวลาที่กำหนดเฉพาะเจาะจงและได้รับการออกแบบที่จะนำไปสู่ความเป็นไปได้ของการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ได้แบ่งกิจกรรมการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ออกเป็น 3 กลุ่มใหญ่ คือ

กลุ่มที่หนึ่ง การศึกษา หมายถึง กิจกรรมที่มีความมุ่งหมายในการที่จะเสริมสร้างความรู้ ความชำนาญชำนาญ ทักษะและคุณลักษณะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตอยู่เพื่อให้ผู้รับการศึกษาสามารถใช้ชีวิตอยู่และทำประโยชน์แก่สังคมได้

กลุ่มที่สอง การฝึกอบรม หมายถึง กระบวนการปรับเปลี่ยนทัศนคติ ความรู้ และความชำนาญเพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ที่ทำอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งอาจรวมทั้งการเตรียมให้ผู้ปฏิบัติงานที่มีความพร้อมที่จะเลื่อนขั้นไปดำรงตำแหน่งสูงขึ้นในงานที่มีลักษณะอย่างเดียวกันด้วย

กลุ่มที่สาม การพัฒนา หมายถึง การให้เกิดความเจริญก้าวหน้าหรือ ความสำเร็จในการเพิ่มพูนความรู้ความสามารถทั้งโดยการเรียนรู้ในทางตรงและทางอ้อม และเรียนรู้จากประสบการณ์หรือการให้คำปรึกษาแนะนำสอนงานหรือโดยวิธีอื่นซึ่งจะเป็นประโยชน์ทั้งต่อผู้ปฏิบัติงานและต่อองค์กร

4. วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้เทคนิคการสัมภาษณ์เชิงลึก (in – depth interview) โดยให้คณะผู้บริหาร พนักงานวิทยาลัยสงฆ์กาญจนบุรี เป็นผู้ตอบแบบสัมภาษณ์เพื่อให้การดำเนินการวิจัยเป็นไปอย่างมีระบบบรรลุวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่กำหนดไว้ การศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยจึงกำหนดขั้นตอนการดำเนินการวิจัยมีรายละเอียด ดังนี้

4.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาในครั้งนี้ กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้บริหาร และบุคลากรที่ปฏิบัติงานธุรการของวิทยาลัยสงฆ์กาญจนบุรี จำนวน 5 คน ด้วยวิธีเฉพาะเจาะจง

4.2 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือในการสัมภาษณ์ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้าง ซึ่งกำหนดประเด็นไว้อย่างกว้าง ๆ เพื่อปรับเปลี่ยนประเด็นได้ง่ายและเกิดความยืดหยุ่นกับผู้ให้สัมภาษณ์แบบสัมภาษณ์ที่ใช้เป็นแบบปลายเปิด เพื่อให้ผู้ตอบสามารถแสดงความคิดเห็นหรือระบุปัญหาต่าง ๆ ที่ประสบอยู่อย่างเต็มที่โดยวางประเด็นคำถามให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการศึกษา

4.3 การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า

การหาความตรงด้านเนื้อหาของเครื่องมือ (Content Valid) การหาความตรงด้านเนื้อหาของแบบสอบถาม ผู้ศึกษาได้นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นให้ผู้ทรงคุณวุฒิวิทยาลัยสงฆ์กาญจนบุรีตรวจสอบและให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับเนื้อหา ความถูกต้อง ครอบคลุม ตามวัตถุประสงค์และความเหมาะสม หลังจากนั้นผู้ศึกษานำมาปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะ

4.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

วิธีการสัมภาษณ์ ผู้ศึกษาใช้วิธีการสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้าง (Semi - structured Interview) โดยใช้แนวคำถามที่ผู้ศึกษากำหนดขึ้นจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยให้มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการศึกษาและนำไปดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพงานธุรการ

4.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยสัมภาษณ์ จากการสัมภาษณ์รายบุคคล แล้วนำมาจัดเป็นหมวดหมู่ตามความมุ่งหมายของการวิจัยและดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพตามความมุ่งหมายของการวิจัยที่กำหนดไว้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

(1) การวิเคราะห์โดยการจำแนกข้อมูล (Typological Analysis) คือ จำแนกข้อมูลเป็นชนิดต่าง ๆ ตามความมุ่งหมายของการวิจัยและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพงานธุรการ

(2) การวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic Induction) เป็นวิธีการสร้างข้อมูลสรุปจากข้อมูลรูปธรรมหรือปรากฏการณ์ที่สามารถมองเห็น เช่น การปฏิบัติ รูปแบบ รูปภาพและหลักฐานอื่น ๆ ตลอดจนกิจกรรมต่าง ๆ ที่ร่วมกันกระทำขึ้นโดยมีผลประโยชน์ร่วมกัน

5. ผลการวิจัย

5.1 สภาพการบริหารงานธุรการของสำนักงานวิทยาลัยสงฆ์กาญจนบุรีในด้านการบริหารงานธุรการ และด้านปัญหาในการปฏิบัติงานธุรการ

จากการวิเคราะห์ข้อมูลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักประกอบด้วยคณะผู้บริหาร และพนักงานทั่วไปของวิทยาลัยสงฆ์กาญจนบุรีที่ปฏิบัติงานประจำสำนักงาน และผู้วิจัยได้ทำการศึกษาความคิดเห็นของบุคลากรวิทยาลัยสงฆ์กาญจนบุรี แล้วนำมาวิเคราะห์จัดทำเป็นประเด็นสำคัญดังนี้

5.1.1 ด้านการบริหารงานธุรการ

การบริหารงานธุรการของวิทยาลัยสงฆ์กาญจนบุรีในปัจจุบันสภาพการบริหารงานธุรการของ ฝ่ายต่าง ๆ แบ่งออกเป็น 3 ด้าน สรุปดังนี้

(1) ด้านการบริหารงานธุรการ ในแต่ละฝ่ายมีงานรับผิดชอบเกี่ยวข้องกับงานการเงิน การพัสดุ-ครุภัณฑ์ การดำเนินงาน งานดูแลรักษาจัดเตรียมและให้บริการเรื่องสถานที่ การติดต่อและอำนวยความสะดวกในด้านต่าง ๆ ผู้วิจัยพบว่า การปฏิบัติงานดังกล่าวข้างต้น ไม่มีขั้นตอนการดำเนินงานที่ชัดเจนส่วนใหญ่อาศัยแนวทางการดำเนินงานที่เคยปฏิบัติกันมา การใช้วัสดุอุปกรณ์มีการควบคุมการใช้งานที่ไม่เป็นปัจจุบัน การเบิก-จ่ายวัสดุแต่ละครั้ง ก็ไม่ได้วัสดุเนื่องจากทะเบียนคุมไม่เป็นปัจจุบัน ทำให้ไม่สามารถทราบได้ว่ามีวัสดุใดบ้างคงเหลือมาก-น้อยเพียงใด เพื่อจะได้มีการวางแผนการใช้งานในแต่ละรอบ ในการดำเนินการซื้อแต่ละครั้ง ใช้วิธีการสำรวจความต้องการของแต่ละส่วนว่าต้องการอะไร เจ้าหน้าที่แต่ละก็จะสำรวจวัสดุของตนเอง แล้วแจ้งงานธุรการเพื่อรวบรวมเสนอขอจัดซื้อตามขั้นตอนงานพัสดุ การดำเนินการใช้เวลา 2-3 สัปดาห์ทำให้ไม่ทันต่อความต้องการใช้งาน ในเรื่องการประสานงานระหว่างฝ่ายเป็นแบบกึ่งทางการ จะเป็นไปในลักษณะบอกกล่าวชักถามและชี้แจง เพื่อให้ทราบในเรื่องนั้น ๆ ในบางครั้งเรื่องลักษณะเดียวกันผู้ตอบให้ข้อมูลในแต่ละครั้งไม่เหมือนกัน การทำงานเกิดความซ้ำซ้อนเพราะต้องแก้ไขงานใหม่

(2) ด้านระบบเอกสาร เป็นการทำงานที่เกี่ยวข้องกับงานสารบรรณ รวมถึงงานสารบรรณกลาง งานรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการปฏิบัติงานประจำเดือน งานจัดเก็บเอกสาร หนังสือราชการ - กฎหมาย ระเบียบต่าง ๆ ในส่วนที่เกี่ยวข้อง พบว่า

ระบบการรับ - ส่งหนังสือ มีขั้นตอนการทำงานทั่วไป คือ เจ้าหน้าที่ธุรการตรวจสอบความถูกต้องของเอกสาร กรณีไม่ถูกต้องส่งคืนเจ้าของหน่วยงาน กรณีถูกต้องให้ลงทะเบียนรับ

หนังสือ/สารบรรณกลาง นำหนังสือที่ได้ลงทะเบียนแล้วส่งให้หัวหน้างานธุรการคัดแยกเรื่อง และลงช่องกำกับเจ้าของงานที่รับผิดชอบ จัดส่งให้ฝ่ายต่าง ๆ ลงชื่อรับไปดำเนินการต่อไป ให้บริการและติดตามเรื่องแฟ้มงานที่ได้มีการเสนอต่อคณะผู้บริหาร (หน้าห้อง) เจ้าของเรื่องเสนอหนังสือต่อผู้บังคับบัญชา

ตามลำดับชั้น งานธุรการ/หน้าห้อง ติดตามแฟ้มงานที่ได้เสนอผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ เมื่อพิจารณาผลงานแล้วส่งเรื่องให้ฝ่าย/เจ้าของเรื่องต่อไป

ในส่วนของการส่งหนังสือออกมีวิธีการปฏิบัติ คือ เจ้าหน้าที่ธุรการตรวจสอบความถูกต้องของหนังสือที่ฝ่ายต่าง ๆ ส่งมาเพื่อออกเลขที่หนังสือส่ง กรณีตรวจสอบแล้วไม่ถูกต้องส่งคืนสำนักเจ้าของเรื่องฝ่าย กรณีตรวจสอบแล้วถูกต้องนำหนังสือออกเลขที่และประทับตราชื่อผู้ลงนาม เก็บสำเนาหนังสือ 1 ฉบับ เข้าแฟ้มหนังสือส่งสารบรรณกลาง ส่งหนังสือคืนเจ้าของเรื่องเพื่อจัดส่งต่อไป บริการตอบคำถาม/ค้นหาหนังสือจากทะเบียนหนังสือส่ง แต่วิธีการปฏิบัติบางครั้งมีข้ามขั้นตอนบ้าง ปฏิบัติไม่เป็นในการปฏิบัติงานเกี่ยวกับเอกสารเป็นงานที่มีประจำทุกวัน บางวันงานในส่วนอื่น ๆ เร่งด่วน การจัดเก็บเอกสารก็ไม่ได้ดำเนินการตามระบบ เพราะไม่มีเวลา เจ้าหน้าที่ธุรการจะวางกองไว้เป็นส่วนๆ ตามโต๊ะ หรือลิ้นชัก ใส่กล่องเก็บแฟ้ม พอว่างจากงานด่วนหรือเอกสารเยอะจะจัดกระจายจึงได้ทำการคัดแยกเป็นเรื่องๆ เก็บเข้าแฟ้มต่อไป กระบวนการนี้ใช้เวลาประมาณ 30 นาที ถึง 1 ชั่วโมง เพราะกว่าจะแยกหนังสือหาแฟ้มเก็บแต่ละแฟ้ม และเก็บเข้าตู้เหมือนเดิม

(3) ด้านการให้บริการ มีหน้าที่ดูแลรับผิดชอบ งานตรวจสอบและดูแลการใช้เครื่องอำนวยความสะดวกในการปฏิบัติงาน เช่น เครื่องถ่ายเอกสาร เครื่องคอมพิวเตอร์ ตลอดจนวัสดุครุภัณฑ์ ภายในสำนักงานให้อยู่ในสภาพดีพร้อมใช้งานได้อยู่เสมอ การจัดทำทะเบียนควบคุมการยืมวัสดุ-อุปกรณ์ พบว่า ผู้บริหารให้ความสำคัญกับผู้รับบริการในวิทยาลัยสงฆ์ในเรื่องของการบริการเกี่ยวกับวัสดุ - อุปกรณ์ เจ้าหน้าที่ธุรการประจำจะเป็นผู้ประสานกับเจ้าหน้าที่ส่วนงานในการตรวจสอบวัสดุ-อุปกรณ์ ว่ามีพร้อมบริการหรือได้ให้บริการไปในส่วนใดบ้าง ตรงกับการยืมวัสดุ อุปกรณ์หรือไม่ เพราะส่วนใหญ่ยืมแล้วลงไว้ ตอนส่งไม่ได้ลบออกทำให้ไม่เป็นปัจจุบัน

5.1.2 ด้านปัญหาในการปฏิบัติงานธุรการ

จากการที่ผู้วิจัยได้ทาส่งเกตแบบกึ่งมีส่วนร่วม และดำเนินการสัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้สรุปปัญหาในการปฏิบัติงานธุรการสำนักงาน มี 3 ด้าน ดังนี้

(1) ปัญหาด้านการบริหารงานธุรการประกอบด้วย ปัญหาในการจัดระบบงาน การจัดสำนักงาน น้อย ไม่มีการกำหนดแผนงานการปฏิบัติงาน ปฏิทินงาน ส่วนขั้นตอนการปฏิบัติงานที่กำหนดไว้ ดำเนินการไม่ตรงตามขั้นตอน การจัดสรรงบประมาณส่งเสริมบุคลากรเพื่อพัฒนาความรู้ ทักษะในการปฏิบัติงานมีน้อย งบประมาณไม่เพียงพอที่จะจัดหาวัสดุอุปกรณ์เครื่องมือ เครื่องใช้ในสำนักงาน เจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานด้านงานธุรการ ไม่มีการวางแผนการดำเนินงานธุรการในฝ่ายที่สังกัดเป็นการปฏิบัติงานไปเรื่อย ๆ ตามความเร่งด่วน หรือตามสภาวะการณ์นั้น ๆ ทำให้ไม่มีการพัฒนางานที่ทำอยู่ เนื่องจากไม่มีเวลาหาวิธีการที่จะลดขั้นตอนการปฏิบัติงาน บางกรณีเกิดความล่าช้าเพราะได้ไม่มีการควบคุมในเรื่องของการติดตามงานทำให้ไม่ทันกำหนดระยะเวลาแล้วเสร็จของงาน

(2) ปัญหาด้านระบบเอกสารประกอบด้วยปัญหาการดำเนินงานด้านสารบรรณ การควบคุมเอกสาร และขาดแคลนเทคโนโลยีในการใช้ในระบบเอกสาร เจ้าหน้าที่ ธุรการผู้ปฏิบัติงานงานสารบรรณขาดความรู้และทักษะในเรื่องการจัดทำหนังสือราชการ การจัดเก็บเอกสารไม่เป็นระบบระเบียบ

(3) ปัญหาด้านการให้บริการ ประกอบด้วย ปัญหาด้านคุณภาพการให้บริการ การลดขั้นตอนการให้บริการและการขาดข้อมูลที่จำเป็นในการติดต่อประสานงานและติดตามงาน เจ้าหน้าที่ธุรการและเจ้าหน้าที่ประจำสำนักงาน ยังขาดความเอาใจใส่ต่อการให้บริการทั้งภายในส่วนราชการด้วยตนเอง และกับผู้มาติดต่อขอรับบริการ

5.1.3 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของบุคลากรเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพงานธุรการวิทยาลัยสงฆ์กาญจนบุรี พบว่า

(1) บุคลากรสังกัดวิทยาลัยสงฆ์กาญจนบุรีมีความคิดเห็นโดยรวมต่อการพัฒนาประสิทธิภาพงานธุรการอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.33$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านทุกด้านอยู่ในระดับมากเช่นกัน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยของความคิดเห็นมีค่ามากที่สุด คือ ด้านการให้บริการ ($\bar{X} = 4.42$) รองลงมาคือ ด้านการบริหารงานธุรการ ($\bar{X} = 4.24$) ตามลำดับ แสดงว่าบุคลากรสังกัดวิทยาลัยสงฆ์กาญจนบุรี มีความคิดเห็นว่าจะมีแนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพงานธุรการของสำนักงานในทุกด้าน

(2) บุคลากรสังกัดวิทยาลัยสงฆ์กาญจนบุรีมีความคิดเห็นว่าจะมีแนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพงานธุรการด้านการบริหารงานธุรการ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.35$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าควรจัดสำนักงาน 5ส. และจัดกิจกรรม 5ส. ตามรอบระยะเวลาที่กำหนด อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.43$) รองลงมา คือ ควรจัดสรรงบประมาณให้เพียงพอในการบริหารงานธุรการ ($\bar{X} = 4.42$) แสดงว่าแนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพงานธุรการของสำนักงานด้านระบบเอกสารการให้ความสำคัญกับขั้นตอนต่อกิจกรรม 5ส. ในสำนักงาน การสนับสนุนงบประมาณบริหารงานและการกำหนดขั้นตอนการดำเนินงาน

(3) บุคลากรสังกัดวิทยาลัยสงฆ์กาญจนบุรีมีความคิดว่าควรมีแนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพงานธุรการด้านระบบเอกสารโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.34$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าควรจัดให้มีการคัดแยกหนังสือในขณะที่ยังปฏิบัติไม่แล้วเสร็จ เป็น 3 แฟ้ม คือ แฟ้มเข้าใหม่ แฟ้มเสนอเรื่อง และแฟ้มรอสั่งการ ($\bar{X} = 4.44$) รองลงมา คือ ควรแยกประเภทหนังสือรับที่ลงรับแล้วให้เจ้าของงานรับไปดำเนินการโดยให้ลงลายมือชื่อกำกับในช่องการปฏิบัติ ($\bar{X} = 4.42$) แสดงว่าแนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพงานธุรการของสำนักงานด้านระบบเอกสารการให้ความสำคัญกับขั้นตอนการคัดแยกเอกสารและระบบการควบคุมเอกสาร

(4) บุคลากรสังกัดวิทยาลัยสงฆ์กาญจนบุรีมีความคิดเห็น ว่า การมีแนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพงานธุรการด้านการให้บริการ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.42$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า การนำผลการประเมินความพึงพอใจมาปรับปรุงการให้บริการปัดไปมีค่าเฉลี่ยมีค่ามากที่สุดและอยู่ใน

ระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.67$) รองลงมา คือ การมีความกระตือรือร้นในการให้บริการ ($\bar{X} = 4.64$) อยู่ในระดับมากที่สุด และควรมีสมมติหมายเลขโทรศัพท์ของเจ้าหน้าที่ในองค์กรและส่วนราชการในพื้นที่ตลอดจนส่วนราชการอื่นๆ ที่ต้องติดต่อไว้ให้พร้อม ($\bar{X} = 4.52$) อยู่ในระดับมากที่สุดเช่นกัน แสดงว่าแนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพงานธุรการด้านการให้บริการ ควรให้ความสำคัญกับการนำผลการประเมินความพึงพอใจมาใช้ในการพัฒนาการให้บริการและการมีข้อมูลข่าวสารที่ครบถ้วน

5.2 แนวทางในการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารงานงานธุรการของ วิทยาลัยสงฆ์กาญจนบุรี

จากการดำเนินการวิจัยศึกษาสภาพปัจจุบันการบริหารงานธุรการของสำนักงานวิทยาลัยสงฆ์กาญจนบุรีในด้านการบริหารงานธุรการ และด้านปัญหาในการปฏิบัติงานธุรการ ซึ่งผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิจัยมาตามลำดับนั้น ในส่วนนี้ผู้วิจัยได้รวบรวมผลการวิจัยมาเป็นแนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพของสำนักงานสังกัดวิทยาลัยสงฆ์กาญจนบุรี ได้ดังนี้

5.2.1 ด้านการบริหารงานธุรการ

การพัฒนาประสิทธิภาพงานธุรการของวิทยาลัยสงฆ์กาญจนบุรีในด้านการบริหารงานธุรการ ผู้วิจัยได้ประมวลผลจากข้อมูลต่าง ๆ สรุปได้ว่าผู้บริหารและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต่าง ๆ ควรให้ความสำคัญ/พัฒนาในประเด็นหลักๆ ดังต่อไปนี้

(1) การนาแนวคิด/กิจกรรม 5ส. มาใช้ในสำนักงาน/การบริหารงานธุรการอย่างต่อเนื่องและให้เกิดความยั่งยืน

(2) การจัดสรรงบประมาณมาสนับสนุนมากบริหารงานธุรการอย่างเพียงพอ/เหมาะสมเพื่อให้เกิดการพัฒนาในด้านบุคลากร วัสดุอุปกรณ์และเทคโนโลยี

(3) การจัดทำคู่มือ/ขั้นตอนการดำเนินงานในด้านธุรการที่ชัดเจน เพื่อเผยแพร่และง่ายต่อการสืบค้นให้กับบุคลากรในสำนักงานทราบ

นอกจากประเด็นสำคัญหลักใน 3 ประเด็นข้างต้นแล้วการบริหารงานธุรการให้มีประสิทธิภาพก็ควรคำนึงถึงการจัดองค์กร การจัดทำแผน/ประเมินแผนและผลการปฏิบัติงาน ตลอดจนการจัดกิจกรรมศึกษาดูงาน/แลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ให้กับบุคลากรด้วย

5.2.2 ด้านระบบเอกสาร

การพัฒนาประสิทธิภาพงานธุรการของวิทยาลัยสงฆ์กาญจนบุรีในด้านระบบเอกสาร ผู้วิจัยได้ประมวลผลจากข้อมูลต่าง ๆ สรุปได้ว่าผู้บริหารและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยเฉพาะผู้ที่ทำหน้าที่ธุรการควรให้ความสำคัญในประเด็นหลักๆ ดังต่อไปนี้

(1) การจัดวางระบบคัดแยกหนังสือก่อนและหลังการดำเนินงานที่สิ้นสุดขั้นตอนอย่างชัดเจน และมีระบบการตรวจสอบ/ติดตาม

(2) การวางระบบการนำเอกสารธุรการที่มีการสั่งการไปปฏิบัติให้มีความต่อเนื่องและติดตามได้

(3) การมีระบบสารบรรณกลางที่ควบคุม/เก็บสำเนาเอกสารธุรการ เพื่อให้เป็นคลังเอกสารสำเนาที่สามารถสืบค้นค้นหาได้ในกรณีเกิดปัญหา

นอกจากประเด็นสำคัญดังกล่าวข้างต้นแล้วยังมีประเด็นที่ควรให้ความสนใจและมีการแก้ไขเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ ดังนี้ การพัฒนาโปรแกรมรับ-ส่งเอกสารที่เหมาะสมต่อการปฏิบัติงานในสำนักงานการจัดวางระบบการตรวจสอบความถูกต้องของหนังสือต่าง ๆ เป็นต้น

5.2.3 ด้านการให้บริการ

การพัฒนาประสิทธิภาพงานธุรการด้านการให้บริการเป็นอีกด้านหนึ่งที่ผู้บริหารและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในทุกระดับควรให้ความสำคัญและให้ความสนใจในการพัฒนาเพราะการให้บริการนั้นบุคลากร/คนเป็นปัจจัยที่ส่งผลให้การบริการมีคุณภาพ ซึ่งจากการประมวลผลข้อมูลที่ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าตามลำดับนั้นพบว่าแนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพงานธุรการด้านการให้บริการให้ความสำคัญในประเด็นหลัก ๆ ดังนี้

(1) การพัฒนาคุณภาพการให้บริการควรใช้ผลจากการประเมินความพึงพอใจของผู้รับบริการมาจัดทำแผนงานการดำเนินงานของสำนักงานอย่างต่อเนื่อง

(2) การปลูกจิตสำนึกในด้านบริการโดยใช้วิธีการที่หลากหลายและสอดคล้อง/เหมาะสมกับสำนักงาน

(3) การบริหารจัดการข้อมูลเพื่อใช้ในการบริการและติดต่อสื่อสารให้เป็นปัจจุบันและครบถ้วน นอกจากนี้แล้วควรจัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ให้ผู้บริการ/ผู้รับบริการที่ครบถ้วน

6. ข้อเสนอแนะจากงานวิจัย

จากผลการศึกษาวิจัย พบว่า แนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพงานธุรการ กรณีศึกษา วิทยาลัยสงฆ์กาญจนบุรี ผู้วิจัยได้มีการรวบรวมผลการศึกษามากำหนดเป็นแนวทางเพื่อเป็นข้อเสนอแนะ ดังนี้

6.1 ควรมีการพัฒนากระบวนการให้บริการกับผู้เข้ามาใช้ประโยชน์ในงานธุรการของ วิทยาลัยสงฆ์กาญจนบุรีโดยมีการสร้างบรรยากาศในการทำงานมีสภาพแวดล้อมการทำงานที่ดี เป็นห้องที่มีสัดส่วนโดยเฉพาะที่เป็นห้องประชาสัมพันธ์ รับ - ส่งหนังสือ มีกล่องแสดงความคิดเห็นกับผู้มาใช้บริการ และควรสนับสนุนให้มีการนำเทคโนโลยีด้านการให้บริการต่าง ๆ มาเพื่อเพิ่มคุณภาพของการทำงาน เช่น ใช้คอมพิวเตอร์ที่มีโปรแกรมการรับ - ส่งหนังสือ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความรวดเร็วและคุ้มค่าในการทำงานมีการสืบค้นข้อมูลได้อย่างรวดเร็วต่อผู้มาใช้บริการ และแผนผังประชาสัมพันธ์ให้กับผู้มาใช้บริการติดไว้ที่ห้อง ที่มองเห็นได้ง่ายเพื่อการปฏิบัติตามอย่างเป็นระบบ ซึ่งทำให้ผู้มาใช้บริการมีวินัยในการมารับบริการ อีกด้วย

6.2 ควรมีการพัฒนากระบวนการบริหารงานให้กับเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานด้านธุรการ มีการส่งหัวหน้างานและบุคลากรไปอบรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้และศึกษาดูงานจากพื้นที่อื่นที่มีระบบด้านการบริหารงานธุรการที่

สามารถนำมาปรับปรุงเป็นแบบอย่างในสำนักงานได้ หัวหน้างานต้องเป็นผู้นำที่นำพาเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงาน ธุรการร่วมกันวางแผนการดำเนินงานร่วมกัน โดยการวิเคราะห์ปัญหาของงานธุรการที่เกิดขึ้นในหน่วยงาน จากการสอบถามความคิดเห็นของผู้มารับบริการและการสังเกตสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นจากการทำงาน ไม่ควรปล่อยให้ปัญหาเกิดขึ้นโดยไม่มีการแก้ไขปัญหาก็จะทำให้เป็นปัญหาเรื้อรังที่สร้างวัฒนธรรมองค์กรแบบการทำงานที่มีปัญหาเกิดขึ้นในหน่วยงาน ดังเช่น กระบวนการทำงานธุรการที่ล่าช้ามีขั้นตอนที่ยุ่งยากหรือหลายขั้นตอนทำให้เกิดความล่าช้าต่อการดำเนินการแก้ไขปัญหา

6.3 ควรมีการพัฒนาด้านระบบเอกสาร โดยการพัฒนาบุคลากรด้านธุรการในการจัดทำโปรแกรมคอมพิวเตอร์หรือนำเอาโปรแกรมการรับ - ส่งหนังสือมาใช้กับหน่วยงานเพื่อให้เกิดความสะดวก รวดเร็ว ง่ายต่อการค้นหาหนังสือ และต้องมีความสัมพันธ์กับตู้เก็บเอกสารที่ควรทำเป็นหมวดหมู่ของหนังสือไว้เหมือนกับรูปแบบของการค้นหาหนังสือในห้องสมุดของมหาวิทยาลัยด้วยระบบสารสนเทศ นอกจากนี้บุคลากรด้านธุรการควรมีการศึกษาค้นคว้าความรู้ด้านเอกสารใหม่ๆ ที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย และระบบการทำงานที่ทันสมัย ทั้งนี้ต้องมีการพัฒนาความรู้อยู่ตลอดเวลา มีการทดลองนำเอาความรู้ใหม่ๆ มาใช้กับการพัฒนาระบบงานธุรการภายในองค์กรอยู่เสมอ บุคลากรต้องมีความกล้าเสี่ยงที่จะเปลี่ยนแปลงปรับปรุงพัฒนาองค์กรด้านงานธุรการให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นในทุกปี ทั้งนี้บุคลากรต้องมีความกระตือรือร้นในการทำงาน มีการพัฒนาระบบการทำงาน และมีการพัฒนาความรู้อยู่เสมอ ไม่สร้างวัฒนธรรมองค์กรการทำงานแบบเดิม ๆ ไม่มีการเปลี่ยนแปลง

7.เอกสารอ้างอิง

- คณะกรรมการข้าราชการพลเรือน. (2541). *การปฏิรูประบบราชการ : ยุทธศาสตร์สำคัญของการเปลี่ยนแปลง*. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน.
- ชาญวิทย์ ยิกสังข์. (2545). *การพัฒนาการวางแผนกลยุทธ์ของบุคลากรสาธารณสุข*. การค้นคว้าอิสระปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต : มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี.
- นิชชยา อินพิรุต์. (2550). *ความคิดเห็นของผู้รับบริการต่อระบบงานธุรการของเทศบาลเมืองเขลางค์นคร*. การค้นคว้าอิสระปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิตมหาบัณฑิต : มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ไพบูลย์ ตั้งใจ. (2554). *ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของพนักงาน ตามหลักกอิทธิบาท 4: กรณีศึกษาบริษัท แอมพาสอินดัสตรี จำกัด จังหวัดสมุทรปราการ*. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ภัทรพร ตูลารักษ์. (2545). *ประสิทธิภาพในการบริการด้านประชาสัมพันธ์: ศึกษากรณีของงานประชาสัมพันธ์ กองบริการท่าอากาศยานการทำอากาศยานแห่งประเทศไทย*. วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต : มหาวิทยาลัยบูรพา.

- มยุรี สงวนนาม. (2544). *ลักษณะการบริหารองค์การและความคิดเห็นต่อการพัฒนาองค์การตามเกณฑ์คุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ* หน่วยงานในสังกัดสำนักงานประชาสัมพันธ์ เขต 2. การค้นคว้าอิสระปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต : มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2531). *พจนานุกรมฉบับเฉลิมพระเกียรติ พ.ศ.2530*. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : วัฒนาพานิช.
- สมพงศ์ เกษมสิน. (2541). *การบริหาร*. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ : เกษมสุวรรณ.
- สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. (2547). *ผู้บริหารสถานศึกษามีอาชีพ*. กรุงเทพฯ : เอสแอนด์จีกราฟฟิค.
- อุดม พันโนลิต. (2547). *การพัฒนาระบบสารบรรณ โรงเรียนอ่างศิลา อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี*. การค้นคว้าอิสระปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- Pace, R. W. and et al. (1991). *Human Resource Development: The Field*. New Jersey: Prentice Hall.

Volume 2 No 3 (September-December 2022)

ปีที่ 2 ฉบับที่ 3 (กันยายน-ธันวาคม 2565)

~ AR 34 ~

Wishing Journal Review.

วารสารภาวนาสารปริทัศน์

คำแนะนำสำหรับผู้นิพนธ์บทความ

1. สถานที่ติดต่อเกี่ยวกับบทความ

ที่อยู่สำนักงาน วัดถ้ำสิงโตทอง ตำบลปากช่อง อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี 70150

โทร 032-206290

2. ประเภทของบทความวารสาร ภาวนาสารปริทัศน์

2.1 บทความวิชาการ (Article) ได้แก่ บทความที่เสนอเนื้อหาความรู้ วิชาการ มีกลุ่มเป้าหมายที่เป็นนิสิต นักศึกษาหรือประชาชนทั่วไป

2.2 บทความวิจัย (Research Article) ได้แก่ รายงานผลงานวิจัยใหม่ที่มีองค์ความรู้อันเป็นประโยชน์ ซึ่งไม่เคยตีพิมพ์ในวารสารใดๆ มาก่อน

3. การส่งบทความต้นฉบับ

การส่งบทความต้นฉบับ ต้องแนบไฟล์ (Word) ของบทความต้นฉบับ ผ่านระบบที่

<https://so01.tci-thaijo.org/index.php/WJR/about/submissions>

กรอกใบขอเสนอบทความเพื่อตีพิมพ์ในวารสารภาวนาสารปริทัศน์ ส่งมาที่ส่งมาที่ e-Mail : wjr.wishing@gmail.com

หลังจากได้รับการผ่านกระบวนการอ่านบทความ เพียร์รีวิว (Peer Review) แล้ว ดำเนินการชำระค่าลงบทความจำนวน 2,000 บาท (สองพันบาทถ้วน) โดยชำระผ่านบัญชี ธนาคารกรุงเทพ สาขาจอมบึง เลขที่บัญชี 364-0-68246-8 ชื่อบัญชี พระครูภาวนาโชติคุณ (ภาวนาสารปริทัศน์) และส่งหลักฐานการโอนเงินมาที่ e-Mail : wjr.wishing@gmail.com

4. รูปแบบการจัดเตรียมต้นฉบับบทความ

4.1 การจัดพิมพ์บทความ

(1) ความยาวของบทความวิชาการไม่เกิน 15 หน้า และบทความวิจัยไม่เกิน 20 หน้ากระดาษ A4 พิมพ์หน้าเดียว (นับรวมรูปภาพตารางอ้างอิงและภาคผนวก)

(2) รูปแบบอักษร ให้จัดพิมพ์ด้วยแบบอักษร TH Sarabun psk เท่านั้น

(3) ชื่อเรื่องบทความภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ขนาดตัวอักษร 20 pt. (ตัวหนา) จัดพิมพ์กึ่งกลางของกระดาษ

~ สอง ~

(4) ชื่อผู้เขียนทุกคนต้องระบุหน่วยงานต้นสังกัด สำหรับที่อยู่ และอีเมลระบุเฉพาะผู้เขียนหลัก ขนาดตัวอักษร 16 pt. เว้นระยะหนึ่งบรรทัดจากชื่อเรื่อง

(5) ชื่อบทคัดย่อ ขนาดตัวอักษร 16 pt. (ตัวหนา) จัดตรงกลางเว้นระยะบรรทัดหนึ่งบรรทัดจากอีเมล จัดพิมพ์กึ่งกลางของกระดาษ

(6) บทคัดย่อ (Abstract) มีความยาวไม่เกินอย่างละ 200 คำ

(7) เนื้อหาบทคัดย่อ ย่อหน้า 1.25 ซม. ให้พิมพ์ชิดขอบขวาซ้าย (กระจายแบบไทย) และคำสำคัญ จัดพิมพ์ต่อจากชื่อคำสำคัญขนาดตัวอักษรภาษาไทย 16 pt. ไม่เว้นระยะไม่บรรทัด

(8) ในกรณีบทความภาษาไทยให้จัดพิมพ์ชื่อเรื่อง ชื่อผู้เขียน หน่วยงานที่สังกัด ที่อยู่ อีเมล บทคัดย่อ และคำสำคัญเป็นภาษาที่ใช้ในการเขียนบทความและต้องมีภาษาอังกฤษด้วย สำหรับบทความภาษาอังกฤษ มีแค่ภาษาเดียวคือภาษาอังกฤษ

(9) ชื่อหัวข้อเรื่องใหญ่ ขนาดอักษร 18 pt. (ตัวหนา) จัดชิดซ้ายไม่ใส่เลขลำดับที่ เว้นระยะบรรทัด 1 บรรทัด จากเนื้อหาก่อนหน้านี้

(10) ชื่อหัวเรื่องรอง ขนาดตัวอักษร 16 pt. ย่อหน้า 1.25 ซม. ไม่เว้นระยะบรรทัด

(11) เนื้อหาบทความย่อหน้า 1.25 ซม. ให้พิมพ์ชิดซ้ายขวา (กระจายแบบไทย) ขนาดตัวอักษร 16 pt. เนื้อหาบทความเดียวกับหัวข้อใหญ่ไม่เว้นระยะบรรทัด

(12) ชื่อและเลขกำกับตาราง ขนาดตัวอักษร 16 pt. (ตัวหนา) ให้ระบุไว้บนตารางจัดให้ตรงกึ่งกลางของตาราง เช่น ตารางที่ 1 ทฤษฎีพฤติกรรมมนุษย์ เว้นระยะบรรทัด 1 บรรทัด จากเนื้อหาก่อนตาราง และได้ตารางให้บอกแหล่งที่มา จัดชิดซ้าย ไม่เว้นระยะบรรทัด

(13) การจัดพิมพ์ตารางตามรูปแบบ APA ไม่มีเส้นแนวดิ่ง เส้นแนวนอน มีแค่หัวตาราง 2 เส้น คือ เหนือรายละเอียดตาราง 1 เส้น ใต้รายละเอียดตาราง 1 เส้น และเส้นปิดท้ายตาราง 1 เส้น ถ้าเป็นตารางต่อเนื่องหน้าถัดไปให้ใส่คำว่า (ต่อ) ที่หัวตาราง)

(14) ชื่อและเลขกำกับภาพ แผนภูมิ ขนาดตัวอักษร 16 pt. (ตัวหนา) ให้ระบุไว้ใต้ภาพหรือแผนภูมิ จัดกึ่งกลางหน้ากระดาษ เช่น ภาพที่ 1 แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย ใต้ภาพ แผนภาพให้ระบุแหล่งที่มาจัดไว้กึ่งกลางไม่เว้นระยะบรรทัด

(15) ระยะขอบกระดาษ บน 2.54 ซม. ล่าง 2.54 ซม. ซ้าย 2.54 ซม. และขวา 2.54 ซม.

(16) หมายเลขหน้าให้ใส่ไว้ตำแหน่งด้านบนขวาตั้งแต่ต้นจนจบบทความ

(17) ชื่อรายการบรรณานุกรม ขนาดตัวอักษร 16 pt. (ตัวหนา) จัดชิดซ้าย

(18) เนื้อหาบรรณานุกรม ขนาดตัวอักษร 16 pt. (ตามรูปแบบ APA)

(19) การตัดสินใจของกองบรรณาธิการถือเป็นที่สุด

5. ส่วนประกอบของการเขียนบทความ

- (1) ชื่อบทความภาษาไทยต้องมีภาษาอังกฤษด้วย แต่บทความภาษาอังกฤษมีแค่ภาษาอังกฤษอย่างเดียว
- (2) ชื่อผู้เขียนทุกคนต้องระบุหน่วยงานต้นสังกัด สำหรับที่อยู่ทางไปรษณีย์และอีเมล ระบุเฉพาะผู้เขียนที่สามารถติดต่อได้ 1 คน (ชื่อผู้เขียนภาษาไทยต้องมีภาษาอังกฤษด้วย สำหรับบทความภาษาอังกฤษมีแค่ภาษาอังกฤษ)
- (3) บทคัดย่อ (Abstract) ในบทความวิชาการและบทความวิจัยมีความยาวไม่เกิน 200 คำ และคำสำคัญ (Keyword) 3-5 คำ (บทคัดย่อและคำสำคัญภาษาไทยต้องมีภาษาอังกฤษด้วย สำหรับบทความภาษาอังกฤษมีแค่ภาษาอังกฤษ)
- (4) เนื้อเรื่อง
 - ก. บทความวิชาการ ประกอบด้วย บทนำ เนื้อหา สรุป และวิเคราะห์
 - ข. บทความวิจัย ประกอบด้วย บทนำ วัตถุประสงค์การวิจัย วิธีการวิจัย กรอบแนวคิด ผลการวิจัย สรุปผลการวิจัย องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย (ถ้ามี) และข้อเสนอแนะ
- (5) การอ้างอิง
- (6) ถ้ามีรูปแผนภูมิ ตารางประกอบ หรืออื่น ๆ ต้องมีหมายเลขกำกับในบทความ อ้างอิงแหล่งที่มาของข้อมูลให้ถูกต้อง ชัดเจน และไม่ละเมิดลิขสิทธิ์ของผู้อื่น หากมีรูปภาพควรใช้รูปภาพสีหรือขาวดำที่มีความชัดเจน

6. รูปแบบการเอกสารอ้างอิง (References)

- (1) การอ้างอิงในเนื้อหาเพื่อบอกแหล่งที่มาของข้อความนั้น ให้ใช้วิธีการอ้างอิงแบบนาม-ปี โดยระบุชื่อผู้เขียน ปีพิมพ์ และเลขหน้าของเอกสาร ไว้ข้างหน้าหรือข้างหลังของข้อความที่ต้องการอ้างอิง เช่น นิเวศน์ วงศ์สุวรรณ (2555: 4) หรือ (David Sanford, 1972: 17-18) หรือ (ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ, 2546: 217-218)
- (2) การอ้างอิงบทความ ให้รวบรวมเอกสารที่ใช้อ้างอิงไว้ท้ายบทความเรียงตามลำดับอักษรชื่อผู้เขียน ให้เรียงรายการเอกสารภาษาไทยไว้ก่อนภาษาอังกฤษ โดยใช้รูปแบบการเขียน อ้างอิงตามระบบ APA (American Psychological Association) ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ก.วารสาร

รูปแบบ

ชื่อผู้แต่ง. (ปีที่พิมพ์). ชื่อเรื่อง. ชื่อวารสาร. ปีที่ (ฉบับที่), หน้าแรกถึงหน้าสุดท้าย

Author(s). (Year of publication). Title of Article. Title of periodical or Journal Volume (issue), first-last page.

ตัวอย่าง

สุพจน์ วังสินธุ์. (2543). การบริหารโรงเรียนตามแนวทางปฏิรูปการศึกษา. *วารสารวิชาการ*, 43(2), 9-15.

Koulouglioti. C. Cole., R. & Kitzman. H. (2009). The role of children's routines of daily living, supervision, and maternal fatigue in preschool children's injury risk. *Research in Nursing & Health*, (32), 517-529.

ข.หนังสือ

รูปแบบ

ชื่อผู้แต่ง. (ปีที่พิมพ์). ชื่อหนังสือ. เมืองที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.

ตัวอย่าง

นิเวศน์ วงศ์สุวรรณ. (2555). *จริยศาสตร์*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ.

David Sanford. (1972). *Who Put the Con in Consumer?*. Now York: Liangcai and Liu.

ค.รายงานการประชุมหรือสัมมนาวิชาการ

รูปแบบ

ชื่อผู้แต่ง. (ปีที่พิมพ์). ชื่อเรื่อง. ชื่อเอกสารรวบรวมเรื่องรายงานการประชุม. วัน เดือน ปี. สถานที่จัด. เมืองที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.

ตัวอย่าง

สภาวิชาชีพบัญชี ในพระบรมราชูปถัมภ์. (2557). เอกสารประกอบการประชุมใหญ่สามัญประจำปี 2557, วันที่ 17 พฤษภาคม 2557 ณ ศูนย์อบรมสัมมนาศาสตราจารย์เกียรติคุณเกษรี ณรงค์เดช ชั้น 6 อาคารสภาวิชาชีพบัญชี

ง.วิทยานิพนธ์

รูปแบบ

ชื่อผู้แต่ง. (ปีที่พิมพ์). ชื่อวิทยานิพนธ์. ชื่อปริญญา, สถาบันการศึกษา.

ตัวอย่าง

พระชัยสุภคดี นริสโร (ไตรรัตน์). (2558). การจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียนมัธยมวัดดาวคนอง เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ง.สื่ออิเล็กทรอนิกส์

รูปแบบ

ชื่อผู้เขียน. (ปีที่เผยแพร่ทางอินเทอร์เน็ต). ชื่อเรื่อง. สืบค้นเมื่อ...., จาก ชื่อเว็บไซต์

ตัวอย่าง

Arty Siriluck. (2564). พระเครื่อง วัดมุงคล. สืบค้นเมื่อ วันที่ 14 เมษายน 2564,
จาก <https://positioningmag.com/>.

จ. การสัมภาษณ์

รูปแบบ

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์/เป็นผู้ให้สัมภาษณ์/ชื่อผู้สัมภาษณ์/เป็นผู้สัมภาษณ์/ที่มา (สถานที่สัมภาษณ์)/เมื่อ..
(วัน เดือน ปีที่ทำการสัมภาษณ์)

ตัวอย่าง

ผศ.ดร.นิเวศน์ วงศ์สุวรรณ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ ดร.ดลนพร วราโพธิ์ เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย เมื่อวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2564.

7. ส่วนภาพประกอบ (Figure) และส่วนตาราง (Table)

ภาพประกอบและตารางควรมีเท่าที่จำเป็น โดยพิมพ์หน้าละ 1 ภาพ หรือ 1 ตาราง สำหรับ คำ
บรรยายภาพและตารางให้พิมพ์เหนือภาพหรือตาราง ส่วนคำอธิบายเพิ่มเติมให้ใส่ใต้ภาพหรือตาราง

8. การตรวจสอบบทความและพิสูจน์อักษร

ผู้พิมพ์ควรตระหนักถึงความสำคัญในการเตรียมบทความให้ถูกต้องตามรูปแบบของบทความ
ที่วารสารกำหนด ตลอดจนตรวจสอบความถูกต้องแน่นอน พร้อมทั้งพิสูจน์อักษรก่อนที่จะส่งบทความนี้ให้กับ
กองบรรณาธิการ การเตรียมบทความให้ถูกต้องตามข้อกำหนดของวารสารจะทำให้การพิจารณา ตีพิมพ์มีความ
รวดเร็วมากยิ่งขึ้น และทางกองบรรณาธิการขอสงวนสิทธิ์ที่จะไม่พิจารณาบทความจนกว่าจะได้แก้ไขให้ถูกต้อง
ตามข้อกำหนดของวารสาร

9. การพิจารณาและคัดเลือกบทความ

บทความแต่ละบทความจะได้รับพิจารณาจากคณะกรรมการกลั่นกรองบทความวารสาร (Peer
Review) จำนวน 2 ท่าน ที่มีความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง และได้รับความเห็นชอบจากกอง
บรรณาธิการก่อนตีพิมพ์ โดยการพิจารณาบทความจะมีรูปแบบที่ผู้พิจารณาบทความไม่ทราบชื่อหรือข้อมูลของ
ผู้เขียนบทความ และผู้เขียนบทความไม่ทราบชื่อผู้พิจารณาบทความ (Double – Blind Peer Review)

~ หก ~

10. ลิขสิทธิ์

เพื่อให้เป็นไปตามกฎหมายลิขสิทธิ์ ผู้นิพนธ์ทุกท่านต้องลงลายมือชื่อในแบบฟอร์มใบมอบลิขสิทธิ์บทความให้แก่วารสารฯ พร้อมกับบทความต้นฉบับที่ได้แก้ไขครั้งสุดท้าย นอกจากนี้ ผู้นิพนธ์ทุกท่านต้องยืนยันว่าบทความต้นฉบับที่ส่งมาตีพิมพ์นั้น ได้ส่งมาตีพิมพ์เฉพาะในวารสาร ภาวนาสารปริทัศน์เพียงแห่งเดียวเท่านั้น หากมีการใช้ภาพหรือตารางหรือเนื้อหาอื่นๆ ของผู้นิพนธ์อื่นที่ปรากฏในสิ่งตีพิมพ์อื่นมาแล้ว ผู้นิพนธ์ต้องขออนุญาตเจ้าของลิขสิทธิ์ก่อน พร้อมทั้งแสดงหนังสือที่ได้รับการยินยอมต่อบรรณาธิการ ก่อนที่บทความจะได้รับ การตีพิมพ์ หากไม่เป็นไปตามข้อกำหนดเบื้องต้น ทางวารสารจะถอดบทความของท่านออกโดยไม่มีข้อยกเว้น ใดๆ ทั้งสิ้น

11. การเผยแพร่บทความวารสาร ภาวนาสารปริทัศน์

เมื่อบทความได้ผ่านการประเมินแล้วจะนำบทความไปเผยแพร่ ที่

<https://so01.tci-thaijo.org/index.php/WJR>

สอบถามข้อมูลได้ที่

E-mail : wjr.wishing@gmail.com

ผศ.ดร.นิเวศน์ วงศ์สุวรรณ ผู้ช่วยบรรณาธิการวารสารภาวนาสารปริทัศน์

Line Id : niwes2000 โทร 086-901-9253

ดร.ดลนพร วราโพธิ์ ผู้ช่วยบรรณาธิการวารสารภาวนาสารปริทัศน์

Line Id : tu.minny โทร 082-539-6297

Wishing Journal Review

แบบฟอร์มส่งบทความเพื่อพิจารณาลงในวารสาร

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

เรียน บรรณาธิการวารสาร

ข้าพเจ้า (ชื่อ/ฉายา/นามสกุล/นาย/นาง/นางสาว).....

☐ นิสิตระดับ.....สาขาวิชา.....คณะ.....

มหาวิทยาลัย.....

☐ อาจารย์ประจำสาขาวิชา/กลุ่มวิชา/ภาควิชา.....คณะ.....

มหาวิทยาลัย.....

ขอส่ง

☐ บทความวิจัย

☐ บทความวิชาการ

☐ บทวิจารณ์หนังสือ (Book review)

☐ บทความปริทัศน์ (Review article)

ชื่อเรื่อง(ภาษาไทย).....

ชื่อเรื่อง (ภาษาอังกฤษ).....

ชื่อผู้เขียนหลัก (ภาษาไทย).....

ชื่อผู้เขียนหลัก (ภาษาอังกฤษ).....

ชื่อผู้เขียนร่วม (ภาษาไทย).....

ชื่อผู้เขียนร่วม (ภาษาอังกฤษ).....

ที่อยู่ที่สามารถติดต่อได้สะดวก.....หมู่ที่.....ซอย.....ถนน.....

แขวง/ตำบล.....เขต/อำเภอ.....จังหวัด.....รหัสไปรษณีย์.....

โทรศัพท์..... E-mail.....

ข้าพเจ้าขอรับรองว่าบทความนี้ ☐ เป็นผลงานของข้าพเจ้าแต่เพียงผู้เดียว

☐ เป็นผลงานของข้าพเจ้าและผู้ร่วมงานตามชื่อที่ระบุในบทความจริง

☐ ข้าพเจ้าขอรับรองว่าบทความวิชาการ/บทความวิจัยนี้ ข้าพเจ้าเป็นผู้ประพันธ์เอง มิได้คัดลอกหรือสำเนาผลงานของบุคคลอื่นมาใช้ในการเขียนบทความนี้ ในกรณีที่ทางวารสารตรวจพบการคัดลอกหรือสำเนาผลงานของบุคคลอื่น ข้าพเจ้ายินยอมให้ทางวารสารยกเลิกเผยแพร่และถอดถอนบทความของข้าพเจ้าโดยไม่มีข้อโต้แย้งใด ๆ

บทความนี้ไม่เคยลงตีพิมพ์ในวารสารใดมาก่อน และจะไม่นำไปเพื่อพิจารณาลงตีพิมพ์ในวารสารอื่นอีก นับจากวันที่ข้าพเจ้าได้ส่งบทความฉบับนี้มายังกองบรรณาธิการวารสาร

ลงนาม.....

(.....)

หมายเหตุ : ชำระค่าลงบทความจำนวน 2,000 บาท โดยชำระผ่านธนาคารกรุงเทพ สาขาจอมบึง

เลขที่บัญชี 364-0-68246-8 ชื่อบัญชี พระครูภาวนาโชติคุณ (ภาวนาสารปริทัศน์)

ส่งไฟล์บทความลงระบบที่ <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/WJR/about/submissions>

และส่งแบบฟอร์มขอลงบทความฉบับนี้ พร้อมหลักฐานการโอนเงินไปที่ ไปที่ e-Mail : wjr.wishing@gmail.com.